

FÓRUM

A Szász Tartományi Parlament által életre hívott Közép-Európa Fórum
**Konferencia »Együtt Közép-Európában:
tegnap, ma és holnap«**

2016. szeptember 23-án a Magyar
Országgyűlés épületében Budapesten

Sächsischer Landtag

A FÓRUM dokumentumsorozat a Szász Tartományi Parlament által életre hívott Közép-Európa Fórum rendezvényeit dokumentálja.

A Közép-Európa Fórum valamennyi publikációja és további információk megtalálhatók az alábbi címen:

<http://fme.landtag.sachsen.de>

FÓRUM

Forum Mitteleuropa
beim Sächsischen Landtag

A Szász Tartományi Parlament által életre hívott Közép-Európa Fórum **Konferencia »Együtt Közép-Európában: tegnap, ma és holnap«**

2016. szeptember 23-án a Magyar
Országgyűlés épületében Budapesten

A Szász Tartományi Parlament elnöke, Dr. Matthias Röblier által a Szász Tartományi Parlament mellett életre hívott Közép-Európa Fórum szeretné a kooperáció folyamatát kontinensünk középső részén tovább előre mozdítani. Közép-Európában a szellemi dialógus, egymás kölcsönös inspirálása és a polgári párbeszéd kötelékét szeretné megteremteni. A Közép-Európa Fórum impulzusokkal hivatott szolgálni, amikor is az Európai Unió alakítása szempontjából fontos témákhoz rendszeresen a Közép-Európa szempontjából fontos szempontokat szeretné a nyilvánosságnak erőteljesebben a tudatába vésni.

A 2016-os évben a Magyar Országgyűlésnek köszönhetjük meg a vendégszeretetét. Itt vitattuk meg azt, hogy miként bánjunk egymással Közép-Európában egy történelmi és egy aktuális perspektívából is – a 20. században a kommunista rezsimek ellen vívott forradalmak és szabadságharcok perspektívájától egészen azokig az értékekig és érdekekig, amelyek a mai napig is összetartanak bennünket, amelyekről azonban az eddiginél intenzívebben kell szót váltanunk. A jelen kötet ezt a konferenciát dokumentálja szövegben és képekkel.

Kiadója a Szászországi Tartományi Parlament.

Tartalom

Bevezető 6

Dr. Kövér László 8
A közép-európai gondolatiság kreatív és oltalmazó ereje

Dr. Matthias Rößler 14
Okos politikai cselekedetekre van szükség Közép-Európában

Téma I 18

*Együtt tegnap és ma:
Az elmúlt szabadságharcok és forradalmak és azok aktuális hagyatéka Közép-Európában*

Dr. Michael Gehler professzor 20
Szabadságharc és felkelés Magyarországon 1956-ban

Pódiumvita 32

Téma II 64

*Együtt ma és holnap:
A jelenlegi érdekek és ezek jövőbeni kihatásai a bizalomra Közép-Európában*

Dr. Ludger Kühnhardt professzor 66
Az Európai Unió a 21. század elején

Pódiumvita 76

Kiadja: Szász Tartományi Parlament,
Bernhard-von-Lindenau-Platz 1, 01067 Dresden
Felelős kiadó: Dr. Thomas Schubert, Szász Tartományi Parlament
Szerkesztőség: Dr. Thomas Schubert, Szász Tartományi Parlament
Fordítás: CMM Bt. Fordító- és Tolmácsiroda – Fanton & Szamos
Fényképfelvételek: Pető Zsuzsa, Hungarian Parliament Press, Szász Tartományi Parlament, Wachslar Tamás
Layout, szedés: machzwei, Dresden
Nyomda: SDV Direct World GmbH, Dresden
Jelen kiadvány a Szász Tartományi Parlament PR tevékenysége keretében jelenik meg és ingyenesen hozzáférhető az alábbi címen:
publikation@slt.sachsen.de.

Zárszó 100

Dr. Gulyás Gergely 102

A nemzeti sokszínűség Európában

Dr. Matthias Rößler 107

Nem szabad, hogy Közép-Európában az integráció dinamikája csökkenjen

Életrajzok 110

The background image shows the interior of a grand cathedral. The architecture is highly ornate, featuring gold leaf decorations on the walls and ceiling. Stained glass windows are visible on the left side, and the overall lighting is warm and dramatic. The text 'Bevezető' is overlaid on a green rectangular background in the lower right quadrant.

Bevezető

A photograph of Dr. Kövér László, the President of the Hungarian Parliament, speaking at a podium. He is wearing a dark suit, a blue tie, and glasses. Behind him is the Hungarian coat of arms and a blue banner with gold fleur-de-lis. The podium has two microphones.

A közép-európai gondolatiság kreatív és oltalmazó ereje

Dr. Kövér László

» Tisztelt Rössler Elnök Úr!

Tisztelt Képviselő Hölgyek és Urak, kedves Vendégeink!

Tisztelettel köszöntöm a magyar Országházban a Közép-Európa Fórum negyedik konferenciájának minden résztvevőjét, Isten hozta Önöket Budapestre.

Jeles évfordulók idején találkozunk, hiszen idén öt esztendő a Szász Tartományi Parlament által kezdeményezett és a drezdai nyilatkozat révén létrehozott Közép-Európa Fórum; 25 esztendő a közép-európai gondolat politikailag legcselekvőképesebb intézménye, a Visegrádi Együttműködés; és 60-adik évfordulóját ünnepeljük az 1956-os magyar forradalomnak és szabadságharcnak.

A különböző idősíkok jelentőségére hívja fel a figyelmünket konferenciánk címe is, „Együtt Közép-Európában: tegnap, ma és holnap”, amelyet én – engedelmeimmel – a legszívesebben úgy értelmeznék, hogy itt Közép-Európában, mi a közös teendőnk ma, annak érdekében, hogy holnap ne közsöntsenek ránk ismét a tegnap veszélyei.

Az időkoordináták után célszerű értelmeznünk a teret is, azaz, hogy hol van Közép-Európa? Ebben a témában több napon keresztül idézhetnénk abból a könyvtáryi irodalomból, amelyet kiválóbbnál kiválóbb filozok vagy politikai gondolkodók hoztak létre, de a házigazdai jogokkal való ilyen udvariatlan visszaélésnek semmiképpen nem tenném ki Önöket, így hát csak arra a lehetséges térmeghatározásra szorítkoznék, mely szerint Közép-Európa Európának az a része, amely Keletről Nyugatnak, Nyugatról pedig Keletnek számít.

Tennék azonban egy rövid válaszkísérletet arra a kérdésre, hogy a nehéz történelmi múlttal rendelkező, sokszínű Közép-Európának napjainkban mi az alapvető közös lényege; mi a legerősebb összekötő kapocs az egymással mindig történelmi versenyben lévő közép-európai nemzetek és közép-európai államok között napjainkban.

Ez az erős és értékes kapocs – tisztelt Hölgyeim és Uraim – véleményem szerint nem más, mint a közép-európai emberek – hasonló kulturális, gazdasági és politikai tapasztalataiból fakadó – érték- és érdekközösségen alapuló hasonló identitása.

Napjainkban ismét erősödő identitásképző elem Közép-Európában a keresztény gyökerű kulturális értékazonosság, a térség gazdaságában a verseny mellett az egymásra utaltság, a kooperáció, valamint a politikában az állami szuverenitás.

Olyan mértékben erősödnek ezek az identitáselemek, amilyen mértékben a jövő felől – egyre érzékelhetőbben – közelednek az ezeket érő kihívások és külső támadások, s amilyen mértékben ezek a fenyegetések előhívják a közösségi tudatból az azokra az időkre vonatkozó emlékeket, amikor sem a keresztény kultúra összekötő erejéről, sem a közép-európai kis népek érdekegyeztetéséről, sem pedig az állami, nemzeti önállóságról nem volt tanácsos értekezni.

Ez a magyarázata annak – tisztelt Hölgyeim és Uraim –, hogy napjainkra megújulni látszik a közép-európai identitás. Miért tűnik erősebbnek, miért tűnik jobban érzékelhetőnek napjainkban a közép-európai, mint az európai identitás? Erre az izgalmas kérdésre a válasz a történelemben keresendő, és ezt konferenciánk szakavatott előadói talán érinteni is fogják.

A közép-európai kis nemzetek számára – ellentétben az Unió régebbi tagállamaival – történelmük elmúlt több, mint ötszáz éve nem a gyarmatosításról, az expanzióról, más kultúrák szétrombolásáról szólt, hanem pusztán létezésük és önazonosságuk – nyelvük, hitük, kultúrájuk – óriási szenvedést és áldozatokat hozó védelméről, sőt hitük szerint – gondoljunk csak 1456-ra vagy 1956-ra – az európai civilizáció védelméről.

Ezért aztán önmaguk nemzeti értékeire és európaiságára sem lelkiismeretfurdalással, komplexusokkal terhelten, hanem büszkeséggel tekintenek.

Értelmezésem szerint a közép-európai térség a kontinens politikai és gazdasági integrációs törekvéseinek mindig a nyertese, míg a politikai és gazdasági dezintegrációnak mindig a vesztese volt.

Különösképpen vesztese volt azon helyzeteknek, amikor Közép-Európa ütközőzónájává vált a kontinensen belüli illetve – a befolyásukat, uralmukat a kontinensre kiterjesztetni akaró – Európán kívüli nagyhatalmaknak.

1989-1990-ben Közép-Európa ebből az ütközőzóna-szerpéből akart kitörni, bejelentve integrálódásra vonatkozó igényét Európa II. világháború után szabadon és demokratikusan fejlődni tudó, szerencsésebb feléhez. Napjainkban pedig az Európa gyengítéséhez fűződő globális geopolitikai érdekek éppen ebbe a szerepbe akarják ismét visszakeríteni.

Európa gyengítésének és Közép-Európa újbóli kényszer alá rendelésének több eszköze van. Én most csak az aktuálisan mindenki számára leginkább érzékelhető eszközt, a tömeges bevándorlás jelenségét emelném ki. A demográfiailag hanyatló Európában nem önmagában a migráció veszélyes, hanem annak lehetséges hatása: a szolidaritás jelszavával visszaélve az európai államok szuverenitásának csorbítása, azaz a népakaraton nyugvó európai demokratikus rendszer gyengítése; a befogadás jelszavával visszaélve a keresz-

tény gyökerű európai értékhomogenitás megbontása; és az integráció jelszavával visszaélve a viszonylagos európai társadalmi stabilitás széttzilálása.

Rossz hír, tisztelt Hölgyeim és Uraim, hogy egyre több jel utal arra: vannak, akik tudatosan vissza akarnak élni a migrációval, vannak, akik általa tudatosan rombolni akarják az európai demokráciát, stabilitást és kultúrát. Egyetlen ilyen jelet emelnék most ki: a különféle fontos európai szerve-

zetek bürokratáinak azon törekvését, hogy ne tegyünk különbséget a gazdasági migránsok és a nemzetközi jogi értelemben menekültnek minősülők között. Kezeljük őket egyformán, tekintsük a beáramlásukat, úgymond „vegyes migrációként”, és nyissuk meg előttük a kapuinkat.

Ez a törekvés egyfelől erkölcsileg is elfogadhatatlan, hiszen egyenlőségjelet tesz az életüket mentő menekültek és a pusztán csak az európai életszínvonalra vágyó migránsok közé; másfelől politikailag is elfogadhatatlan, mert a menekült és a gazdasági migráns fogalmának összemosásával fel akarja számolni a migránsok vonatkozásában fennálló kizárólagos nemzeti hatásköröket, illetve a gazdasági migránsokra is kiterjesztené a menekültekre vonatkozó, az egyes államok által nemzetközi egyezményben önként vállalt, a szuverenitásukat érintő kötelezettségeket.

Történik mindez akkor, amikor több száz millió potenciális gazdasági migráns él Európa határain kívül, amikor a nagyvilágban mintegy hárommilliárd ember él napi két dollárnál kevesebb jövedelemből, és ez a szám évente nyolcvanmillióval gyarapodik.

Ilyen körülmények között, a realitások ilyen mértékű mellőzése esetén a migráció ügyében is józan, felelős és humánus európai önvédelemre van szükség: az európai választópolgárok véleményének a meghallgatására, az európai népakarat tiszteletben tartására, Európa külső határainak hathatós védelmére, és ezáltal a kontinensünkre irányuló illegális migráció megfékezésére, a nemzetközi jog szabályai szerint menekülteknek minősülő emberek – szülőföldjükhöz legközelebb történő – oltalmazására és – szükség szerinti – befogadására, a kibocsátó országok európai

erőnköz mért segítésére a migráció okainak felszámolásában, gyengítésében.

Magyarország erre törekszik: az október 2-ai népszavazáson kikérjük a magyar választópolgárok véleményét, és megvédjük a határainkat, mert tudjuk, hogy az európai szabadság ügye nemcsak a határok megnyitásával szolgálható – mint ahogy 1989-ben mi, magyarok azt bebizonyítottuk –, hanem a határok – állami szuverenitást csorbító – illegális átjárhatóságának megszüntetésével is, mint ahogy azt szintén megtettük 2015-ben. Ebben a törekvésében Magyarország a legtöbb támogatást Közép-Európából kapta és kapja, amiért köszönettel tartozunk.

A mai konferenciánk hármas évfordulója is arra emlékeztet, hogy az európai önvédelmi készségek Közép-Európában a legerősebbek. A 60 esztendővel ezelőtti magyar szabadságharc okai a korabeli képmutató és agresszív politikai elitek valóságtól való elrugaszkodásában, Magyarország szuverenitásának semmibe vételében, a nemzeti értékeink meg-taposásában és a társadalmi méltányosság elfojtásában gyökereztek.

A 25 esztendővel ezelőtt újjászületett, több mint hatszáz éves történelmi előzményéből példát merítő visegrádi együttműködés a lengyel, cseh, szlovák és magyar szerepvállalással napjainkra a közép-európai gondolat megkerülhetetlen képviselőjévé vált Európában, összlakosságának száma alapján Németország és Franciaország után a harmadik erő az Európai Unióban.

Az öt esztendővel ezelőtt elfogadott drezdai nyilatkozat pedig azt bizonyítja, hogy növekszik az érték- és érdekközös-

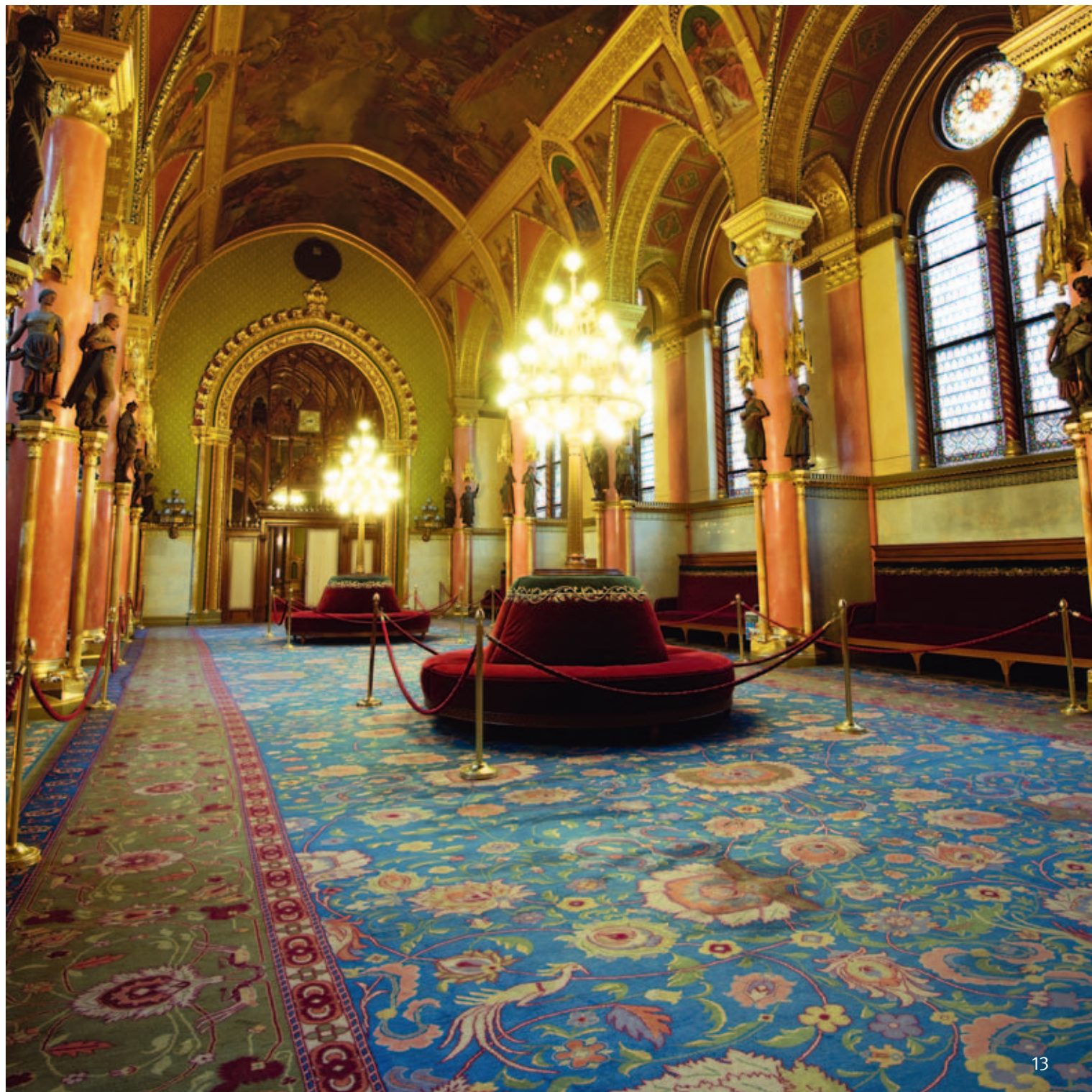

séget feltáró közép-európai gondolat teremtő és védelmező ereje. Mindez – tisztelt Hölgyeim és Uraim – nagyon jó hír a nagyon rossz hírekkel terhelt világunkban, és kívánom magunknak, hogy Prága, Boroszló és Bécs után a Közép-Európai Fórum mai budapesti konferenciája erősítse ezt a jó hírt.

Erősítse meg azon közép-európai törekvéseinket, amelyek meg akarják akadályozni, hogy a XXI. században Európa ismét az Európán kívüli geopolitikai érdekek és játszmák áldozata legyen. Erősítsen minket azon szándékunkban,

hogy Közép-Európa ne ütközőzóna, hanem összekötő kapocs legyen az euroatlanti és eurázsiai érdekek között. Erősítsen bennünket, közép-európaiakat abban, hogy ne csak készségünk, hanem az együttműködésünk által képességünk is legyen segíteni az Európai Uniót abban, hogy alapításkori céljait és alapelveit, az európai nemzeti államok szuverenitását és saját kulturális alapjait tiszteletben tartva az európai béke, demokrácia és jólét biztosító maradjon.

Tartalmas tanácskozást, kellemes budapesti tartózkodást kívánok mindannyiuknak! «

Okos politikai cselekedetekre van szükség Közép-Európában

Dr. Matthias Rößler

» Mélyen Tisztelt Elnök Úr, Kedves Kövér László Kolléga Úr! Mélyen Tisztelt Gulyás Alelnök Úr! Tisztelt Brettschneider Elnök Asszony, Penz Elnök Úr! Tisztelt Magyar Országgyűlési Képviselők, Európa Parlamenti Képviselők, Szász Parlament Képviselők! Tisztelt Nagykövet Urak! Mélyen Tisztelt Hölgyeim és Uraim!

Szívből köszönöm a Tisztelt Ház elnökének, Kövér László kollégámnak a köszöntő szavait. Köszönöm neki továbbá

azt a lehetőséget is, hogy a Közép-Európai Fórum a 2016. évi konferenciáját Budapesten – a világ egyik legszebb parlamenti épületében – tarthatja meg.

Budapest, ez a nagy múltú közép-európai metropolisz, amely előtt – erről meg vagyok győződve – ragyogó jövő előtt áll, engem már nagyon korán elbűvölt. Még tizennyolc évesen, közvetlenül az érettségit követően, 1973-ban jártam először a magyar fővárosban: Akkor repültem első al-

kalommal, akkor ittam először Pepsi-Colát és akkor vásároltam először a Váci utcában az NDK-ban betiltott könyveket. Mindent sokkal szabadabbnak éreztem, egy kicsit olyan volt, mintha Nyugaton lennék.

Mély benyomást tettek rám a történelmi épületek, lelkes voltam a múzeumoktól, és lenyűgöztek a magyarok, az életstílusukkal és a történelmükkel. Sok régi emlék tolult fel bennem, amikor utoljára, három hónappal ezelőtt Önöknél voltam látogatóban és átsétáltam a Széchenyi Lánchídon, amit arról a Széchenyi Istvánról neveztek el, aki a magyar nemzet 19. századi nagy reformer-személyisége volt.

Budapest a „hidak városa” – olvastam nemrégiben a Budapesti Zeitung egyik cikkében. Az Andrássy Egyetem kiállításáról beszámoló szöveg, a jó német-magyar kapcsolatok mellett különösen a „híd”-ről, mint szimbólumról szólt, mint ami összeköt embereket és kultúrákat, és ami az együttélés jelképe.

Az általam 2011-ben a Szász Tartományi Parlamentben életre hívott Közép-Európai Fórum is egy ilyen hídként értelmezi saját magát. Kísérletet tesz arra, hogy Európa szívéből kiindulva az Európai Unión belül impulzusokat adjon az erősebb összetartáshoz – olyan impulzusokat a szabad és szolidáris polgári társadalom, az élő közép-európai identitás és hagyomány, a közös kultúra érdekében, amelyek összekötik nemzeteinket, és olyanokat, amelyek emlékeztetnek az európai értékekre a partnerség jellemezte Közép-Európában.

Ez a téma, Hölgyeim és Uraim, ma is aktuális. Hiszen az Európai Uniót jelenleg belső nézeteltérések foglalkoztatják.

Éppen ezért most az a fontos, hogy ne olyan témákat állítsunk előtérbe, amelyek elválasztanak bennünket. Hanem azt kell hangsúlyoznunk, ami összeköt, új hidakat kellene építenünk és a régieket sem szabad könnyelműen lebontanunk. A közös dolgainkat és azt, amit közösen elértünk, nem szabad szem elől tévesztanunk. Az nem is kérdés, hogy a vitás kérdésekről nyíltan kell beszélni. Ezzel együtt azt mondom, hogy a közös dolgainkról kellene fokozottan beszélnünk.

A Közép-Európai Fórum című, ötödik alkalommal megrendezett konferenciánk mottója „Együtt Közép-Európában – tegnap ma és holnap”. Ehhez a témához egyfelől történelmi, másfelől aktuális szemszögből közelítünk. Ahogy látni fogják – mindkettő fontos és elengedhetetlen a jelenünk és a jövőnk szempontjából egyaránt.

Hölgyeim és Uraim, a fórumunk által képviselt közép-európai azonosságtudat és szabadságvágy, mely térség a plurális sokszínűség és kultúra térsége, egy olyan értékközösséget jelent, amely a kereszténységben és a felvilágosodásban gyökerezik, a demokrácián és a jogállamiságon alapszik, amelynek az előtérben a polgári szabadságjogok és az együttműködés állnak, ez is a korábbi szabadságharcok hagyatéka. Különösen a 20. századi, a kommunista rezsim elleni forradalmak képeznek – véleményem szerint – összekötő kapcsot a társadalmaink között.

Az NDK-ban 1953-ban lezajlott munkásfelkelés és a csehországi és lengyelországi felkelések után kétségkívül a magyarországi 1956-os népfelkelés volt a csúcspontja a kö-

zép-európai népek kommunizmus ellen vívott szabadságharcának. Mindegyiket brutálisan vérbe fojtották, miként az 1968-as „Prágai Tavaszt” is. Lengyelországban 1980-ban a Szolidaritás révén egy olyan társadalmi mozgalom jött létre, amit én, mint fiatal meghívott vendégtudós a gdanski harci állapotok idején személyesen is megéltem. Ezek mind mély nyomot hagytak bennem.

1989-ben mi egy közép-európai forradalmi szabadságharc révén magunkat szabadítottuk fel a totalitárius diktatúra alól. Kontinensünk közepén „világtörténelmet írtunk”. Ez összekapcsol bennünket, ez büszkeséggel tölt el, és része közös identitásunknak. A közép-európai polgári mozgalmak közösen azzal a céllal léptek fel, hogy a jövőben szabadságban, demokráciában és jogállamiságban élhessünk. Így lehetett túllépni Európa megosztottságán, és egyáltalán ez tette lehetővé a mai Európai Uniót, amiben mi közép-európaiak öntudatosan ott vagyunk az eddig domináns nyugati és dél-európaiak mellett.

Az elnyomó rendszer és magunk felszabadítása országainknak intenzív és közös tapasztalatai. További tapasztalat az 1990 óta lezajlott társadalmi változás is, az összes sikerével és nyertesével együtt, de voltak kemény időszakok és vesztesek is. Magyarországon, Csehországban, Lengyelországban, Szlovákiában és Kelet-Németországban társadalmaink ezáltal hasonló szociális és fejlődési töréseket éltek át – mindezek jelei a mai napig megtapasztalhatók.

Az egyes társadalmak stabilitása mellett jelentős az európai államok egymás közötti kapcsolataiban jelentkező stabilitás is. Hölgyeim és Uraim, hosszú időn keresztül jól működött az európai integráció. Az Európai Unió új középpontra

talált, amikor Közép-Európa államai beléptek soraiba. Soha nem volt egyszerű ezt az utat járni. Voltak konfliktusok, de mindig sok dolog volt, ami összekötött minket.

Ma aggodalommal figyeljük, hogy Európa közepén új törésvonalak húzódnak. Nagyon sok minden megváltozott országaink kapcsolatában a migrációs és menekült-válsággal. Sokan kockázatos külön utakat járnak. Ez épp úgy vonatkozik Németországra is a saját gyanútlan „nyitott ajtók politikájával”, mint a közös európai menekült-politika merev elutasítására. Ezek a külön utak azonban veszélyeztetik közös ügyeinket. Újabb megosztottságot jelentenek, és újabb előítéleteket táplálnak.

Ezek az egymás kölcsönös megértésére irányuló kérdések határozzák meg újfent a vitákat, de olyan kérdések is, ame-

lyek az egyes országokon belüli különböző érdekekkel foglalkoznak.

De nekünk közép-európaiaknak vajon nincs sok közös értékünk és érdekünk? Nincsenek olyan közös érdekeink, amelyek összetartanak bennünket, amelyekről többet kellene beszélnünk, amelyek nagyobb összhangot teremtenek, és amelyeket jobban ki kellene domborítanunk? És még egy kérdés Miként tudnának a közép-európai országok újra nagyobb bizalommal lenni egymással szemben?

Szászország történelmileg és kulturálisan is mindig is Közép-Európához tartozott. Különösen Kelet-Németország osztozott közös történelmi sorson a keleti szomszédjaival. Soha nem fogjuk elfelejteni a magyaroknak azt, hogy 1989-ben ők vágták nekünk az első rést a vasfüggönyön. Nem utolsó sorban ezért is izgatnak bennünket ezek a kérdések különösen.

Hölgyeim és Uraim, ma Közép-Európában a béke és a jólét időszakát éljük. Mind a kettőt okos politikai magatartással kell fenntartanunk. Mivel az Európai Uniót pillanatnyilag az fejezte ki, hogy döntő helyeken a legnagyobb kihívásokkal nem tud megbirkózni, most a nemzetállamok azok, amelyek cselekszenek – sajnos egymástól nagyon különböző módokon.

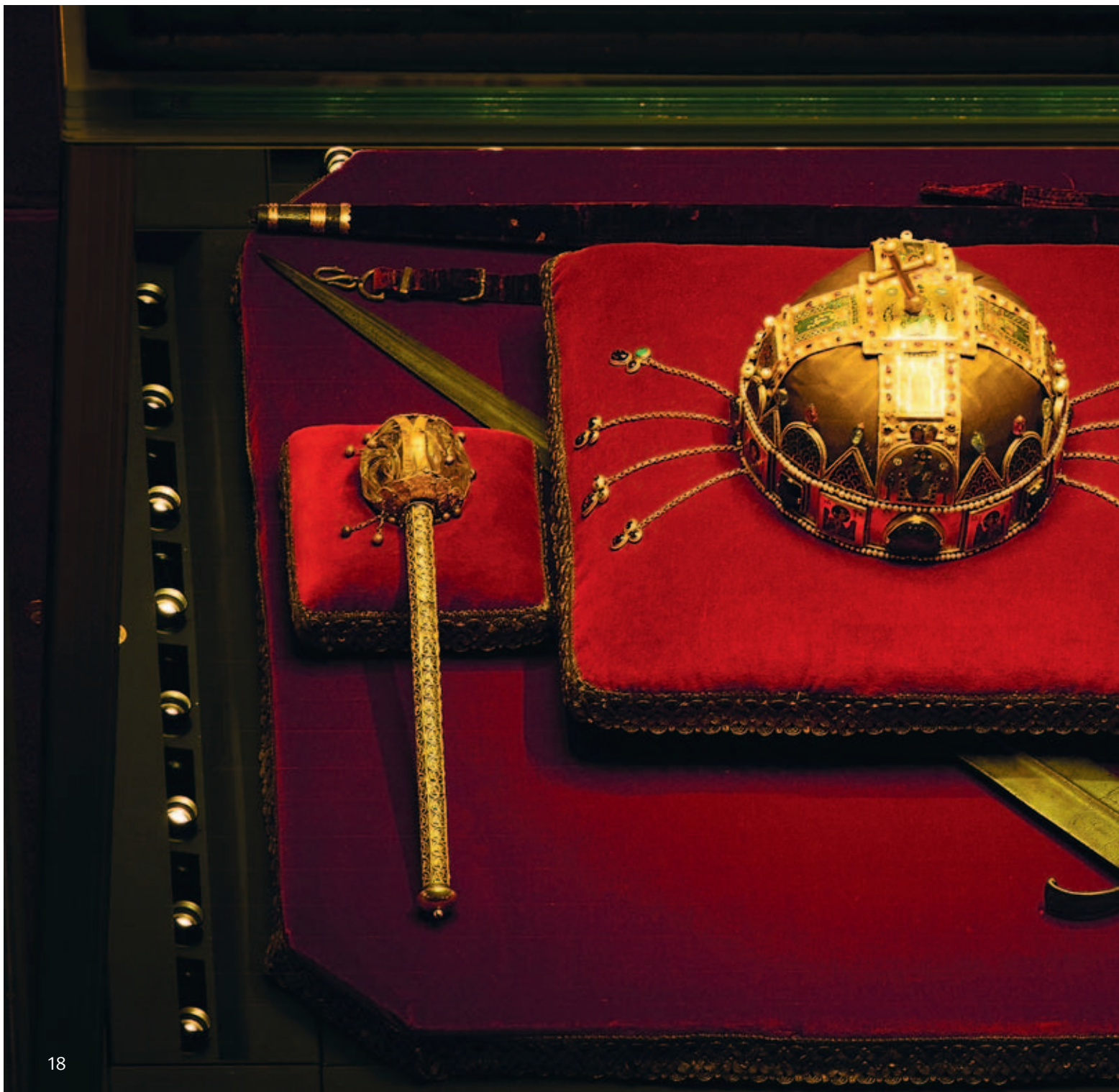
Egyedül egyetlen európai állam sem képes megoldani a problémákat, annál kevésbé, mert a külön-utak sokszor tévutaknak bizonyulnak. A nemzeti szuverenitásnak és érdekeknek a megőrzését és védelmét ezért összhangba kell

hozni az elengedhetetlen európai szolidaritással. Minden félnek azon kellene dolgoznia, hogy a saját érdekeinek a képviselőjét átváltoztassa egy mindenki számára a gyakorlatban is működtethető politikára. Ennek kapcsán a vitában tanúsított visszafogottságot a cselekvés határozottságával kell kombinálni. Ez ugyanis mindenki közös érdeke, akinek fontos a stabil és erős Európa.

Hölgyeim és Uraim, a mi konferenciánk sűrített formában karolja fel mindezeket a témákat. Nagyon örülök neki, hogy a neves osztrák történészt, Michael Gehler professzor urat sikerült megnyernünk az ügynek, hogy ő tartsa az első vita-indító előadást az 1956-os magyar szabadságharcra kapcsolatosan. Ő kész volt megmenteni bennünket a vészhelyzetben, hiszen sajnálatos módon Glatz Ferenc professzor úr egészségügyi okokból nem tudta vállalni az előadást. Gehler professzor többek között az Osztrák Tudományos Akadémia Újkori és Modern Kori Történelemkutatási Intézetének igazgatója. Előadását követően pedig majd részesei lehetünk a vele és további három ország képviselőivel folytatandó vitának - ők mindannyian e tematika kiváló ismerői.

Délután pedig majd Dr. Ludger Kühnhardt professzort, az európai integráció kifejezett szakértőjét üdvözölhetjük körünkben. Kühnhardt professzor vezeti a bonni Európai Integráció-kutatási Központot – és a felesége magyar. Előadása egy nem éppen könnyű témával, Közép-Európa jelenlegi érdekeivel foglalkozik. Az ez után következő vitában a magyarországi, cseh és lengyel résztvevők fognak úgy a politikai, mint a politikai-tudományi perspektívákkal foglalkozni. Izgalommal tekinthetünk mindezek elébe.

Köszönöm Önöknek, hogy meghallgattak. «

Téma I

**Együtt tegnap és ma:
Az elmúlt szabadságharcok
és forradalmak és azok aktuális
hagyatéka Közép-Európában**

Szabadságharc és felkelés Magyarországon 1956-ban

Dr. Michael Gehler professzor

» 1955. május 15-én az államszerződés aláírása, a szövetséges hatalmak csapatainak kivonása és az örökös semlegességnek az 1955. október 26-án történő kimondása Magyarország lakossága körében egy soha korábban nem tapasztalható eufóriát váltott ki Ausztriával kapcsolatban. Csodálattal töltötte el őket a szomszéd politikája. Ez a fokozódó rokonszenv reformkommunista körökben is érzékelhető volt. A Magyarországgal kötött 1947. évi békeszer-

ződés a szovjet csapatok Ausztriából való kivonása esetére azt tartalmazta, hogy Magyarországon ugyanez fog történni, és a Varsói Szerződés 1955. május 14-i megkötése ezt megpróbálta megakadályozni.

A szovjetunió kommunista pártjának 20. kongresszusa 1956-ban fordulóponthoz vezetett a Szovjetunió és a vele szövetséges államok kapcsolataiban. A sztálinizmus már

Sztálin 1953. március 5-én bekövetkezett halálát követően meggyengült, de annak felszámolási folyamatát Nyikita Hruscsovnak a „titkos beszéde” indította el az említett pártkongresszuson 1956. február 25-én. A „demokratizálódásnak” a bejelentésével bekövetkezett Rákosi Mátyásnak a várható hatalomvesztése Magyarországon, és ez végül azt eredményezte, hogy Rákosi 1956 június végén visszalépett hivatalából. Poznanban, a lengyel vásárvárosban 1956. június 30.-án munkás- és diák-lázongások voltak a lengyel kormány ellen, ami ugyancsak kihatással volt a későbbi magyarországi zavargásokra.

Az 1956 októberi és novemberi forradalmi események lefolyása

1956. október 23-án egy magyar kormány-delegáció Gerő Ernőnek a Központi bizottság vezetőjével az élen hazatért jugoszláviai látogatásáról. A „Magyar Dolgozók Pártjának (MDP) a pártirodája azonnal ülést hívott össze a magyarországi feszült gazdasági és politikai helyzet miatt. A Budapesti Műszaki Egyetem diákjainak először megtiltották a tüntetést, aztán azonban a tilalmat feloldották. A tüntetők a lengyel tábornokról, Bem Józsefről elnevezett téren gyülekeztek, (Bem a forradalomért és a nemzeti függetlenségért folytatott harcban 1849-ben a hadsereg főparancsnoka volt) majd ezután átvonultak a parlamenthez, ahol már nagyon nagy tömeg gyűlt össze. A tüntetés egészen estig tartott. A parlament előtt 200.000 ember gyűlt össze és vélemény- és sajtószabadságot, valamint szabad választásokat követeltek, továbbá a Szovjetuniótól való függetlenséget, és azt, hogy a reformert, Nagy Imrét nevezzék ki kormányfő-

nek. A diákok azt kérték, hogy olvassák be követeléseiket a rádióban, ezek között szerepelt a vélemény-, a gyülekezési és sajtószabadság, a parlamenti többpárt-rendszer, a nemzeti függetlenség, valamint a Rákosi rendszer felelőseinek, közöttük magának Rákosinak és a Központi Bizottság korábbi elnökének Farkas Mihálynak a megbüntetése, a beszolgáltatási kvóták megszüntetése a mezőgazdaságban, valamint a sztrájkjog is. Ezen túlmenően még az a posztulátum is megfogalmazódott, hogy a Kossuth Lajos féle címet használják újra, ami az 1848-as magyar forradalomnak volt a szimbóluma volt és amit 1946-ban állami címmerré tettek. Továbbá azt is követelték, hogy március 14. az 1848-as forradalom emléknapja nemzeti ünnep legyen.

Ezzel szemben a rádióban 20 órakor Gerőnek a beszédét sugározták, ami a tüntetők ellen irányult, ami csak fokozta az elégedetlenségüket. Egy órával később következett a Parlamentnél Nagy Imrének a beszéde, aki arra szólította fel a tüntetőket, hogy menjenek haza. Nem sokkal később a rádió épületénél fegyveres összetűzésre került sor, ami áterjedt az egész városra. Sztálin emlékművét ledöntötték és traktorral a parlament elő vontatták. Ott széttroncsolták, feldarabolták és szétverték. Az MDP központi bizottsága ülést hívott össze és az elkövetkező öt napban szinte megállás nélkül tanácskozott. A párton belül katonai bizottságot hoztak létre. Éjfél körül már megérkeztek a szovjet csapatok Budapestre, és rátámadtak a felkelőkre.

Egy nappal később, amikor is leváltották a nem-szeretett Gerőt, amit még az addigi kormányfőnek, Hegedűs Andrásnak a hatalomtól való megfosztása is követett, közzétették Nagy Imrének a miniszterelnökké való kinevezését, akiről úgy tűnt, hogy a kemény vonalat képviseli. Ő arra szólított

fel, hogy a felkelők hagyják abba a harcot, és amnesztiát ígért nekik arra az esetre, ha leteszik a fegyvert. Közben a szovjet küldöttek, Mihail Andrejevics Szuszlov és Anasztáz Ivanovics Mikoján is megérkeztek Budapestre. A felkelés időben párhuzamosan Magyarország több városára is áterjedt. Országos általános sztrájk kezdődött. Megjelentek az első független nyomtatott kiadványok és újságok.

A szovjet katonai intervenciót, október 24-ét követően a sztálini diktatúra elleni felkelésből Magyarországon nemzeti szabadságharc bontakozott ki „az oroszok ellen”. A követelések most már úgy hangzottak, hogy a szovjetek haladéktalanul vonuljanak ki, mert jó esélyt láttak arra, hogy ha az orosz katonaságot kivonják, akkor jó esély van Magyarországon a demokratikus átalakulásra.

Október 25-én délelőtt a biztonsági erők és a velük barátkozó szovjet páncélosok a parlament előtt rálőttek a békés tüntetőkre Százával voltak halottak és sebesültek. Ezért az emberek az Államvédelmi Hatóságot (AVH) tették felelőssé. Hogy mi volt a háttérben, soha nem derült ki egyértelműen. Délben a rádióban bejelentették Gerőnek a leváltását és Kádár Jánosnak az MDP első titkárává való jelölését. Igazság címmel megjelent az első független sajtó-orgánium az Egyetemi Ifjúság Forradalmi Tanácsának kiadásában. Másnap fegyveres összetűzésekre került sor majdnem az egész országban. Munkás-, nemzeti és forradalmi tanácsok felállítására került sor a legtöbb vállalatnál és településen. Mosonmagyaróváron és Miskolcon az állambiztonság határőrei és más biztonsági erők lőttek a tüntetőkre és sok embert megöltek. A tömegmészárlások nyomán több helyen lincselésekre került sor. Az MDP-nak a központi bizottsága a harcok befejezésére szólított fel és „általános vál-

toztatásokat” ígért.

Október 27.-én Nagy Imre a rádióban bejelentette az új kormány megalakítását, ami a Rákosi -korszak kevéssé terhelt, illetve üldözött kommunistáiból állt. Napokkal később tárgyalások folytak a felkelők és a katonaság vezetői között. Az MDP katonai bizottságának az volt a szándéka, hogy fellép a budapesti Corvin közben a felkelők ellen. Nagy Imre megakadályozta az erőszakos fellépést és politikai egyezsége törekedett, azáltal, hogy a rádión keresztül fegyvernugvást hirdetett ki. Kora este a rádióban ismét a nyilvánossághoz fordult, miszerint a felkeléseket elismerik népi demokratikus forradalomként, a szovjet csapatok elhagyják a fővárost, illetve teljesítette a felkelőknek az alapvető követeléseit, legfőképpen feloszlatta az Államvédelmi Hivatalt. A rendőr-parancsnokság mindeközben nemzeti gárda felállításába kezdett. Október 29-én Joszip Broz Titó az MDP központi bizottságának írt egy levelet, amelyben üdvözölte a legújabb fejleményeket, de figyelmeztetett is.

Eközben eszkalálódott a válsághelyzet a Közel-Keleten, miután az egyiptomi államelnök, Gamel Abdel Nasser államosította a Suez-csatornát. Október 24-én Franciaország, Nagy-Britannia és Izrael Párizs egyik külvárosában aláírtak egy titkos megállapodást, Egyiptom megtámadásáról. Az Egyesült Államok elől eltitkolt terv rövidesen megvalósításra is került. Október 29-én Izrael támadásba lendült és két nappal később megkezdődtek a brit és francia bombázások is az egyiptomi kikötőkben. A szuezi válság nagyon rosszkor jött a magyaroknak és a világ nyilvánosságának a figyelmét elvonta a Magyarországon zajló felkelésről és a közel-keleti konfliktusra irányította, ami a médiákban is

nagy nyilvánosságot kapott.

Október 30-án először még született egy szovjet kormány-nyilatkozat, ami a „szocialista államok szuverenitásának kölcsönös tiszteletben tartását” tartalmazta. Ezzel úgy tűnt, mintha jeleznék a készséget a magyarországi kivonulásról szóló tárgyalásokra. Eközben a magyar fővárosban a fejlemények teljesen irányíthatatlanná váltak. A politikai viszonyok káoszba torkollással fenyegettek. Fegyveres cso-

portok megrohamozták a budapesti a Köztársaság-téren az MDP-központi épületét. A felkelők közül számos halott volt a következmény, a másik oldalon a támadás során az épületet védő 24 ember lett a harcok és azt követő lincselés áldozata.

Kora délután Nagy Imre bejelentette a kormány átalakítását az 1945. évi koalíció alapján. A szűkebben vett kabinetben a kiscgazdák („Kiscgazda-, Földmunkás és Polgári Párt, FKGP)

is képviselve voltak. Régi pártok alakultak újjá és új pártok is alakultak. Nyomdai termékeik október utolsó, illetve november első napjaiban jelentek meg. Október 30-án este a hadsereg és a rendőrség egységei, valamint a felkelők együtt egy „Forradalmi Honvédelmi Bizottmányt” hoztak létre. Győrben megalakult egy Nyugat-magyarországi Forradalmi Bizottmány Szigethy Attila elnökletével, majd még aznap, késő este kiszabadították Mindszenty József bíborost az 1948 óta tartó fogságából.

Október 31-én a Forradalmi Honvédelmi Bizottmány ülésén a Kilián laktanyában Budapesten a Béla király úton Mindszenty Józsefet a Nemzeti Gárda parancsnokává választották. Délután Nagy Imre bejelentette, hogy megkezdődtek a tárgyalások Magyarországnak a Varsói Szerződésből való kilépéséről. A Kreml ezt riasztó jelnek értékelte. Este a Szovjetunió Kommunista pártjának vezetősége a kínai párt-küldöttekkel megtárgyalta a már előzetesen meghozott döntésüket az ismételt katonai beavatkozásról. A Romániában, illetve Szovjet-Ukrajnában állomásozó szovjet csapatokat elindították Magyarország ellen.

November 1. délelőttjén a munkástanácsok tanácskoztak a Nagy Imre kormánnyal a parlamentben. A megbeszélések délután az építőipari munkások szakszervezetének épületében folytatódtak. Ezek után kiadtak egy felhívást a munka újrafelvételére. Délután Nagy Imre bekérte magához Jurij Andropovot, a Szovjetunió nagykövetét, és közölte vele, hogy Magyarország az ismételt csapatmozgások miatti tiltakozásul felmondja a Varsói Szerződésben fennálló tagságát és kinyilatkoztatja semlegességét. Húsz óra előtt nem sokkal a magyar miniszterelnök ezt a rádióban is bejelentette, és átadott egy jegyzéket a budapesti nagyköve-

teknek, amelyben kérte az Egyesült Nemzetek Szövetségét, hogy ismerje el Magyarország semlegességét.

Kádár János és Münnich Ferenc eközben elmentek a Szovjetunió budapesti nagykövetségére, majd ezután elrepültek Moszkvába, ahol tárgyalni akartak egy ellen-kormánynak a megalakításáról. Kádárnak egy korábban felvett beszé-

dét az újonnan alapított antisztálinista Magyar Szocialista Munkáspártnak, az MSZMP-nek a megalakításáról 22 óra-
kor bejátszották a Magyar Rádióban. Ezzel párhuzamosan a
szovjet kommunista párt Központi Bizottsága Hruscsovval
az élen Bresztben tárgyalt a lengyel pártvezetőkkel a Ma-
gyarország ellen tervezett beavatkozásról.

November 2-án a magyar kormány három jegyzékben tiltakozott a szovjet csapatoknak az ismételt bevonulása ellen, és sürgette, hogy kezdődjenek tárgyalások azoknak a kivonulásáról. Nagy Imre az ENSZ főtitkáránál tiltakozott az orosz agresszió ellen. Az Egyesült Nemzetek Szövetségének Biztonsági Tanácsa erre úgy határozott, hogy a közgyűlés napirendjére tűzi a magyarország kérdést.

Hruscsov és elvtársai tovább tárgyaltak Bukarestben a román, csehszlovák és bolgár pártvezetőkkel a Magyarország elleni intervencióról. Éjszaka Hruscsov beszélt Brioni szigetén Titóval, aki csak látszólag volt Nagy Imre barátja. A valóságban elfogadta a szovjet intervenciót, segítséget ígért Nagy „kikapcsolásában” és jelezte, hogy egyetért Kádárnak a kinevezésével Magyarország új kormányfőjévé.

November 3-án felállt Nagy Imre harmadik kormánya az 1945-ös koalíció tagjainak részvételével. Déllelőtt látszat-tárgyalások kezdődtek az orosz tábornokok és a Nagy Imre kormány között a szovjet csapatoknak a kivonásáról. A folytatást illetően abban maradtak, hogy arra a szovjet főhadiszálláson, Tökölön kerül sor. Előtte még Mindszenty a rádióban beszélt a nyilvánossághoz, ahol ugyan kétségbe vonta az új magyar kormánynak a legitimitását, de a helyzetnek a konszolidálása mellett foglalt állást.

Este viszont Maléter Pál magyar tábornokot és a magyar tárgyaló delegációt Tökölön a KGB emberei letartóztatták. November 4-én kora hajnalban elkezdődött a szovjet csapatoknak az általános támadása Budapest ellen. Hajnali öt órakor a rádióban kihírdették a Kádár-féle Forradalmi Munkás- és Parasztkormány megalakítását. Nem sokkal ezután Nagy Imre még bejelentette a rádióban a szovjet támadást.

A fegyveres csapatok az ő ellenállásra vonatkozó kifejezett parancsa nélkül Budapesten újra felvették a harcot. Nagy Imre és környezete a jugoszláv nagykövetségen kerestek menedéket, ahol átmenetileg menedékjogot adtak nekik. A szovjet és a magyar biztonsági szervek elfoglalták a parlament épületét. Bibó István államminiszter hivatalos tiltakozást fogalmazott meg a Nagy Imre kormány erőszakos megdöntése és a Kádár kabinettnak az alkotmányellenes megalakítása ellen.

Az ENSZ közgyűlése eközben rendkívüli ülést hívott egybe „Megegyezés a béke érdekében” mottóval, hogy elítélje a szovjetek erőszakos beavatkozását, miután azok vérbe folytatták az ismételt ellenállást. A Nagy Imre féle utolsó koalíciós kormánynak a hatalomtól való megfosztását és elfogatását követően november 4-én Szolnokon Kádár vezetésével megalakult az új kabinet, amely magát Magyar Munkás-Parasztkormánynak nevezte. A kormányfő helyettese Münnich Ferenc lett, a külügyminiszter Horváth Imre, az ipari miniszter Apró Antal, a mezőgazdasági miniszter Dögei Imre, a kereskedelmi miniszter Rónai Sándor, a pénzügyminiszter Kossa István és a tárca nélküli államminiszter Marosán György – egytől egyig kommunisták. Rónai Sándor és Marosán György korábban szociáldemokraták voltak.

Összességében a harcok Budapesten egy hétig, Magyarország egyes helyein több hétig és a hegyes vidékeken még 1957 elejéig is eltartottak. Magyar részről ezek több ezer áldozatot követeltek. A szovjet csapatok saját adataik szerint több, mint 700 fős veszteséget szenvedtek. Sok magyar a megghiúsult felkelést követően Nyugatra menekült. Az országot elhagyók kétszázezren voltak, közülük egyedül Ausztrián keresztül több, mint 150.000-en menekültek el az

országból. A legtöbb menekültet Bécs térségében gyűjtötték össze és látták el első segéllyel. Kelet-Ausztriában menekült-táborokat hoztak létre Traiskirchenben, illetve Maria Enzersdorfban a Liechtenstein kastélyban is. Mivel Ausztria nem volt képes minden menekültnek a fogadására, közülük sokakat más nyugati országokra, Nagy-Britanniába, az Egyesült Államokra és Kanadára osztottak szét. Mintegy 15-16 ezren maradtak tartósan Ausztria különböző részein.

A magyar felkelés háttere és okai

A felkelésnek a hosszú távú okaként az osztrák külügyi hivatal számára készült jelentés számos okot nevezetett meg, a rendkívül alacsony életszínvonalat, az államrendőrség általi, évek óta tartó terrorizálást, a munkásoknak a munka során történő kizsákmányolását a szinte hajcsárrendszerrel, az országnak a Szovjetunió általi kifosztását, a szovjet csapatoknak előre nem látható ideig a magyar állam területén történő állomásoztatását, a parasztokon való erőszak elkövetését, a kilátástalan osztályharcot, a magyar értelmiségnek a szabadabb publicisztikai tevékenységét a márciusban végrehajtott sztálini trónfosztást követően, valamint Rákosinak a felváltását a „gyűlölt és rettegett szélsőbalos” Gerővel.

A felkelőknek az összetételére vetett pillantás jellemző fényt vetett a lakosság egyes rétegeinek a kommunizmus-sal kapcsolatos hozzáállására: diákok, középiskolások, és munkás-származású fiatalok az állami kisiparból, kereskedelemből és ipari üzemekből, amelyekről a párt az gondolta, hogy azok a káder-nevelés bölcsője, nos pont ők

domináltak a kitört felkelésben. Maguk a munkások csak a küzdelem napjaiban és habozva csatlakoztak. A magyar csapatok a harcolóknak ugyan adtak fegyvert és muníciót, de ők maguk először passzívan viselkedtek. A katonaságnak csak egy része állt át a felkelők oldalára. A polgári körök először jószívrrel egyáltalán nem vettek részt a felkelésben. A tömegeknek jó része ugyan megtöltötte az utcákat és tiltakozott, de aktívan nem kapcsolódott be a harcokba.

Ami a történéseknek a jellegét illeti, erről is érdekes információk vannak. Az 1956 október végi dátumú jelentés az osztrák külügyi hivatalnak először csak „lázadásról” számolt be. Az egész felkelés kitörésének a módja, az alakulása és kiterjedése nem utalt „tömegességre”. Ez alapján semmiképpen nem tervezett és régóta készülő akcióról volt szó, hanem inkább az elkeseredettségnek a spontán kitöréséről, ami a sok ponton bekövetkező önbíráskodást, illetve a párt-funkcionáriusoknak és az állambiztonságiaknak a meglinclését is magyarázza. A spontán tiltakozás aztán hamar népfelkelésbe csapott át.

A Nyugat szerepe és kihatásai a Szovjetunióra

Az amerikai „Szabad Európa Rádió” adásait hallgatták Magyarországon és azt a hitet keltették a megmozduló nép széles rétegeiben, hogy a Nyugat be fog avatkozni. A müncheni működésű rádióadó a Nyugat általi katonai támogatást szuggérálta, amit azonban a washingtoni kormány soha még csak nem is mérlegelt komolyan. Dwight D. Eisenhower elnök és John Foster Dulles külügyminiszter amerikai adminisztrációjának „roll Back” doktrínája csak propagan-

disztikus zajkeltésnek és politikai „meleg levegőnek” bizonyult. A novemberi napokban a felelőket a Szabad Európa Rádió még tovább tüzelte, hogy álljanak ellen továbbra is a kommunista elnyomásnak. A nyugati táborban hiányzó egység a szuezi válsággal és a közel-keleti háborúval kapcsolatban azonban még kezdeményezés szintjén sem tette lehetővé a Nyugat egységes fellépését. Az Egyesült Államok és a Szovjetunió azzal voltak elfoglalva, hogy a briteknek és a franciáknak a szuezi csatortól való visszavonulását kikényszerítsék, ami nemsokára sikerült is nekik.

A magyarok erőszakos elnyomásának a hatásai súlyosak voltak a Szovjetunióra és a világ-kommunizmusra is. A szovjet-barát moszkvai osztrák követ, Norbert Bischoff megjegyezte, hogy a magyarok felkelés vérbefojtása „véltetően a legnagyobb és legsúlygyenteljesebb politikai vereség volt”, amit „a Szovjetunió a közel negyven éves fennállása alatt elszenvedett”. Öt pontot írt a szovjetek rovására: jóvátehetetlenül kompromittálta a magyar lakossághoz fűződő viszonyát, semmissé tette az erkölcsi-társadalmi együttélés elfogadtatásának minden sikerét, megrázkódtatást jelentett az éppen akkoriban újra helyre állított barátság tekintetében Títóhoz, árnyékot vetett az Indiához és az Indiához közel álló, el nem kötelezett ázsiai államcsoporthoz fűződő kapcsolatokra és az addigi legnagyobb válságot idézte elő a kommunista pártokban és nyugati követőkben.

A felkelés leverésének következményei

Az 1956-os vérbe fojtott népfelkelés után Kádár János a Vörös Hadsereg támogatásával az újonnan alapított MSZMP

Központi Bizottságának első titkára lett. Kádár parancsára súlyos megtorlási hullám indult. 1957 januárjában Kádár terror-rezsimje kőkeményen fellépett a felkelőkkel szemben, és ezzel demonstrálta a magyar közvélemény felé, hogy minden elrettentő eszközzel rendelkezik ahhoz, hogy az 1956-os őszi eseményekhez hasonlóknak a jövőbeni kialakulását megakadályozza. A kommunista csúcsvezetőknek a budapesti csúcstalálkozóját követően a kormány nyilatkozatot fogadott el az egypárt-rendszeréről. Deklarálásra került, hogy bűncselekménynek minősül mindennemű ellenállás. A társadalom átalakítását a józan ész ellenében tovább folytatták és felgyorsították. Így az MSZMP Központi Bizottsága már 1956 decemberében elhatározta a mezőgazdaság tömeges kollektivizálását, ami a lakosság több, mint a felének adott munkát.

1957. január 19-én a felkelés vezetőit kivégezték. Február végén Kádár János tájékoztatta a Központi Bizottságot arról, hogy büntető eljárást indítanak Nagy Imre ellen. Márciusban tárgyalásokra került sor a szovjet csapatoknak a további állomásoztatásáról, illetve a Nagy Imre ellen tervezett perről. A komoly nemzetközi tiltakozás miatt júniusban börtönbüntetésekre mérsékeltek a költők ellen hozott halálos ítéleteket. Az írók elleni perben 1957 decemberében több éves börtönbüntetések szabtak ki. Kivégzések továbbra is történtek, így például Pálinkás Pallavichini Antalé, aki a páncélos egység parancsnoka volt, és Mindszenthyt Budapestre kísérte, vagy Iván-Kovács Lászlóé, aki a Corvin-közi felkelők egyik vezére volt.

A Nagybudapesti Központi Munkástanácsnak (KMT) a vezéralakjait, ami a szovjet megszállók és a Kádár-kormány elleni legrelevánsabb alternatív hatalmat jelentítette meg,

1958 márciusában drasztikus börtönbüntetésekre ítélték. Júniusban Nagy Imrét és vádlott-társait kivégezték. Bibó István és Göncz Árpád augusztusban életfogytiglan tartó börtönbüntetést kaptak, és ítéleteket hoztak olyan további tábornokok és tisztek ellen is, akik a felkelést támogatták.

Az állami terrornak a mérlege 1956 és 1961 között az alábbiak szerint alakult: mintegy 300 embert végeztek ki, körülbelül 35.000 személyt ítélték el jogerősen és 20.000 embert internáltak.

Kitekintés

A kemény üldöztetés és elnyomás időszaka, 1958-61 után Kádár lassan egy belső megbékélési irányvonalat vezetett be, egybekapcsolva azzal a céllal, hogy beintegrálódjon a „szocialista államok közösségébe”. Kiss László véleménye szerint ez a „sikeres politika-mentesítés és az alkalmankénti engedmények politikája volt”. Az önálló gazdálkodási kezdeményezések lehetővé tétele folytán az 1970-es években javult a társadalmi és gazdasági helyzet. Szellemi és kulturális liberalizálódás kezdődött, politika-mentes és fogyasztásnövelő hatással, decentralizált és pszeudopluralisztikus profillal a gulyáskommunizmus jegyében (Dalos György). A megreformált gazdasági rendszer a Kölcsonos Gazdasági Segítségnyújtás Tanácsának (KGST) az országai közül a legsikeresebbé fejlődött.

A fentről irányított reformpolitikával párhuzamosan alulról is kialakult egy reform-mozgalom. Az 1987/88 utáni lépésként bevezetett lazítások alapján az átalakulási folyamatban a rezsim és az ellenzék megegyezett, a rendszerváltás békésen és gyorsan lezajlott, és a törvényekben és az alkotmányban az emberi jogokkal, a gyülekezési, egyesülési és a sajtószabadsággal bebiztosításra került.

A politikai változásokkal egy időben az 1956-os történelmi képnek a hivatalos felülvizsgálatára is sor került. A kommunista pártnak a viszonyát a szovjet beavatkozáshoz ugyancsak újragondolták. A kommunista párt 1989-ben kiállt a több-párt rendszer mellett, áprilisban lemondott a demokratikus centralizmusról, májusban megszüntette a nomenk-

latúra rendszert, rehabilitálta az 1956-os forradalmárokat, megengedte Nagy Imre újratemetését, és szeptember 13-án aláírta az ellenzékkel a megállapodást a szabad parlamenti választások megtartásáról. Kinyílt a szabadság kapuja - annak minden esélyével és kockázatával, hogy a demokratizálódás megint nemzeti ügy lett.

A magyarországi 1956-os eseményeket egy nagyobb összefüggésnek a részeként, éspedig a háború utáni tágabb európai történelem részeként kell látni és értelmezni. Ennek kapcsán tíz olyan ténynek van jelentősége, amelyeket röviden szeretnék megemlíteni:

1. A válságok külön-idejűsége és egyidejűsége: A magyar válság közép-európai válság volt, a szuezi válság pedig egy nemzetközi válság.
2. A szovjet-kommunizmusnak a válsága, pontosabban a Sztálin utáni szocializmusnak a kommunikációs és legitimációs válsága a már 1968-ban kialakított képkel, a páncélosok biztosította kommunizmussal, azzal együtt, hogy már elkezdődtek a viták a szocializmus különböző lehetséges útjairól.
3. Az úgynevezett „szabad Nyugat” tehetetlensége, bénultsága és egységének hiánya miatt Közép-Európa elveszett a szabad világ számára, ami együtt járt azzal, hogy az emberek elveszítették az illúzióikat, csalódtak, levertek, rezignáltak és elkeseredettek voltak a szabadságra irányuló kívánságaiknak a meg nem valósulása miatt.
4. A világ megosztottságának a rögzülése az 1945 óta létező jaltai megállapodással, valamint azon elképze-

lésnek az egyértelmű vége, hogy Európa majd harmadik erőként lehet jelen, egyfajta köztes létformaként a tőkés Nyugat és a kommunista Kelet között, annak az illúzióknak a vége, ami még ma is él.

legnagyobb vészhelyzetben segítséget nyújtottak, de nem jöttek kéksisakosok Budapestre. A magyaroknak a menekülését az ENSZ humánus módon képes volt szabályozni.

5. Nyugat-Európa kialakításának a szakasza lezárult a 1955-ös messinai, az 1956-os velencei és a római 1967-es konferenciával, amelyek a Római Szerződéseknek az aláírásához vezettek, és ezáltal hozzájárultak a nyugat-európai integráció lezárulásához – mindezek olyan események voltak, amelyek ugyancsak a magyarországi eseményekkel egy időben játszódtak le.
6. A semlegesség csupán kivételes szabályként működött és álom maradt. Ha létezett is, akkor csak funkcionálisan, és „trójai falóként” alkalmazták (John Foster Dulles) a „Keleti Blokk”-nak a destabilizálására.
7. Következésképpen 1956 egy elrontott és elmulasztott esély volt azon atom-mentes és semleges Európa kialakításához, amelyet a lengyel Adam Rapacki 1957-ben és több, későbbi publikációban is javasolt.
8. A félig megvalósult enyhülésnek a gyenge csírája („semi detente”) Sztálin halálát követően 1953-55 között nem sokáig élt tovább: 1956 visszavetette az enyhülési folyamatokat Európában, amit csak tizenöt évvel később, a Biztonsági és Együttműködési Konferenciával (EBESZ) kezdett el megvalósulni.
9. Az Egyesült Nemzetek voltak 1956-ban a remény hordozói, ugyanakkor kettős válsággal szembesültek – most első alkalommal Közép-Európának a válságával is. A legnagyobb vészhelyzetben segítséget nyújtottak, de nem jöttek kéksisakosok Budapestre. A magyaroknak a menekülését az ENSZ humánus módon képes volt szabályozni.
10. A „hosszú éhínség” után az 1956-os év a szabadságnak az erkölcsi győzelmét jelentette a forradalomnak a politikai veresége ellenére. 1956-nak a forradalom előtti tapasztalatai hozzájárultak ahhoz is, hogy 1989-ben békés és erőszakmentes, illetve sikeres forradalom következhetett be.«

Pódiumvita

Dr. Erdődy Gábor
professzor

Dr. Richard Schröder
professzor

Gerald Schubert
(a moderátor szerepében)

Dr. Michael Gehler
professzor

→ **Gerald Schubert** (a moderátor szerepében):

Köszönjük szépen Gehler professzor úr ezt a nagyon érdekes vitaindító előadást. Ahogyan a kiadott napirendből láthatták, a mai programunk két részből áll. Az első pódium-panel a múlttal és a jelenrel foglalkozik. Az utóbbi téma adja meg a kapcsolódási pontot a következő pódium-beszélgetéshez, ahol a jelenről, és a jövővel kapcsolatos perspektívákról lesz szó. Először foglalkozunk a múlt kérdéseivel és azzal, hogy ezek ma mit jelentenek számunkra.

Engedjék meg, hogy bemutassam Önöknek az alábbi vendégeket: Az Önök oldaláról nézve tőlem jobbra látható Petr Brod úr. Ő egy prágai publicista és újságíró, aki az 1969-es prágai tavaszt követően emigrált Németországba. Németországban, Münchenben történelmet és újságírást tanult, azután a Szabad Európa Rádiónak dolgozott, amiről ma már hallottunk néhány szót, valamint a londoni BBC-nek is. Prágába való visszatérését követően 1998-ban a Süddeutsche Zeitungnak a helyi tudósítója lett. Nagyon erőteljesen részt vállalt a német-

Petr Brod

cseh kapcsolatok alakításából, többek között megkapta a Német-Cseh Megértés Művészeti díjat és a Német-Cseh Jövő-alap igazgató tanácsának is tagja. Köszönjük szépen, Petr Brod úr, hogy a mai napon eljött hozzánk.

Dr. Erdődi Gábor professzor úr többek között azért is van jelen, mert a kuratórium tagjaként szoros kötődése van a Közép-Európai Fórumhoz. Budapestről származik, 1978-ban itt lett a 19. századi magyar és európai történelem professzora, mígnem a diplomáciai karrier irányába

fordult, Németországban Magyarország nagykövete is volt, későbbiekben a Szent Széknél is magyar nagykövetként dolgozott, most pedig újra visszatért a tudományos berkekbe. Tanszékvezető, és a doktori képzés vezetője is a modern-kori magyar történelem tanszéken az Eötvös Lóránt Tudományegyetemen.

Jobbomon Dr. Richard Schröder professzor úr ül, aki teológus, és a 70-es években plébános is volt. Többek között Berlinben, a nyelvi konviktusban is oktatott, de aztán rövid idő elteltével a politikai karrier mellett döntött. 1990-ben az SDP részéről beválasztották a Népi Kamarába, az SPD parlamenti frakciójának egy ideig az elnöke is volt, és múlt év december 2-ig még a német Bundestagban volt parlamenti képviselő. A Német Nemzeti Alapítvány (Nationalstiftung) igazgatóságának az elnöke és a német egység 25. évfordulójának alkalmából megkapta a Német Szövetségi Köztársaság nagy érdemkeresztjét a csillaggal. És végül, de nem utolsó sorban Dr. Michael Gehler professzor úr, akit Önöknek már nem kell bemutatnom, hiszen az előbb már megtörtént.

Kezdjük a beszélgetést, Brod úr, csatlakozva ahhoz, amit Gehler professzor úr a vitaindító előadásában elmondott. Professzor úr egy nagyon érdekes előadást tartott az 56-os forradalomról és szabadságharcról, és beszélt a Magyar Rádió épületéről is, ami annak idején az érdeklődés középpontjában állt. Nem volt ez másként Prágában sem, 1968-ban. Én a későbbiekben 14 évig dolgoztam ott és még emlékszem rá, hogy a prágai rádióknak az épülete előtt egy évben kétszer mindig virágok illatoznak: egyszer május 5.-én, amikor a nemzeti szocialisták megszállása ellen szervezett Prágai Felkelésnek az áldozataira,

másodszor pedig augusztus 21-én, amikor a Prágai Tavasz leverésének az áldozataira és a Vörös Hadseregnek a prágai bevonulására emlékeznek.

Az alábbiakat szeretném megtudni: Ön mai szemmel hogyan látja az 1968-as évet, ha most rögtön megpróbálnunk hidat verni és a múltat összekapcsolni a jövővel? Miként látja ma 1968-at? Még emlékszem rá, és ez egy elég ambivalens dolog, mivel annak idején egyfelől a Vörös Hadseregnek a bevonulását, a kommunista párt néhány elvakult hívétől eltekintve mindenki elítélte, másrészt viszont nem volt olyan egyszerű a Prágai Tavaszt éltetni sem - különösen néhány, inkább jobboldali pártban - mert azoknak az volt a véleménye róluk, hogy végül is azok is csak kommunisták. A Prágai Tavasz úgyszólván egy felülről jött reform-kommunista forradalom volt. Én ezt az ellentmondást mindig is nagyon érdekesnek találtam és érdekelné, hogy Ön, Brod úr mit szó ehhez?

→ Petr Brod:

Az ellentmondás nagyon is valós, és már az volt 1968-ban a társadalmon belül is, csak ezt talán akkor esetleg kívülről nem lehetett annyira érzékelni. Hoznék egy példát a saját családommal kapcsolatban: Egyszer 1968 májusában ott ültünk a családi asztalnál, együtt a családdal: a szüleim, aki nem voltak kommunisták, sőt nagyon erősen rezsim-ellenesek voltak, meg a másod-unokatestvérem, akit Toman Brodnak hívnak és történész, és aki tagja volt a Kommunista Pártnak – és pedig többek között amiatt, mert ő Auschwitz-ot is megjárt zsidó volt, és őt is a szovjet hadsereg szabadította fel. Ez számára olyan erős személyes élmény volt, hogy az egyetem után belépett a Kommunista Pártba. Az 1960-as években ő is

azok közé tartozott, akik már elgondolkoztak az akkori rezsimen és a liberalizáció mellett szálltak síkra. Tekintettel azonban az 1968-as fejleményekre, nagyon szkeptikus volt. Félelmei voltak, a Magyarországgal és 1956-tal kapcsolatos történelmi tapasztalatok alapján, és bizonyos fokig az 1953-as csehszlovákiai eseményekkel összefüggésben is, amikor is Csehszlovákiának a nyugati részén egy rövid életű munkásfelkelés következett be, amit erőszakkal „szétkergettek”. Ezen tapasztalatok alapján az unokatestvérem mondott valamit a családi vita közben, ami megmaradt bennem. A szüleim a csehszlovákiai, 1968 májusában lejátszódott fejlemények miatt azt a félelmüket hangoztatták, hogy az egész úgy végződhet, mint Magyarországon. Én annak idején 16 éves voltam, optimista beállítottságú, és azt gondoltam, hogy a világ ezt nem engedné meg még egyszer. A világ nyilvánossága majd – így érveltem – jobb belátásra téríti a szovjeteket – és nem hagyja, hogy ilyen beavatkozás megtörténhessen. Akkor az én kommunista unokatestvérem, Toman a következőket mondta: Várjatok csak! A bolsevikok majd megmutatják nektek! És igaza lett.

Ezt azért mondtam el, mert szerettem volna vázolni, milyen különböző alapvető hangulatok uralkodtak annak idején a csehszlovák társadalomban. Sok olyan ember volt, aki azt gondolta, hogy a kommunista párt uralmát össze lehet kombinálni a mélyre ható reformokkal, hogy lehet egyfelől vélemény-szabadság, másfelől pedig kommunista párti hegemonia. Ezen kívül sokan voltak olyanok, akik még emlékeztek a világháború előtti idők demokratikus pluralisztikus társadalmi rendjére és azok, akik demokratikus irányultságúak voltak, és azok a rezsim ellenségei voltak. Ők természetesen az 1968-as év

apró vívmányaiban – tehát a nagyobb sokszínűségben, a nagyobb utazási szabadságban, azokban a gondolatokban, amelyeket annak idején az alapvető gazdasági reformokkal kapcsolatosan mondtak – láttak egy reménysugarat. De szkeptikusak voltak, hogy vajon ez meg tud-e valósulni a Kommunista Párt vezetése alatt.

Emellett volt egy széles középréteg, akik ki akartak várni, akik örültek a hétköznapiakban minden könnyítésnek, de nem akartak tevékeny szerepet vállalni – már csak azért sem, mert látták, hogy a Kommunista Párton kívüli politikai kötelezettség-vállalás mihez vezetett az 1950-es és 60-as években.

A társadalom tehát már akkor is megosztott volt, és még a mai napig is az, ha 1968-ra tekintünk vissza. Ugyanakkor azóta a szkeptikus hangok felerősödtek. Én úgy mondanám: Van a csehszlovák, - illetve azóta már a cseh társadalomban egy olyan szegmens, amit befolyásol a gyógyíthatatlan szláv-hovatartozása; vagyis az a gondolat, hogy az oroszok tulajdonképpen nem hibázhatnak. Még ma is a lakosság 15 százaléka választja a Cseh Köztársaságban működő Kommunista Pártot, ami egy Putyinnal rokonszervező párt, amely utóbb azzal a javaslattal állt elő, hogy a Csehország lépjen ki a NATO-ból.

A társadalomnak továbbra is létezik ez a része, és ők 1968-at másként látják, mint a lakosság többsége. A lakoságnak a többsége tehát a társadalom részéről nagy ellenállásként éli meg, egy komoly szabadság-mozgalomként, amelyeket viszont olyan vezetők indítottak el, akik aztán nem a nép akarátának vetették alá magukat, hanem inkább – a kommunista múlttól elfogódottan – inkább újra a szocialista államközösségnek. Ez különösen igaz volt Alexander Dubčekre, akit az invázió nem közvetlenül szorított ki a hatalomból, hanem még hónapokig a Kommunista Párt első titkára volt és 1969 augusztusában, az inváziót követően egy évvel, amikor komoly demonstráció volt a szovjetek ellen, az új Huszák féle rezsímnek minden nyomás-gyakorlásával egyetér-

tett. Ezeket az összefüggéseket látni kell, ha meg akarjuk érteni, hogy a Cseh köztársaságban a mai társadalom sincs egy véleményen az 1968-as év megítélésében.

→ **Gerald Schubert:**

Köszönjük szépen ezt az állásfoglalást. Újra szeretnék visszatérni Gehler professzor úr vitaindítójához és kérdést tennék fel Erdődy professzor úrnak. Gehler professzor beszélt az Ausztria és Magyarország közötti kapcsolatokban bekövetkezett bizonyos eufóriáról, annak idején, mikor határozat született Magyarország semlegességének a bevezetéséről Magyarországon, osztrák mintára. Azt kell, hogy mondjam, hogy az 1970-es években amikor felnőttem, és később, az 1980-as években is létezett a „gulyáskommunizmus”, mint címszó, igaz, akkor az nagyon pozitív csengésű volt és azt mindig rokonszenvesnek találták. Ausztriában mindvégig az a nézet uralkodott, hogy Magyarország egy olyan ország, ahol a kommunista rendszer a gyakorlatban a „leglazábban” működik, és a „leghumánusabb” módon. Ez egy különleges státusz, ami csak a külső szemlélő számára létezett, vagy olyan, aminek annak idején a magyar lakosság is tudatában volt?

→ **Dr. Erdődy Gábor professzor:**

Természetesen volt ez a különleges státusz, mivel a magyar fejlődés 1956-ot követően egy különleges fordulatot vett. Ennek megfelelően létezett egy kulturális modell, létezett a gulyáskommunizmus, avagy a kommunista láger legvidámabb barakkja. Ez egyértelműen mutatja azt is, hogy az 1956-os forradalom és a pusztá szabadságharc nem voltak hiába valók. Ilyen értelemben sikerek voltak, azzal együtt, hogy az orosz bolsevista katonai intervenció leverte őket.

Egyfelől ez egy külön-út volt, másfelől viszont azt hangsúlyoznám, hogy ez szerves része volt a közép-európai

összetartozásnak. A második világháború után ezt a régiót a győztes hatalmak felosztották egymás között. Tulajdonképpen ez a Közép-Európa megsemmisítésére tett kísérlet volt. Egy eredendően több, mint 900 évig összetartozó természetes fejlődési zónát osztottak fel, ami már a 11.–12. századtól a Nyugat szerves része volt, megosztották, megsemmisítették. Viszont – és most térek vissza a külön útra – Magyarország természetesen meghatározó szerepet töltött be egy folyamatban, amire úgy tekinthetünk, mint folyamatos tiltakozásra a történelmietlen helyzet miatt. Itt, ebben a folyamatban mutatkozott meg újra a középeurópai összetartozásnak a szerves része - 1953-ban Berlinben, 1956-ban Lengyelországban és Magyarországon, 1968-ban a Prágai Tavasszal, amit aztán követett a Szolidaritás. Ez a folyamat végül Közép-európának, Németországnak és egész Európának az újra egyesítésébe torkollott.

Ebben a közép-európai folyamatosságban, hogy viszszerjje a saját identitását, ebben látom én a tulajdonképpeni történelmi helyét, és a magyar útnak a tulajdonképpeni történelmi jelentőségét. A magyar gulyás-kommunizmus egyfelől erőteljesen nemzeti színezetű volt, ugyanakkor az egész folyamat szempontjából az összes közép-európai törekvésnek is fontos része volt, hogy visszanyerhesse a függetlenségét, az egységét, és az identitását.

→ Gerald Schubert:

Köszönjük szépen. Ha már az össz-európai erőfeszítéseknél tartunk: Schröder professzor! Említésre került az előbb, hogy az 1953-as NDK-s felkelésnek a későbbi magyarországi felkelés bizonyos fokig – ha nem is utó-

hatása volt, de bizonyos gyökereket kapott tőle, amibe kapaszkodni tudott. Érdekelne engem, hogy mi történt az NDK-ban? Ez az 1953-as felkelésnek úgyszólván a mentalitás-történet szempontjából tovább-folytatása volt-e, vagy ehhez az 1989-ig eltelt időszak túl hosszú volt?

Ehhez társítanék még egy kérdést, ami felmerül közép-európai összefüggésben. Ma már hallhattuk, hogy a magyarok vágták az első rést a vasfüggönybe. Az egyik első rést viszont már a prágai nyugatnémet követség vágta a vasfüggönybe annak idején. Hans-Dietrich Genscher külügyminiszter tartott annak az erkélyén egy beszédet. Híressé vált szavai: „Azért jöttünk el ma Önökhöz, hogy közöljük, hogy a szabadságuk a mai nappal--- és a továbbiakat a hangos éljenzéstől már nem lehetett hallani. Aki ismeri azt az erkélyt, tudja, hogy ott áll egy tábla, amin olvasható, hogy a mondat miként folytatódott volna: „..... lehetőségessé vált”. Talán tudna erről valamit mondani, hogy az 1953 és 1989 közötti ellenállásnak a folyamatosságáról beszélhetünk-e és hogy az Ön megítélése szerint ez hogyan csúcsosodhatott ki a követségnek az elfoglalásában.

→ Dr. Richard Schröder professzor:

Először még arra kell emlékeztetnem Önöket, hogy az 1953-as felkelés hogyan is jött létre. Abban az időben még keleten és nyugaton egyaránt Németország egységét követelték, – természetesen különböző előjelekkel – ez magától értetődő. A Német Szocialista Párt, az SED is Németország egységét követelte. Ezért aztán az NDK első alkotmánya formálisan még nagyon erősen a Weimari Köztársaságnak az alkotmányához kötődött- a

Német Demokratikus Köztársaság elnevezés is ezt a folyamatosságot volt hivatott kifejezni.

Amikor azonban Walter Ulbricht 1952-ben bejelentette az NDK-ban a szocializmus építését, ami, ahogy ő maga mondta, azt jelenti, hogy az országon belülről került az osztályharc – megalázó kisajátításokkal, a munkások ellen is folytatott perekkel; a börtönök korábban soha nem voltak annyira telve, mint 1952-53-ban – sor került a Szovjetunióhoz a beavatkozására. Sztálin halálát követően a Szovjetunió az NDK vezetését Moszkvába rendelte és – durván leegyszerűsítve – megmondta nekik, hogy vessenek véget a restriktív politikának. Még arról is szó volt, hogy a bírósági eljárást jobbitani kell és a polgárok alapvető jogait figyelembe kellene venni. Ezek után még Moszkvából megfelelő devizákat is kaptak Berlinben, és – hűségesen, ahogy szokták – megvalósították a politikát.

Aztán a továbbiakban fura dolog történt. Walter Ulbricht bejelentette, hogy a saját 50. születésnapjának tiszteletére a normákat önként tíz százalékkal fel kellene emelni, mint a munkások részéről önként történő felajánlás. A tíz százalékos norma-emelés azonban semmi mást nem jelent, mint tíz százalékos bércsökkentést, ezt mindenki tudta. Tekintettel azonban arra, hogy a szovjet külügyminisztériumban már elkészült mindazon dolgoknak a listája, amiket vissza kellene állítani, amikor lett ez a bér-ügy, ez nem szerepelt a listán. Az SED tagjai mindent visszavontak, ami a listán volt, de ez nem volt köztük. Mikor a munkások észrevették, hogy a kisajátított parasztnak visszaadják a földjeiket és hogy mindent visszacsinálnak, a kis boltoknak a tulajdonosai visszakapják a boltjaikat, csak ők, a munkások látták hirtelen azt a bér-

cédulájukon, hogy onnan hiányzik 10 százalék. Az NDK vezetése ugyanis volt olyan ostoba, hogy nem fogta fel, hogy a norma-emelésnek a visszaállítása a szellemiség szempontjából ugyancsak a szovjetek által megfogalmazott követelmény lenne, ekkor kitört a munkásfelkelés.

Tehát nem olyan modellről volt szó, hogy „amikor a nyomasztó a legnagyobb, akkor felrobban a kazán”, hanem olyan modellről, aminél amikor kinyitották a szelepet, akkor robbant fel a kazán. Ez a felkelés, ami elsőre a bérek csökkentése ellen indult, nagyon gyorsan magáévá tett politikai követeléseket is, és ezek között voltak olyan fontos követelések is, hogy legyenek szabad választások és Németország legyen egységes.

A sztrájkokat irányító későbbi üldözése – maga a sztrájkjog az alkotmányban rögzítve volt, de ez nem segített semmit – és június 17-ének az ellenforradalom, sőt fasiszta puccsá nyilvánítása azt eredményezte, hogy június 17-ének az emlékezete az NDK-ban már nem játszott nagy szerepet. Tehát agyonhallgatták és - én még mindig nem vagyok biztos benne, hogy ez automatizmus, vagy inkább tudatos dolog volt – június 17-ének a követeléseire azóta sem tért vissza senki. Az útja egyenesen a börtönbe vezetett volna.

Németország egysége és a szabad választások – ez volt a két veszélyes kulcsszó. Látható, hogy az ellenzéki csoportosulásoknál ez a két pont 1989 novembere előtt nem volt fellelhető. A szabad választások igazából valami mást jelentettek, akkor ez azt a követelést takarta, hogy össznémet választások legyenek. A „szabad választások” kifejezés összekapcsolódott Németország egységé-

vel. Ezek olyan témák, amelyeket kerültek az ellenzékiek- nem is tudom, hogy tudatosan, vagy óvatosságból. Ehelyett azt lehet mondani, hogy nagyon ügyesen nem olyan követeléseket támasztottak, amelyeket az SED nem szerepeltetett a boszorkányüldözési listájában – éspedig három területtel, a világ szegényeivel összefüggésben, a környezetvédelemmel és a békével kapcsolatban. A jelszó az alábbi volt: Hiszen tulajdonképpen ti is ugyanazt akarjátok.

Ezen a módon az ellenzéknek megmaradt a mozgástere, anélkül, hogy az ellenforradalom vádjával illethették volna őket. Ez egy történelmi trükk volt, illetve talán nem is volt tudatos. Én mindig csodálkoztam azon, hogy a diákjaim milyen keveset tudtak 1953. június 17-ről, és a tudatlanság a 80-as évek végének diák-generációjában kiterjedt az 1968-as prágai eseményekre is.

Hogy miért emelkedett meg olyan masszívan a kitelepülők száma: Ez részben ugyanazzal a viselkedési mintával függött össze. A német-német tárgyalások során, amelyek a 1960-as, 70-es években még egyáltalán nem is folytak, megteremtették a kitelepülésre irányuló kérelem benyújtásának a lehetőségét. Erich Honecker ugyanis egy boldogító tévedésben volt: Azt hitte, hogy ha mindazokat kieengedik, akik nem akarnak közreműködni a szocializmus építésében, akkor azok maradnak meg, akik velük együtt fogják befejezni ezt a nagy művet. A valóságban azonban ez másként zajlott: Mindazok, aki elmentek, azoknak a fejében, akik ott maradtak, kérdéseket kezeltettek: Nem kellene nekem is elmennem? Az a lehetőség, hogy korlátozott számban emberek kitelepülhetnek, a kérelmet benyújtók számát folyamatosan növelte.

Amikor világossá vált, hogy a Német Szocialista Egységpárt (SED) nem vállalta fel a Gorbacsov féle kurzust, még a párttagok körében is megindultak az első tiltakozások. Ennek a kézzelfogható eredménye az lett, hogy a szovjet folyóiratot, a „Szputnyikot”, amire vonatkozóan az SED-s párttagok körében volt bizonyos nyomás-gyakorlás, hogy fizessenek rá elő, méghozzá Honeckernek a személyes kezdeményezésére, egyszer csak betiltották, mert meg-

jelent benne egy cikk, ami Sztálint Hitlerrel hasonlította össze. Emiatt 1953 óta először elindultak az első tiltakozó akciók a párttagok körében. Ettől a fiatalok körében az az érzés keletkezett, hogy: Innen mielőbb menni kell! Az NDK-ból már nem lesz semmi. Ha a párt politikai vezetése elutasítja a Mihail Gorbacsov féle irányt, akkor nekünk itt nincs jövőnk. Így jött létre a prágai német követségre nehezedő nyomás.

Valamivel korábban került megrendezésre a „páneurópai piknik”. Ez az osztrák és a nemrégiben legalizált magyar ellenzékhez tartozó politikusok közös ötlete volt. Ennek a pontos körülményeiről most nem beszélnék. Mindenestre erre nézve semmilyen terv nem volt, hogy egyszer csak a kukorica-földekről elindulva NDK-s polgárok ennek az osztrák és magyar politikusok közötti találkoznak a lehetőségét kihasználják arra, hogy ott átrohannak. De természetesen ez egy jelzés volt, hogy az ilyesmi lehetséges. Ott láthatóvá vált, hogy az a kívánság, hogy az emberek el akarják hagyni a süllyedő hajót, óriási turista-hullámot eredményezett Magyarország irányába. Ezek után kellett erre egy megoldást találni, hiszen ezek az emberek egyszerűen már nem akartak visszatérni az NDK-ba és a magyar kormány sem akart már az NDK-s kormány kezére játszani. Azt mondták, hogy nem a mi érdekünk, hogy az NDK-s polgárokat megakadályozzuk abban, hogy Ausztriába menjenek, hanem a ti érdeketek. Ezek után történt, hogy miután Magyarországon ez valós lehetőségnek megmutatkozott, Prágában is sok menekülni akaró gyűlt össze – egyébként Varsóban is, és kisebb létszámmal az NDK kelet-berlini Állandó Képviseletén is, amiről az SED gondoskodott. Ma már szívesen beszélünk a forradalomnak a folyamatosságáról, de én

még nem találkoztam olyan történésszel, aki bizonyítani tudná, hogy a 89-es őszi eseményeinek résztvevői közül bárki mondott-e bármit is az 1953. június 17-i eseményekről.

→ **Dr. Erdődy Gábor professzor:**

Szeretnék röviden a saját tapasztalataim alapján reagálni erre a kérdésre, hogy az 1980-as évek végén, kifejezetten 1989-ben mennyire nem helyezték a keletnémet ellenzék-

kiek a német egységet olyan egyértelműen a középpontba, mint ahogyan az 1953-ban történt. Annak idején én aktív tevékenységet folytattam a Magyar Demokratikus Fórum keretében. Több tárgyalásunk és tanácskozásunk volt a kelet-német ellenzéki szervezetekkel, így tudtam meg, hogy a német kollégák nagyon tudatosan kerülték azt, hogy a német egységnek a kérdését állítsák a középpontba. Ugyanis amikor erről folyt a vita, világossá vált, hogy egyfelől nagyon sokat gondolkodtak a Szovjetunió-

nak az álláspontjáról. 1989-ban az még nem volt végérvényes, és főleg még mi nem voltunk tudatában annak, hogy a Szovjetunió vissza fogja fogni magát. Másfelől pedig a német egység kérdése nagyon kényes kérdés volt, még a nyugat-európai szövetségesek számára is. Nem volt arról szó, hogy a franciák vagy az angolok ennek örültek volna. A közép-európai fórumokon is – mi több konzultációt folytattunk a cseh és a lengyel kollégákkal – egyértelmű fentartásokkal közelítették meg ezt a kérdést. Végző soron a szovjet csapatok még itt állomásoztak a régióban, Kelet-Németországban is. Ezért is volt, hogy a német egységnek a kérdését 1989-ig csak nagyon visszafogottan fogalmazták meg.

→ Dr. Richard Schröder professzor:

Szeretnék még egyszer emlékeztetni Giulio Andreotti mondására, aki olasz külügyminiszter volt, azt hiszem, illetve többféle hivatalt is betöltött: „Én Németországot annyira szeretem, hogy jobban örülök, ha kettő van belőle.” Ez volt az a pont, amit szerettem volna megemlíteni. A másik pont, ami annak idején meglepett engem, az volt, hogy a lengyel ellenzékben, a Szolidaritásban elhangzott a következő gondolat, ami a kelet-német ellenzékiek számára teljesen meglepő volt: A Szolidaritás azt mondta, hogy mi azt szeretnénk, hogy Lengyelországban nyugati típusú demokrácia legyen. Ezért mi azt szeretnénk, ha a nyugati határunkon is nyugati típusú demokrácia lenne. Azért vagyunk Németországnak az egysége mellett, hogy az NDK a Szövetségi Köztársasággal együtt stabil demokratikus szomszédunk legyen.

Ekkor alapozódott meg Németországnak az egysége Lengyelországnak a jövőre vonatkozó ezen víziójával össze-

függésben – egy nagyon szép, a kelet-német ellenzék számára azonban idegen gondolattal. Keleten bár nem utasították el Németországnak az egységét, de Egon Bahrnak az alábbi mondatát tették magukévá: a német egység végül is csak Európa újra egyesülésével fog következni. Ezért is volt nagy vita az 1989-es 90-es években, a nyugati zöld mozgalmakkal, hogy most akkor szabad-e megvalósítani a német egységet, anélkül, hogy az veszélybe sodorná Európa egységét.

Helmut Kohl azt mondta, hogy – és én is így gondoltam – hogy ennek nem kell ellentmondásnak lennie, és lehet ez fordítva is (mint ahogy így is lett), hogy a német egység vezet el oda, hogy Európának a keleti és nyugati része egymásra talál, mint sem, hogy Németország egyesítése akadálya lenne az európai egyesülés folyamatának. Ez aztán nem is következett be, mint ahogy Kelet- és Németországnak is természetesen bizonyos fájdalmai voltak, amikor egymáshoz kellett szokniuk, ugyanígy vannak nekünk most ilyen utólagos, vagy megkésett egymáshoz szokási fájdalmaink Kelet- és Nyugat-Európa között.

→ Petr Brod:

Ehhez két rövid történelmi megjegyzést tennék: Először is: Giulio Andreotti azt hiszem, hogy François Mauriacot idézte a késői 1940-es évekből, – aki egy francia író, és Németországot annyira szerette, hogy kettőt is akart belőle. Másrészt ahhoz szólnék hozzá, ami az ellenzéki körökben a német egyesítés ötletét illeti: Csehszlovákban volt egy híres kivétel, Jiří Dienstbier, a csehszlovák rádiónak az egykori szerkesztője és külföldi tudósítója, aki az 1980-as évek elején írt egy könyvet - annak idején ez egy

szamizdatként indult - és az volt a címe, hogy „Európáról álmodni“. Tekintettel arra, hogy nem nagyon hagyta, hogy befolyásolják a hatalom-politikai valóság és arról álmodott, hogy egy szép napon valósággá válhat, hogy az annak idején megszilárdult európai viszonyok valame-

lyest lazulnak, azt gondolta, hogy a német egység akkor jöhet létre, ha előtte sikerül megoldani az európai biztonság nagy kérdéseit. Ő már a nyolcvanas évek eleje óta így gondolkozott.

Amikor 1985-ben Mihail Gorbacsov hatalomra került, a rákövetkező években csehszlovák ellenzéki körökben

újra meg újra vitatkoztak erről a kérdéskörrel, és elmélkedtek róla, mivel hirtelen szembesültek a szovjetek vagy a Gorbacsov féle ötlettel a közös Európa-házról. És persze kialakult egy érvelés, hogy egy ilyen közös házban nem lehet, hogy a közös háznak az egyik válaszfalán géppisztolyok lógnak.

→ **Gerald Schubert:**

Gehler professzor úr, azt hiszem, hogy először Csehszlovákiáról, aztán Lengyelországról és Németországról - Magyarországról kiindulva – nagyon sokan reagáltak arra, amit Ön az elején mondott, és szeretném kérni Önt, hogy ezekre reagáljon – talán a német kérdésnek a speciális figyelembe vételével, ami mégiscsak nagyon érdekes.

→ **Dr. Michael Gehler professzor:**

Egy sor lehetőség van, hogy a már megtárgyalt témákat újra aktiváljuk és még mélyebben foglalkozzunk velük. Először arról, amit Brod úr említett, ez a szereplők megítélésével kapcsolatos ambivalencia. Ön Alexander Dubčeket említette. Ugyanez a jelenség érvényes Nagy Imre esetében is. Az akkori ENSZ-megfigyelők Nagy Imrét reform-kommunistának tartották, aki ugyan „jól-képzett közgazdász, de mégiscsak reform-kommunista”. A Szovjetunió és a Magyar Népköztársaságnak az érvelése a Budapesten és Magyarországon zajlott események politikai elítélésével kapcsolatban az volt, hogy: Ez egy belső magyar ügy. Gerő Ernőt is idézték még egyszer, miszerint: Mi kértük a Szovjetuniót, hogy segítsen. Ebből a perspektívából a budapesti eseményeket 1956 őszén tényleg lehetett polgárháborúhoz hasonló állapotoknak tekinteni, egyfajta küzdelemként a reform-kommunisták, a régi sztálinisták és a poszt sztálinisták között. Ez egy

perspektíva, de csak egy. Ez az ambivalencia Nagy Imre személyével kapcsolatosan is megmutatkozott.

Mindszenty bíborost még meg sem említettük. Ő egy szimbolikus figura, aki viszonyítási alap is volt. Nem csak az 1956-os Budapestre való emlékezésről van szó, hanem a Mindszentyre, mint emlékezetes szereplőre való emlékezésről is – aki évekig élt száműzetésben Budapesten az amerikai nagykövetségen, mielőtt Ausztriába jött volna. Én még megéltem azokat az időket, amikor a holttestét hazaszállították – az is egy szimbolikus lépés volt. Mindszenty József maga is egy tragikus figura volt. Rövid idő alatt a hatalmi érdekeknek az alanyából azok tárgyává és játékvá vált. Ezek az ambivalenciák tükröződnek az 1956-os Magyarországgal kapcsolatban, és ez ugyanígy igaz Alexander Dubčeknek a Csehszlovák Köztársaságban 1968-ban betöltött szerepére is.

Rendkívül izgalmasnak tartottam Dr. Erdődy Gábornak azon tézisé, miszerint volt kísérlet arra, hogy Közép-Európát megsemmisítsék. Ez egy erős mondás. Ehhez a történésznek is nagy levegőt kell vennie és el kell gondolkodnia rajta. De ebben a tézisben van valami. Ha például megnézzük a vitát Európában a háború után kialakult helyzettel kapcsolatosan: Joszif Sztálin és Franklin D. Roosevel között konszenzus volt, amikor arról a kérdésről volt szó, hogy az Egyesült Nemzeteket a jövőben miként építsék ki és milyen struktúrája legyen. Leginkább arra gondoltak, hogy ne legyen olyan, mint az 1920-as, 30-as éveknek a Népszövetsége. Ekkor válik világossá, hogy Sztálin és Roosevel között megállapodás létezett: Európa az Egyesült Nemzetekben a jövőben nem lesz kü-

lön tényező, nem lesz saját entitása, még al-szervezete sem. Ez egy figyelemre méltó megállapítás.

Hogyan állunk ma az Egyesült Nemzetek Szövetségével és Európának az ottani képviselőjével? Van-e ott az Európai Uniónak lehetősége arra, hogy egy hangon szólaljon meg? Én a biztonsági tanácsról beszélek. Semmilyen módon sincs! Sztálin számára ez elképzelhetetlen lett volna. Egy nyugati típusú Cordon sanitaire – politika az 1920-as 1930-as évek mintájára Sztálin számára nem jött szóba. Ő természetesen már az akkor keletkező nyugat-európai integrációban is olyan kartell-tőkés polgári blokkot látott, olyan kommunista-ellenes védőbástyát, amivé végül a Németországi Szövetségi Köztársaság végül is lett. Roosevelt sem volt túl lelkes az európaiaktól. Ha megnézzük például Richard Nikolaus Coudenhove-Kalergit: Eredetileg osztrák, csehszlovák állampolgársággal, Benes politikájának a támogatója a csehszlovák függetlenség tekintetében az 1920-as és 1930-as években, egy pán-európai: Washingtoni száműzetése során megkísérelt kapcsolatba kerülni a Roosevelttel félle adminisztrációval - Roosevelttel közvetlenül kapcsolatba kerülnie nem volt lehetséges. Coudenhove-Kalergi megkísérelte az európaiság gondolatát a Roosevelttel félle adminisztrációhoz eljuttatni, és ott reklámot csinálni neki. Azonban egy 1943-ban New Yorkban megszervezett páneurópai kongresszuson kívül és egy professzori álláson túl a New York City Egyetemen tovább nem jutott. Roosevelt a páneurópaiság gondolatát egyszerűen elvetette. Erről érdemes lenne egyszer elgondolkodni.

Közép-Európa, és osztom az elnök úrnak, Rössler professzornak a kijelentését, egy kísérlet volt arra, hogy

magunkra találjunk, és – csatlakozva ahhoz, amit Erdődy professzor is mondott – elszakadjunk a hegemoniával kapcsolatos koncepcióktól és egyenrangúvá váljunk. Ez volt a hetvenes éveknek a vitája, a disszidensek által folytatott vita, akik Közép-Európáról álmodtak, akiknek Közép-Európa lebegett a szemük előtt és akik az emancipáció eszközét látták benne – a német kérdéstől elszakítva, és most csak a szovjet gyámkodás ellen fordulva. Ezzel együtt nem lehet Közép-Európáról vitatkozni anélkül, hogy a német kérdést figyelembe vennénk. A hetvenes években disszidáltak számára ez azt jelentette, hogy nem akarnak Friedrich Naumann elképzelése szerinti Közép-Európát. Ez Erhard Busek számára is világos volt. Erhard Busek az 1980-as évek Közép-Európát látta, ami az 1980-as években az alábbiakból állt: Ausztria, Magyarország, Csehszlovákia, Lengyelország – ehhez képest Németország valamivel messzebb volt. Ezt a német megosztottság alapján nyugvó közép-európai koncepciót Emil Brix-szel közösen hozták nyilvánosságra, és publikálták. Helmut Kohl, aki történész volt és gondolkodó, aki a Szent Római Birodalom német nemzetében gondolkodott, egyszerűen világossá tette (az ÖVP-re és Buseknek a Közép-Európával kapcsolatos ötletére gondolva a német megosztottság alapján és Alois Mockra gondolva): Ha ezt a vitát Ausztriában nem szüntetik be, – az 1987-89-es időszakról beszélünk – akkor a Szövetségi Köztársaság nem fogja támogatni Ausztriának az EU-ba való belépését. Ezt így kell tudni elhelyezni.

Schröder úr arról a kérdésről beszélt, hogy miként látták 1953. június 17-ét az NDK-ban és hogyan emlékeztek rá. Teljesen egyetértek Önnek. Tabu volt és hallgatás. De a fejekben azért ott volt. Erich Mielke, az állambiztonság-

nak a főnöke azt mondta 1989-ben: Nem arról van szó, hogy újra egy június 17. előtt állunk? Azon bizonyos X-nap előtt, ahogyan azt az Állambiztonsági Minisztérium a belső dokumentumaiban emlegette. Azt gondolom, hogy Lipcsében az emberek 1989. október 9-én, amikor az állambiztonságiak és a munkásőrség részéről fegyveres erőszakkal számoltak, tehát hogy a tüntetők tudtak június 17-ről. A kiadott jelszó az volt: „Semmi erőszak!” Ami

azt jelezte: Mi nem alkalmazunk erőszakot. Ez volt annak a rezsimnek a lefegyverzése. Ennek során június 17-e az emberekben tudat alatt kétségtelenül játszott szerepet.

Van még egy történet június 17-ével kapcsolatban: Hogyan kezelte ezt a témát a Bonni Köztársaság? Én ezt magam is megtapasztaltam, hiszen én Oberfrankenben nőttem fel. A július 17. egy szép ünnepnap volt. Az emberek kimentek az erdőkbe és a mezőkre és kolbászkákat sütögettek, de a német egységre alig gondoltak. Amikor aztán végül bekövetkezett, megszüntették az emléknapot és egy hideg, technokratikus aktus keretében lett helyette október 3-a. Ez véleményem szerint súlyos hiba volt. Én tegnap teljes mértékben egyetértettem Fritz Sternnel, meg már évekkorábban is, hogy június 17-ét meg kellett volna őrizni, és az egység napjául október 9.-ét kellett volna választani, és nem október 3-át.

Röviden még állást foglalnék az általam említett szempontokkal kapcsolatban, de nem akarom túl hosszúvá nyújtani, de az ember, ha történész, természetesen csak belekeveredik a vitákba. A szabad választásokhoz: Sztálin a szabad választásokat maga ajánlotta fel a második jegyzékben 1952 áprilisában. Ez azt jelentette, hogy ezzel kapcsolatban gyakorlatilag lehetett volna Sztálinra hivatkozni. Ő egy egész Németországot felölelő, blokkoktól mentes, szabadon választott Németországot akart - legalábbis ez volt a propagandista szövege ennek a jegyzéknek. De ez aztán már nyilvánvalóan nem volt téma.

A német egység – és én egyetértek Erdődy professzorral, rendkívül érzékeny téma volt, ez nem is vitás. Nézzük meg Helmut Kohlnek a tíz pontos tervét 1989. november

28-áról, amikor még nem volt szó német egységről. Ez egy több fokozatú koncepció – egy konföderáció hosszú távú perspektívával. Hans Modrow „német-német szerződéses közösségről beszélt“, illetve a konföderációról is. Tudták az emberek, hogy ez egy érzékeny téma.

De annyira azért nem volt veszélyes. Jacques Santer, Wilfried Martens és Felipe González amellet voltak, hogy az egység megteremtésével kell megoldani a dolgot. Egy dolog ugyanis végül is világos volt: Az a szkepszis, ami létezett Kelet-Közép-Európában és Nyugat-Európában is, csak akkor szüntethető meg, ha az új, egyesített Németország továbbra is vállalja a kötelezettségeit – értsd ez alatt az EU-t, ami Maastrichtra hivatkozik, és az egyesített Németországot, ami a NATO tagja. Ennyiből ez volt a megoldás.

Engedjék meg, hogy még elmondjak két utolsó gondolatot. A tragikus 1953-ban, 1956-ban és 1968-ban is az volt, ami 1989-ban már lehetséges volt, vagyis hogy a forradalmak és a szabadság kikiáltása viszonylag egy időben zajlottak. Előtte az volt a gond, hogy először a kelet-németek, aztán a magyarok, s aztán a csehek és szlovákok is mindig egyedül próbálkoztak azzal, hogy megvédjék magukat. Egy további szempont: Ez a Közép-Európa mennyire volt hálózatban? Hol tartott ennek a Közép-Európának a transznacionális volta? Össze voltak kapcsolódva a kommunista pártok főnökei, a kiemelt állambiztonsági vezetők, de mégsem olyan mértékben, mint egy magánjogi konstelláció esetén, ahogyan az már leginkább az 1980-as évek felé adott volt. Ezt a pontot látni kell, és ezeknek az elbukott felkeléseknek ez a tragikuma.

Ha azonban a másik oldalról megnézzük a nyugat-európai integrációt – az Európai Gazdasági Közösséget, az Európai Közösséget – és ezzel összehasonlítjuk azt, hogy a COMECOM területén mi zajlott, akkor világossá válik: tartósan az attraktivitást nem csak az amerikai álom jelentette, hanem az az európai vonzerő, a végső soron győzedelmes vonzerő-elmélet, a végső soron sikeres európai belső piacnak a mágnes-elmélete. Ezzel a Kelet semmit nem tudott szembe állítani.

Egy utolsó szempont: A történelmi emlékezetben sokkal visszább kell mennünk: 2019 sok mindennek lesz az emlékéve. Szó lesz Versaillesről, Saint German-ról, Trianon-ról, és ha engem kérdeznek, Magyarországon Trianon témája ma sokkal inkább tudatos, sokkal inkább tudatosabban élük meg történelmileg, mint Saint Germain-t az osztrákok vagy Versailles-t a németek. Azt is látnunk kell, hogy Európában a tapasztalataink is különbözőek, megosztottak, nem csak 1953, 1956 és 1968 kapcsán. Nagyon különböző és megosztott történelmi emlékeielyeink is vannak arra, hogy a párizsi elővárosoknak a szerződéseiben szereplő szabályok mit is okoztak. Amit Magyarországnak meg kellett tapasztalnia, az az olyan dimenziójú fantom-fájdalmaknak a megélése volt, amit Ausztria és Németország – természetesen az összeomlott monarchikus rendszerhez viszonyítva – drámainak is érzékelhetett, de mégis másként lehetett kezelni őket, mint Magyarország esetében.

→ **Gerald Schubert:**

Köszönjük szépen. Petr Brod, Gehler úr említette ezt az „X” napot, amitől Erich Mielke rettegett, – ha visszatekinünk a június 17-ére, és én még kitérnék az adott X-napra, ami Csehszlovákiában 1989-ben zajlott le, és ez november 17. volt. Talán az nem volt annyira előre láthatatlan, mivel, ahogyan azt a legtöbb jelenlévő valószínűleg tudja is, akkor volt az ötven éves évforduló: akkor emlékeztek meg 1939. november 17-éről, a nemzeti szocialisták általi megszállás elleni diák-lázadásoknak a leveréséről, a cseh főiskoláknak a bezárásáról és a Jan Opetal nevű diáknak a meggyilkolásáról. Azt hiszem, ez egy jó példa arra, hogy a jubileumok a későbbiekben valami jelentőset képesek kiváltani. Ezzel együtt a rezsim legtöbb kép-

viselője számára ez meglepetésként hatott. Az 1989-es első diák-tüntetésektől számított néhány napon belül végül is jött az összeomlás.

Még ma is vannak a Cseh Köztársaságban az én tapasztalatom szerint olyan emberek, akik ezzel nagyon elégedetlenek, akik esetleg a forradalmat követő fejleményeknek a veszteseihez tartoznak, az átalakulás veszteseihez, ami sok területen fájdalmas volt az emberek egy része számára és akik most ezzel kapcsolatban összeesküvéselemvéteket gyártanak és azt mondják, hogy ez nem is volt igazi forradalom, ezt is felülről irányították. Hogyan látják most 1989-nek a megítélését, több mint egy negyedszázaddal később a Cseh köztársaságban?

→ **Petr Brod:**

Az a meglátás természetesen, hogy az 1989-es év nagy változást eredményezett. Hogy forradalom volt-e, erről lehet vitatkozni, hiszen ez a forradalomnak a definíciójától is függ. Az én szememben ez annyiban volt forradalom, hogy a politikai és a gazdasági rendszernek is az alapvető megváltozását hozta magával. Bevezetésre került a piacgazdaság, mi azt mondjuk rá, hogy a szociális piacgazdaság, nyugat-európai mintára. Az országban manapság parlamenti demokrácia van, és ez a két világháború közötti, első csehszlovák köztársaság hagyományaira nyúlik vissza. Ennyiben a különbség azon évekhez képest, amelyekre a sztálinizmus és poszt sztálinizmus volt jellemző, hihetetlenül nagy. Ennyiben ez forradalom volt. De felmerül a kérdés – és erre vonatkozott az Ön kérdése is, hogy mennyiben került sor szakításra a múltnak a különböző szempontjaival kapcsolatban, egy egyértelmű törésre.

Nos, a nemzetet nem lehet lecserélni. Az van, hogy Csehszlovákiában még a szovjet bevonulás után is a felnőtt lakosság nagy része tagja volt a KPC-nek. Elsődlegesen olyan emberek voltak ezek, akik opportunisták megfontolásból lettek tagjai a pártnak, nem azért voltak benne, mert Sztálint tisztelték, vagy azt hitték, hogy a rövidesen az egész világon elterjed a kommunizmus, hanem mert meg akarták tartani a munkahelyüket stb. és így rituálisan hajlongtak a marxista-leninista ideológia előtt, beleértve az alábbi vezér-mondatot: „Az, ami 1968-ban történt, a szovjet, kelet-német, lengyel, magyar és bolgár elvtársak testvéri segítsége volt.”

Ezeket az embereket 1989-ben nem lehetett egyszerűen lesöpörni a politikai színpadról, mivel egyszerűen túl sokan voltak. Vannak olyan statisztikák, amelyek szerint Csehszlovákia felnőtt lakosságának 40 százaléka 1948 és 1989 között valamikor hosszabb ideig volt tagja a Kommunista Pártnak. Ezeket az embereket nem helyezték törvényen kívül. Nem, sőt Václav Havel időszakában volt egy olyan miniszterelnök is, akit Marián Čalfának hívtak, aki úgyszólván egyfajta folyamatosságot is képviselt az 1989 novemberi és az azt követő időszak között. Ugyanis Marián Čalfa az 1989-ig hatalmon lévő kormánynak volt a minisztere és ő volt azon törvényhozási reformok felelőse, amelyeket akkor tervbe vettek. Ezek után, mint fontos közvetítő tevékenykedett a kommunista vezetés és az első kommunizmus utáni kormány disszidens miniszterelnöke között.

És számos hozzá hasonló ember volt. A kommunista rezsimnek a titkos rendőrsége ugyan feloszlataásra került, de a tagjai közül néhányan az alkotmányvédelem és a tit-

kosszolgálat új szerveinél kaptak állást. Újra meg újra ki-
derülnek dolgok még manapság is. Volt például az ANO-
pártnak a vezetője és miniszterelnök-helyettese Andrej
Babiš, akiről azt mondják, hogy bizonyos kapcsolatokat
ápol a kommunista titkosszolgálatlaltal.

Vannak kísérletek az államapparátusnak a megtisztítá-
sára, az úgynevezett „lusztráció”, azaz átvilágítás, tehát
egy törvény révén, ami a kommunista rezsim bizonyos
funkcionáriusai számára szabályozza, illetve megtiltja
a magas állami hivataloknak a betöltését. De mindezek
ellenére a személekben van egy nagyfokú folytonosság.
A kommunista párt-elitnek egy része átalakult gazdasá-
gi elitté, illetve gazdasági oligarchákká. Ez különösen
olyan emberekre igaz, akik a külgazdaság területéről
jöttek, tehát olyan exportcégektől, amelyeknek nyugati
kapcsolatai voltak. Vannak híres példák is, amelyeket
említhetnék, amikor olyan emberek, akik valamikor a
kommunista külgazdaságban dolgoztak, a későbbiek-
ben a kapcsolataik révén nyugati cégeknek a kirendelt-
ségei vezetői lettek. Az ilyen dolgokat természetesen sok
ember annak jeleként értelmezi, hogy nem történt igazi
szakítás a múlttal.

A múlttal való szakítás inkább szimbolikus volt. Törvényi-
leg is kimondták, hogy a korábbi kommunista rezsim bű-
nös alapokra támaszkodott. Ennek a rezsimnek nagyon
kevés funkcionáriusát állították csak bíróság elé, és ha
egyáltalán sor került rá, általában mérsékelt sikerrel. A
legmagasabb rangú kommunista reprezentáns, aki vala-
ha is börtönbe került – és ő is csak két évre – a Kommu-
nista Párt prágai körzeti vezetőségének a vezetője volt,
Miroslav Štěpán. Eddig még nem sikerült senkit igazán

elővenni az olyan bűnökért, mint a határon át menekü-
lőknek az agyonlövétése, vagy a látszat-perekben való
részvétel az 50-es években.

Mindig is lesznek olyan emberek, akik azt mondják.
hogy: hát ti is látjátok, hogy milyen jó soruk van a koráb-
bi titkos-rendőröknek, magasabb a nyugdíjuk, mint a po-
litikai foglyoknak. A kommunista rezsim sok politikusa-
nál még a ma napig is megvan ez a fajta folyamatosság.
Néhányan azt mondják, hogy ez annak a jele, hogy nem
volt forradalom a Cseh Köztársaságban. Én azt mondom:
a forradalom időszakának Franciaországában a 18. szá-
zad végén is ott volt Talleyrand és ott voltak más, hozzá
hasonló emberek. És ilyenek mindig is lesznek. Ez azon-
ban nem csökkenti az 1989-es eseménynek a kihatását
és a korszakos jelentőségét.

→ **Gerald Schubert:**

Hölgyeim és Uraim! Mielőtt még bevonnám Önöket is a
vitába, még van egy kérdésem, amit fel kell tennem Ri-
chard Schrödernek. Ez összhangban áll azzal a kérdés-
sel, ami mindannyiunkban közös: az aktuális politikai
helyzetben, a felvilágododásnak az európai történeté-
ben is mindig is szerepet játszott a keresztény-zsidó
kultúra. Azt hiszem, ezt az aspektust nem kellene itt tel-
jesen figyelmen kívül hagyni. Ez talán az 1989-es NDK-s
forradalom fényében a legérdekesebb. Az egyház ott
például Csehszlovákiával összehasonlítva, ahol komoly
ateista hagyományok vannak, viszonylag jelentős sze-
repet játszott. Ön mint szakember meg tudná világítani
az egyháznak a szerepét az NDK-ban, és esetleg választ
tudna adni arra a kérdésre, hogy ez egy „Conditio Sine
Qua non” volt-e, vagy hogy ez a forradalom ezen keresz-

ténységgel átítatott társadalom nélkül az egész 1989-es szabadság-forradalom megtörténhetett volna-e – még akkor is, ha tudom, hogy a feltételes mód a történelmi vizsgálódásoknál nem igazán kedvelt?

→ Dr. Richard Schröder professzor:

Először is azt szeretném elmondani, hogy a „keresztényszidó hagyomány” kifejezés különös eufemizmus. Ez azt az érzetet kelti, mintha a keresztények és a zsidók az európai történelemben mindig összeölelkedtek volna. Erről pedig szó nincsen. Ez mindig is egy feszültséggel terhes kapcsolat volt. És amire ez alatt gondolnak, az valami egészen más, éspedig az, hogy a keresztény bibliába beletartozik az Ótestamentum is, és ezért a zsidóságra jellemző hagyományok a keresztény kultúrkörben is jelen voltak. De ez nem csak úgy játszódtott le, hogy a zsidó hitközséggel testvériségben éltek, mert a kapcsolat mindig is nagyon feszültségteljes volt, hanem hogy volt egy közös hagyomány, amit azonban ráadásul nagyon különbözően is értelmeztek. Tehát a keresztényszidó hagyomány kifejezést én nem használok, és elmondtam Önöknek azt is, hogy miért.

Én azt is egy gyenge dolognak tartom, hogy Európa keresztény gyökereire hivatkoznak. Tulajdonképpen, ha az ember valami konkrétat el akar képzelni, a latinos kereszténységről kellene beszélni. Ez a latinos kereszténység a más kereszténységektől főleg abban különbözik, hogy bizonyos kettősségek nagyon erősen jelen voltak benne. A pápa és a császár ellentéte, az állam és az egyház szétválasztása az európai hagyományokban komolyabban veendő dolog. De legalább annyira jellemző az is, hogy a latinos keresztény kultúra az egyetemeken intézménye-

sítette a teológia és a filozófia egymás mellettségét. Azt mondván, hogy bizonyos dolgokat akkor is meg lehet ismerni, ha az ember nem keresztény.

Ez ugyan nem a szekularizáció útja, de az érvek elfogadásáé – éspedig jogi és politikai értelemben – azon érveké, amelyek nem az isteni kinyilatkozásokra hivatkoznak. Lehet, hogy ezen Önök csodálkozni fognak: Ott, ahol előtte nem volt skolasztika, utána nem volt felvilágosodás sem. Itt van egy összefüggés, ami azonban csak a kereszténységnek ezen latinos változatánál ilyen markáns. Ezt nem tudtam megállni, hogy elmondjam.

Most eljött az ideje az egyház szerepéről szóló kérdésnek. Az NDK-ban az egyház nem csinált forradalmat, nem tervezett ilyet és a 89-es őszi fejleményei őt is meglepték. Az egyház mindig is törekedett arra, hogy a szociáldemokrata, az enyhülésre törekvő nyugatnémet politikusokkal karöltve (a nyugati feszültség-csökkentési politikának a Szövetségi köztársaságban és az NDK-ban is nagyon sok híve volt az evangélikusok között), hogy az elvtársakat az erény útjára tereljék. Merész törekvés volt, és nem is sikerült.

De ugyanakkor azt is mondta az egyház: Ezen fiatal ember közül néhánynak, akik itt összejöttek, és akiknek a szétverésére az államnak nagyon hatékony stratégiái vannak (kezdve attól, hogy börtönbe zárták őket, egészen addig, hogy kitoloncolták őket nyugatra), fedelet kínálunk. Meg is tette, mivel az SED az evangélikus egyházzal szemben kénytelen volt visszafogni magát a nyugat által biztosított kölcsönök miatt. A nyugat végül is világossá tette a számukra, hogy: „Azt, hogy jóindulatúak vagytok-e, mi

azon fogjuk lemérni, hogy miként bántok az NDK-s egyházzal.” Az egyház ezt kihasználta. Például akkor is, amikor elindult a katonai szolgálat minden formáját elutasító elleni akció. Az egyház felemelte a hangját és azt mondta, hogy vallási okokból teszik. Akkor letettek eléjük egy listát, hogy mondják meg, hogy kik ezek közül azok, akik az egyház tagjai, mire az volt a válasz, hogy: mindannyian! Ami ugyan nem volt igaz, de az SED ezek után békén hagyta őket. Ezek a különleges konstellációk játszottak szerepet, és nem valamiféle koncepcionális mérlegelések a német egység felé vezető út szempontjából, vagy az SED-rezsim megdöntésére.

Az a jelszó, hogy „Erőszak nélkül!” azonban olyasvalami, amiben az egyház emberei különösen fontos szerepet

játszottak. Amit én személyesen megtapasztaltam, és ami még ide tartozik, azok a védelmi infrastruktúráknak az ajánlatai. Ha például tüntetőket vettek őrizetbe, akkor információs telefonszolgálatot hoztak létre. Ha a békés imádkozásból és istentiszteletekből tüntetések lettek, akkor például azt mondták: Bárki, akit őrizetbe vesznek, kiabálja a nevét, hogy tudjuk, kit fogtak el. Vagy volt például jogi tanácsadás is az őrizetbe vettek családtagjai számára. Ezek az infrastruktúrák megkönnyítették a tüntetők számára a demonstrálást.

Másfelől viszont azt is el kell mondani: Minden tisztelet megilleti mindezt az egyházat, de az állam általi „visszafogottság” körülményei között történt. Mindezen módszerek mit sem értek volna Sztálin uralma alatt.

Ezért aztán – sajnos- el kell mondjuk az alábbiakat is: a forradalom, ami azonban szintén minden forradalomra igaz, a kedvező körülmények között sikerült. Kedvezőtlen körülmények között – vagyis Sztálin uralkodása alatt- az egész lehetett volna teljesen sikertelen is. Mindenesetre ez az a pont, ahol egy keresztény azt mondja: Köszönöm, Istenem, ez ugyan nem a mi érdemeink listáján szerepel, de a szerencsés körülmények között mégis csak nagyjából helyesen cselekedtünk. Ennél többet nem is várhatunk magunktól.

→ Gerald Schubert:

Köszönjük szépen. Még körülbelül egy fél óránk van az ebédszünetig. Most szeretném megadni a közönségnek a lehetőséget, hogy kérdéseket tegyen fel. Azt követően pedig még tervezünk egy kis záró kört, mivel a vita során még mind a négy, a pódiumon ülő úr szükségesnek érezheti, hogy némi záró megjegyzést tegyen. Ki szeretne kérdezni?

→ Kérdés (a közönség soraiból):

Joachim Klose vagyok, a szászországi Konrad Adenauer Alapítvány képviselője. Két kérdésem van- az egyik Schröder professzor úrhoz, a másik Gehler professzorhoz. Schröder professzor úr, mi alapján mondja, hogy az 1953 előtti NDK-s kormány akarta a német egységet? Én azt mindig is retorikai eszköznek tekintettem, ami inkább provokálóan megosztó volt, hogy elmondják, hogy az agresszív imperializmus volt a Szövetségi köztársaság megalapítója és mi retorikailag most elmondhatjuk, hogy az egységet képviseljük. Amikor az egységről NDK-s perspektívából beszélünk, és megnézzük az Ulbricht körüli csoportot, akkor csak annak van jelentősége, hogy ha a

Szovjetunió a saját birodalmát egész Németországra ki akarná terjeszteni. Nem tudom, ez mit jelent a valóságban.

A második kérdés Gehler professzor úrhoz szól. Arról beszélt, hogy a magyar felkelés időszakában milyen instabil volt Kelet-Európa. Engem még mindig érdekelne Joszip Broz Tito szerepe, amit nem értettem pontosan, Ön pedig említette. A kérdés arra is irányul: Milyen szerepe van Kelet-Európa egységének ma, a jelenlegi Európai Unióban, az egykori NDK-val összefüggésben?

→ **Dr. Richard Schröder professzor:**

Nos akkor Ön félreértett engem. Az SED Ulbricht alatt nem a német egységre törekedett, hanem mindig azt adta az emberek szájába. Az én érvelésem az volt, hogy annak idején a német egységnek a követelésével nem lehetett arra számítani az SED részéről, hogy az embernek ebből baja származzon, mondván, hogy ilyesmit nem szabad mondani és gondolni, hiszen ezt ő maga is tette. Erről beszéltek folyamatosan. Az új helyzetben, amiben Honecker a két állam meglétét hangsúlyozta, ezt már ki sem lehetett mondani. Itt tisztán retorikáról volt szó, és a politika az egész más kérdés. Az már egy külön téma lenne, hogy a Sztálin jegyzékeknek vajon milyen szerepük volt Sztálinnak a politikai koncepciójában. Én személy szerint azt feltételezem, hogy az a Sztálin jegyzék, ami Németországnak az egységét kilátásba helyezte, egy megosztási trükk volt csupán és nem valós intenció. De itt megoszlanak a vélemények. Az világos volt, és azt Ulbricht is mindig kihangsúlyozta: Mi mellett vagyunk, hogy Németország legyen egységes, kommunista vezetés alatt. Ez volt az az egységes koncepció, amivel rendelkeztek. Ulbricht alatt nem lett valakiből közellenség azért, mert Németország egységéről beszélt. Ez csak Honecker alatt változott meg, ott már beszélni sem volt róla szabad.

→ **Dr. Michael Gehler professzor:**

Talán még egy szót az első kérdéshez: „A németeket le kell ültetni egy asztalhoz“, ez volt Otto Grotewohnak a jelszava, ami nem csak propagandisztikus okokból történt, hanem az egésznek volt egy legitimációs jellege is – az SED-rezsim szempontjából is a kelet-német lakosság felé. Azt hiszem, ezt nagyon differenciáltan kell

értelmezni. Michael Lemke írt egy könyvet az SED-ről és a német kérdésről. Ebből világossá vált, hogy az SED vezetői köreiből nem volt egyértelműen világos, hogy mi is történt, amikor Sztálin előállt az 1952. március 10-i javaslatával. Vajon be fog dobni bennünket a nagy német vizekbe? És akkor mi lesz?

A dolgok nem olyan egyértelműek és a Sztálin jegyzékről folytatott vita is változatlanul ellentmondásos. Én Sztálinnak ezt az ajánlatát – az 1952. április 9.-i ajánlatot is – egy minden eshetőségre felkészülő ajánlatnak tartom. Sztálin magának nyitva hagyott minden opciót: Hogy csak propaganda, a nyugatot hibáztatni mindenért Németország megosztottságával kapcsolatban, és ezzel az NDK-s rendszert is menteni – annak a mintájára, hogy „Ültessük le a németeket egy asztalhoz!“, hiszen mi szeretnénk –, és kétségkívül szerette volna az Adenauer-kormányt is nehézségek elé állítani. Annak idején az egész szakszervezeti mozgalomban és az SPD-ben bíztak Kurt Schumacherrel, aki annak idején még alapvető ellenzéként működött Adenauer ellenében. Tehát az ellenzékre tettek. Ha pontosabban megnézik az ajánlatokat, akkor azokban voltak konkrét pontok a lehetséges tárgyalásokra nézve is. Legalábbis Nyugaton így látták.

Nyugaton belső körökben az ajánlatot az egyes külügyminisztériumokban, az Egyesült Államokban is nagyon komoly, de ugyanakkor veszélyes ajánlatnak látták. Paul Nitze, a State Department egyik nagy stratégája Sztálin ajánlata után két nappal, március 12-én a következőket mondta: Mindenre fel kell készülnünk! Ha Konrad Adenauer azt mondja, hogy ő ezt meg akarja vizsgálni, meg akarja szondázni, akkor nekünk ezzel együtt kell élnünk.

A State Departement alkalmazottait arra utasították, hogy dolgozzanak ki választási rendet az össz-népi szabad választásokra Németországban. Nitze szerint erre már időpontot is kitűztek, 1952. november 10-ét.

1952 áprilisában, amikor már világossá vált, hogy Ade-nauernek a pozíciója Nyugaton szilárd és azon mottó szerint cselekszik, hogy úgy teszünk, mintha ez a jegyzék nem is létezne, mondta Deam Acheson, hogy most meg kell próbálnunk diplomáciai vihart kavarni egy pohár vízben. Meg fogjuk rendezni Sztálinnak a lelépését: Most már ki kell terítenie a kártyáit az asztalon, kényszerítenünk kell rá, hogy „álljon elő a farbával”. Látszólag tárgyalni fogunk vele. Itt viszont Adenauer lendül támadásba: ne akarunk vitát, nem akarunk négyhatalmi megoldást, nem akarunk a négy hatalom közötti vitát. Ez egy rendkívül érdekes, izgalmas vita, amit még folytatni is fogunk.

Titónak az 1948-as szakítása Sztálinnal közismert – kilépett a Kominternből és ettől kezdve hidegháború folyt Belgrád és Moszkva között. Nem csak az osztály-ellenségekről volt szó, az imperialistákról, a fasisztákról, hanem a cionisták és a titóisták ellen is irányult – ez egyébként egy erőteljes antiszemita vonulat volt, ami erősen hajazott az 1952-ben és utána folyó látszat-perekre. 1955-ben a Szovjetunióban Sztálin halálát követően a Kremlben a hatalom körül bírkózás folyt – Hruscsov, Malenkov, Bulganin és Mikoján között. A hatalmi kérdés nem volt tisztázott, és elindult a zarándoklat Belgrádba. Hruscsov fejezi be a körnek a Kanossa-járását Belgrádba, hogy elérje, hogy közeledés és kibékülés legyen Jugoszláviával. Titó még kész is valamilyen engedményekre, arra

azonban nem, hogy a saját útjáról, a szocializmusnak a jugoszláv útjáról letérjen. Hruscsov számára 1956-ban arról is szó van, hogy Titó hozzájárulását szerette volna megkapni a magyarországi katonai intervencióhoz. Titó egyébként 1956. november 22.-én Pulában tartott egy beszédet, amelyben bizonyos fokig a jugoszláv közvélemény előtt próbálta igazolni magát, hogy végül is miért adott zöld fényt a Magyarország elleni intervenciónak. De ennek kapcsán megint kritizálta a Sztálin-féle szocializmust, ami Moszkvában negatív visszhangokat váltott ki. Ez egy nagyon izgalmas ügy.

Mi Titóról még korántsem tudunk mindent. Szerepe rejtélyeket vet fel, és túl kevés az írásos információ és dokumentum, amit megtűrt volna. Semmit nem engedett jegyzőkönyveztetni – ahogy Sztálin sem. A jelenlétében senki nem jegyzetelhetett. Forrás-gondjaink vannak, de Titónak a szerepe a magyarországi kérdésben egyértelmű. Végül is beáldozta Nagy Imrét is. Nagy Imre ugyanis a budapesti jugoszláv követségre menekült a forradalom leverését követő első napokban. Azt követően fogták el és vitték ki Romániába. Aztán került vissza, majd sor került a perre és 1958-ban a kivégzésére. Titó Magyarország esetében 1956-ban az egyik döntéshozó és társtettes volt, ami a felkelésnek a leverését illeti.

Az Ön kérdésének a második fele Kelet-Európa egységére vonatkozott és az Európai Unióra. Ha 1989-ből indulunk ki, akkor kétségt kívül téma volt az „Európához való visszatérés”-re vonatkozó kívánság. Érdekesnek tartom, hogy Tadeusz Mazowiecki vagy Václav Havel miként érveltek azon erkölcsi kötelezettséggel kapcsolatban, ami a Nyugatnál jelentkezett, hogy most ők vannak soron –

az évtizedekig tartó elszigeteltséget követően a vasfüggöny mögött – az Egyesült Európához való tartozásban.

Ha megnézzük magunknak az Egyesült Európa valóságát, akkor Maastricht volt a válasz arra a kérdésre, hogy:

elmélyítés, belső piac, négy szabadságjog, az úgynevezett gazdasági és valuta unió, ami gyakorlatilag csak egy euró-zóna. Ez azt jelenti, hogy a dolgot halogatták az időben. Azt mondanám, hogy Helmut Kohl még hivatali idejének utolsó éveiben egészen döntő szerepet játszott abban, hogy az EU-nak az úgynevezett keleti irányú bővítése tényleg lehetséges legyen. A németek voltak a meghatározók, akik ezt erőltették, az osztrákokkal és a finnekkel közösen, hogy Európa egységének ezt a gondolatosságát ne hagyják teljesen elhalni és hogy ne legyen a közép-európaiak részéről megint egy újabb csalódás.

Azért ne felejtsük el a NATO keleti irányú bővítését se. A NATO keleti irányú bővítése megelőlegezte az EU keleti irányú bővítését, és az már az 1990-es években is nyitott kérdés volt, hogy ezt mennyire lehet forszírozni. De Lengyelországgal, Csehországgal, Szlovákiával és Magyarországgal, mint NATO-tagokkal végső soron ez a biztonságpolitikai megelőlegezés és az EU az után bekövetkező keleti irányítási bővítésének ez a megerősítése is adott voltak. De 1989-től még tizenöt évig eltartott, amíg az úgynevezett európai egyesülés a valóságban bekövetkezett. Ez egy nagyon ambivalens szempont.

→ **Kérdés (a közönség soraiból):**

A nevem Antje Hermenau. Gehler professzor úr, Ön beszélt az ellenállás folyamatosságáról, különböző évszámokat, 1953-at, 1956-ot, 1968-at, és végül 1989-et említve, az volt az utolsó. Én szívesen játszanék még tovább a gondolattal – és erre irányul a kérdésem is: Ha arról van szó, hogy az ellenállás folyamatossága mellett Közép-Európában különösen a saját történelmi identitásunkat kell

megőrizni, ami kulturális, és történelmi jellegű is, akkor talán azt is el lehet mondani, hogy az európai határozatokkal szembeni ellenállások, mint például a közös valuta és Görögország megmentése kérdésében, vagy akár a bevándorlási szabályokkal kapcsolatban is, ami rengeteg problémát okozott, ennek az ellenállásnak a formáját és a folyamatosságát is meg lehet jeleníteni. Ezek most nem a bolsevizmus ellen irányultak, de tulajdonképpen a történelmi identitásnak a védelmében történtek. Vagy ez hibás végkövetkeztetés?

→ Dr. Michael Gehler professzor:

Én nem beszéltem az ellenállásnak a folyamatosságáról. Én megoszló tapasztalatokról beszéltem, különböző forradalom előtti tapasztalatokról, és arról szoltam, hogy ezeknek az ellenállásoknak a tragikuma az is volt, hogy nem egy időben, hanem különböző időpontokban nyilvánultak meg. Ez a markáns különbség az 1987- és 1989 közötti évekhez képest, amikor egy láncreakció keretében és szinte egyszerre történtek a dolgok, így aztán már nem is lehetett tudni, hogy az ember hova figyeljen és hogyan lehet a dolgokat viszonylag rendezett formában átalakítani. Ez a nagy különbség. De 1953 alapján, 1956 alapján és 1968 alapján is elképzelhető, hogy létezik olyasvalami, mint egy közös tudat, hogy muszáj volt érvényre juttatni dolgokat és ellenállást kellett teljesíteni. Ez a közös a kelet-németekben, magyarokban, csehekben, szlovákokban és a lengyelekben, hogy megpróbálták a a nemzeti önrendelkezést gyakorolni – még akkor is, ha ez különböző időpontokban történt és ezért nem volt olyan hatékony és masszív a kihatása a szovjetekkel testvéri államrendszereknek a destabilizálásában.

Ennyiben biztos, hogy vannak kapcsolódási pontok, ha csak azt nézzük, hogy az új EU-tagok bekerültek az Európai Unióba, amely már erőteljesen szupra-nacionális tendenciákat mutat. Ez valami más volt, mint az Európai Közösség vagy az Európai Gazdasági Térség, vagy a Szén- és Atomközösség. Az *Acquis communautaire* (közös joganyag) is folyamatosan bővült és az akadályok is egyre nagyobbak lettek. Ezért van ez a probléma Törökországgal. Törökország az 1980-as években Görögországgal együtt könnyebben válhatott volna az EU tagjává, mint ma; ma már ez szinte lehetetlen, – nem beszélve arról, hogy az EU részéről is van egy képtelenség Törökország felvételével kapcsolatban. Az a helyzet, hogy van az egyik oldalon egy nemzeti függetlenség, megszerzett nemzeti szuverenitás, hogy végre megszabadultak a szovjet nyomás-gyakorlástól, ugyanakkor azonban egy olyan szupra-nacionális kalapba dobták be őket, ami még mindig tárgyalások alapját képezi. Nincs abban semmi új, hogy Európában vannak újra nacionalizálódási tendenciák. Nincs bennük semmi új, mint ahogy a válságokban sem. Az Európai Uniónak a története a válságok terméke, sőt nekünk szükségünk is van válságokra, hogy tovább tudjunk lépni.

→ Gerald Schubert:

Ezzel kapcsolatban nagyon röviden Schröder professzor, aztán pedig még láttam két további szövegre jelentkezett. Javasolom, hogy állítsuk sorrendbe ezeket és a záró kör keretében válaszoljuk meg őket. Tessék.

→ Dr. Richard Schröder professzor:

Én az ellenállás folyamatosságának a hangsúlyozása helyett arra szerettem volna felhívni a figyelmet, hogy az

különbség, hogy az ellenállás az idegen uralom, egy nem demokratikus rezsim ellen irányul-e, vagy valaki számára egy eredetileg bevállalt szerződés tűnik utólag túl szűkre szabottnak. Így én szeretném némileg bekorlátozni a szuverenitásnak a magasztalását: Minden szerződés a szuverenitásról való akaratlagos lemondás – még a házasságkötés is. Ha valaki házasságban él, és úgy viselkedik, mintha nem lenne házas, abból bosszúság származik és mégsem lehet azt állítani, hogy az érintett kényszeruralom alatt élne. Azért tegyünk pontos különbséget aközött, hogy valaki egy szövetséget önként megköt, és aztán utólag elégedetlen vele. Akkor nem ellen-

állásról beszélünk, hanem elégedetlenségről, és ennek megvannak a csatornáit, hogy ezt szabályozzuk.

→ **Gerald Schubert:**

Köszönjük szépen a hozzászólást.
Nagyon szívesen.

→ **Kérdés (a közönség soraiból):**

Sylvia Bretschneider vagyok, a mecklenburg-előpomerániai tartományi parlamentnek az elnöke. Én azt a nézetet vallom, hogy Európának a jövője és ezáltal Közép-Európáé is lényegében attól függ, hogy mennyire jók a demokráciái. Természetesen heves vitákat lehetne folytatni arról, hogy mi az a jó demokrácia. Én most elmondom, hogy én mit értek alatta. Úgy gondolom, nem elég a demokráciát, mint államformát és mint társadalmi formát leírni, a demokráciának életformának is kell lennie. Megfigyelésem az, hogy az utolsó forradalom során, amit megéltünk, tehát 1989-ben pont ezzel a ponttal volt a baj, legalább is nálunk Kelet-Németországban. Tulajdonképpen azt lehetne mondani, hogy Németországban szilárd a demokrácia. De ha az emberek az együttélés formáját nem sajátították el a demokrácia keretei között, akkor szerintem ez egy lényegi oka annak, hogy az jelenleg nem működik.

Engem érdekelne, hogy osztják-e a nézetemet. Ez olyan probléma-e, ami nálunk, Németországnak a keleti felében van jelen, vagy a kelet-európai országoknak is probléma, akik ebbe a demokratizálódási folyamatba beleestek. Mi a demokráciát államformaként ajándékba kaptuk, társadalmi formaként jól kiépítettük, de az életforma - az én érzetem szerint - még nem működik igazán. És ez szerin-

tem nem a megértés hiányával függ össze, hogy nem fogadunk el bizonyos dolgokat, például azt, hogy a szerződések kompromisszumok. Osztják-e ezt a nézetet, illetve a történészek szerint mi lett volna szükséges, mit lehetett volna jobban csinálni – pont a demokrácia, mint életforma tekintetében, hiszen ezt nem tanítják? Köszönöm.

→ **Gerald Schubert:**

Köszönjük szépen. Jöjjön az utolsó kérdés, és utána áttérünk a záró körre.

→ **Kérdés (a közönség soraiból):**

Heiko Kosel, szászországi tartományi képviselő vagyok, a Die Linke frakciójának tagja. Szorb nemzetiségű vagyok és a Dreiländereckből jöttem (három ország találkozása). Sajnos jóváhagyólag tudomásul kellett vennem, hogy mit mondott Schröder professzor az ellenzéknek a hiányos kommunikációjáról az egykori keleti blokk államaiban. Az első kérdésem: Ennek mi volt az oka? Vajon a nyelvi korlát volt-e, vagy a mélyen gyökerező fenntartások, talán a konfliktusoknak az utólagos hatása, amelyek a múltban – és itt mindazonáltal hosszabb időszakokra gondolok – ezen nemzetek között voltak? Mik voltak ezen hiányos kommunikáció okai? Másodszor: Ma már jobb technikai lehetőségek vannak a kommunikációban. De azt hiszem, hogy még ma is van az a jelenség, hogy az államainkban a civil társadalmak sok esetben hiányosan kommunikálnak egymással. Mik ennek az okai?

→ **Gerald Schubert:**

Köszönjük szépen. Azt gondolom, Gehler professzor úr beszélt erről a hiányos kommunikációról, valamint arról, hogy az 1956-os, 1968-os forradalmak 1989-hez képest

eléggé magukra voltak hagyva. Talán a záró körben még megpróbálhatjuk, hogy azt a kérdést megválaszoljuk, hogy miként is áll a demokratikus párbeszéd-képesség Kelet-Európa országaiban, mi a helyzet a hétköznapi demokratikus kultúrájával? Ez két érdekes záró kérdés, amit szeretnék összekapcsolni a záró-körrel. Erdődy professzor úr, ha megtenné, hogy elkezdi. De természetesen lehet más záró megjegyzéseket is tenni.

→ **Erdődy Gábor:**

Azt hiszem, hogy a mi szélesebb közép-európai összefüggésünkben tényleg az a meghatározó kérdés, hogy mennyiben implementálhatók a mi autonóm demokratikus struktúráink a mi közepes és a nagyobb egységünkbe. A forradalmak történetének tanulsága – nem csak 1956-é, hanem az 1848-as forradalmaké is a mai napig is az, hogy a demokrácia, a demokratikus törekvések csak akkor rendelkeznek eséllyel, hogy sikeresek tudjanak lenni, ha nem a nemzeti demokratikus struktúrájukon belül próbálják meg erejüket kibontakoztatni, hanem egy nagyobb integráció keretében. Mint ahogy már 1848-ban is megállapították a történészek, a politikusok, hogy a nemzeti függetlenség, a német egység, és az európai demokratikus fejlődés egymást kölcsönösen erősítik. Ezek mind egy nagyobb folyamatnak az alkotó elemei, és ha a közös struktúrához fűződő erőket sikerül egyesíteni, akkor valóban demokratikus jövőnk lehet. Ez Közép-Európára is érvényes. Közép-Európának csak akkor voltak történelmi sikerei, amikor a népei és nemzetei nem csak a történelmi ellenségeskedéseiket és ellentmondásaikat hangsúlyozták, hanem a közös érdekeiket is előre mozdították. Csak akkor volt és van Közép-Európának pozitív jövője, ha megtörténik az össz-európai integrációja.

→ **Gerald Schubert:**

Köszönöm szépen ezt a zárszót. Következőként rögtön fel is kérném Schröder professzor urat.

→ **Dr. Richard Schröder professzor:**

Azt hiszem, hogy vannak - legalább is Németországban ilyesmit figyelek meg, és még inkább Kelet-Németországban - még mindig léteznek jelentős félreértések mindazzal kapcsolatban, hogy mi a legfontosabb a demokráciában. A Pegida mozgalom emberei felkarolták 1989 őszének jelszavát, hogy „Mi vagyunk a nép” és ezzel jutatták kifejeződésre, hogy a demokrácia azt jelenti, hogy a többségi akaratot a kormánynak közvetlenül végre kell hajtania. Eszerint a demokrácia azt jelentené: „Legyen meg az én akaratom” És ez rossz dolog. Ez a fajta demokrácia a többség rémuralma lenne. A demokráciát mint szót már régóta ilyen módon is értelmezik, A demokrácia Immanuel Kant szerint is egy rémuralmi, despota államformának tekintendő, mivel ezt mondja róla: a többség dönti el, hogy mit akar, és a kisebbség pórul jár. Emiatt világosan és egyértelműen ki kell mondani: A demokrácia kifejezés először akkor emelkedett nemesi rangra, amikor a többségi elvet bekorlátozták – a hatalmi ágak megosztásával, és a különböző szereplők kiegyensúlyozásával, úgymint az alkotmány révén és a többségi döntéssel meghozott alapvető jogokkal. Sok embernek – legalábbis keleten – ez nem világos. Egy ilyen primitív demokrácia-felfogással viszont nem jutunk messzire.

Végül pedig az Európai Uniónak a demokratizálódására gondolva még azt is mondanám: valahol természetesen mindannyian erre vágyunk. Ha azonban a nagyobb demokrácia azt jelenti, hogy az Európai Uniónak minden

egyes határozatához az egyes országok parlamentjeinek is jóváhagyásukat kell adniuk, akkor a többségi elvet egy vétő-elvre cseréltük. Én csak szoltam, hogy ez van - és a problémára nincs megoldásom. De a nagyobb demokrácia nem jelentheti azt, hogy ha valaki valami ellen van, akkor nem lehet mit tenni. A probléma tényleg kihívás az intelligens emberek számára, és nekem sincs rá megoldásom. De az a követelmény, hogy minden ország parlamentjének európai szinten mindig el kell fogadnia a döntéseket, az már nem demokrácia, hanem a demokrácia megbénítása.

→ **Gerald Schubert:**

Köszönjük szépen. Most Petr Brod szólal meg még egyszer zárás-képpen, aki a vitaindító előadást is tartotta. Petr Brod, kérem, mondja el a zárszavát.

→ **Petr Brod:**

Nem tudom, hogy képes vagyok-e pont ahhoz csatlakozni, ami éppen elhangzott, de itt két olyan kérdéssel állunk szemben, amelyeket a moderátor volt olyan kedves megfogalmazni nekünk. Egyrészt a hiányos kommunikáció kérdéséről van szó, másrészt a demokratikus kultúra állásáról.

A hiányos kommunikáció kérdése arra emlékeztet, professzor úr, amit Ön az NDK-s június 17-ével kapcsolatban mondott. Kommunikáció szinte nem is volt, a diákok között sem. Én, mint újságíró, és olyasvalaki, aki a médiastruktúrát annak idején figyelemmel kísértem, ezt kétlem. Az NDK-soknak például ellentétben a csehszlovákokkal megvolt az a nagy előnyük, hogy nézhették az ARD-t és a ZDF-et, kivéve Szászországnak bizonyos területeit, a

híres „Tájékozatlanok völgyét”. De nagyjából és összességében a keletnémet lakosság nagyon is jól tájékozott volt arról, hogy mit történik Nyugaton, beleértve azt is, hogy megemlékeztek június 17-éről, és időről időre, különösen a jubileumi napokon voltak tévés dokumentumműsorok. És ne felejtjük el a Deutschlandfunk rádióadót sem. Azt hiszem, hogy a lakosság széles rétegeinek a tudata rendben volt - csak nem tudott kifejeződségre jutni, nem tudott megfogalmazódni. Ezért is félt Mielke annyira a június 17-i eseményeknek a megisméltódásától, mivel az emléket a nyugati médiák valamennyire ébren tudták tartani. Ez az egyik dolog.

A másik dolog a demokratikus kultúra állása. Nos, Csehországban én azt mondanám, hogy a szokványos demokratikus kultúra működik, ami bizonyos szélsőségekkel is együtt jár, de ezek olyan szélsőségek, amelyek a nyugati társadalmakban is megvannak. Én sokáig éltem Angliában és tudom, hogy a brit alsó házban is időnként igencsak durva dolgok történnek, bár nagyon előkelő formákba vannak bújtatva. Olyat szoktak mondani, hogy a „duxfordi mélyen tisztelt parlamenti képviselő úr egy idióta”. Talán nem pontosan ezekkel a szavakkal, de nagyjából ez a stílus. Hasonló játszódik le mostanában már Csehországban is, ma már ez hétköznapi dolog. Az ellenzéki politikusok hazugsággal gyanúsítják a kormányzati politikusokat és fordítva. Ez a konfliktus különösen erős a pénzügyminiszter, az általam már említett Andrej Babiš, a mára már legnagyobbá vált cseh pártnak, az ANO-nak a vezetője, valamint az elődje között, aki Miroslav Lalousek és korábban pénzügyminiszter volt. Ahogyan a politikusok egymással bánnak, az igen durva.

Ugyanilyen durva a bánásmódja például Miloš Zemannak, az államelnöknek az újságírókkal és mindazokkal kapcsolatban, akik ellent mondanak neki. Ebbe beletartoznak a Cseh Köztársaságban az értelmiségieknek a széles körei, és olyanok is, akik professzori kinevezésre vannak jelölve. A Cseh Köztársaságban az egyetemi professzorokat az államelnök nevezi ki, akinek megvannak a maga kedvencei, és az értelmiségiek között a saját ellenségei is. Ez néha az egyetemek számára nagy nehézségeket okoz.

Ami a demokráciának a lakosság körében történő elfogadottságát illeti, ott egyszerű a dolog. Az elfogadottság nagyon nagy mértékű, amikor magáról a parlamenti

demokráciáról van szó, illetve a liberális politikai viszonyokról stb. Kivételt az a 15-20 százaléknyi választó képez, akik erősen a kommunistákkal rokonszenveznek és részben erőteljesen az oroszokkal is.

→ **Kérdés** (a közönség soraiból):

Sylvia Bretschneider: Én azt mondtam, hogy a demokrácia életforma, hogy az embereknek az egymással való bánásmódja a hétköznapiakban, de a társadalmon belüli kommunikáció is a politikából kiindulva a társadalmi egyesületekben és szövetségekben is személyesen is elfogadottá kell, hogy váljon, és hogy az emberek a demokráciát pozitív dolognak kell, hogy lássák. Nem mindig van ilyen érzésem. Erről beszéltem.

→ **Gerald Schubert:**

Engedje meg, hogy röviden összefoglaljam a mondanóját, mert nem vagyok biztos benne, hogy mikrofon nélkül mindenki értette. A hölgy az elfogadottságról és a tényleges demokratikus hétköznapi kultúráról beszélt, a vita-kultúráról. Azt gondolom, hogy ez olyasvalami, amiről talán még a délután folyamán, a Jelen-Jövő-panelbeszélgetés során még tovább beszélgethetünk. Köszönöm szépen hogy így konkretizálta. Lassan a rendezvény végére kell jussunk. Michael Gehler professzor, Önnek van most az a hálátlan feladata, hogy mindent még egyszer nagyon röviden összefoglaljon.

→ **Dr. Michael Gehler professzor:**

Nagyon hálás vagyok Richard Schrödernek két megjegyzéséért. Először is, hogy az Európai Unió nem az, amit egyszer Kelet-Berlinben kellett hallanom, és ami sokkolt engem: Európai Nemzetek szövetsége, hogy EUdSSR. Az

Európai Unió nem szovjet mintájú államszövetség. Az államok önkéntes összefogásán alapul. Ezt világosan látnunk kell magunk előtt, amikor összehasonlítjuk az 1991 előtti és a mai időket. Másodszor: a szuverenitás már réges régen fikcióvá vált, egy csak papíron létező ideális elképzelés. A nemzeti szuverenitás ténylegesen már nem is lehetséges, mert egyre szorosabbra fűzött nemzetközi szerződésrendszer működik, nemzetközi szervezetek vannak, és nem utolsó sorban létezik a közös európai jogi térség. Ez már csak fikció. Még az Egyesült Államok sem teljesen szuverén – ő is függ a szövetséges partnereitől. Természetesen léteznek különböző fokozatok a hatalomban és a befolyásolásban is, de a teljes szuverenitás egy ideális elképzelés, egy utópia.

Én, mint közép-európai történész mit mondhatnék erről? Sokkal inkább sokszínűség van, mint egység, és a sokszínűségből gazdagság ered. Ezért Közép-Európa egy nagy jövőbeni esély is. Ha viszont megnézem magamnak a legújabb és az utóbbi idők fejleményeit, akkor elkezdek töprengeni és kétségbe esem. Említették a latinos kereszténységet. Igen, igaz, Közép-Európa különböző vallású területekből állt és áll ma is. Csak a reformációra emlékeztetnék, illetve a Habsburgoknak a vissza-katolizálási kísérleteire, a csehországi husziták felkelésére, és beszélnünk kell a zsidóságról is, a közép-európai városi központokban a zsidó kultúrákról, és arról, hogy miként bántak a válságos időknek a zsidókkal. Ezt a kényes témát nem is szeretném tovább mélyíteni, mondjuk az antiszemitizmusnak a kérdésével: Hogyan bánunk a zsidókkal? Volt e ebben is részlegesen európai egység? Ha erről vitázunk, hamar eléggé hátborzongató dolgokra jutunk.

Nekem az jutott eszembe, hogy az euró eddig még nem tudott egy egész Európát egyesítő tényezővé válni. Nem minden közép-európai állam tartozik az euró zóna országaihoz. Gondoljanak az ukrán és krími válságra: Képes volt-e Közép-Európa egy hangon megszólalni? Vagy nem különbözőképpen látjuk -e és érzékeljük e a Krími félsziget elfoglalását, a Krím annektálását, és Kelet-Ukrajnának az Oroszország általi destabilizálását?

Nagy a sokszínűség és a sokféleség. Tavaly én a következő kérdésen gondolkodtam el: Nem lehet, hogy a 2015-ös évben 1989-nek lett vége? 1989-ben megtapasztaltuk a határokon a kerítés lebontását, és ez nem csak Alois Mockra és Horn Gyulára vonatkozik az osztrák-magyar határon, hanem Jiří Dienstbier és Hans-Dietrich Genscher is örömet lelte benne, amikor 1989 decemberében drótvágó ollóval átvágták a vasfüggönyt. És mit tapasztalunk tavaly óta? Európában a határokon új kerítések vannak és látszólag és vélhetően ez nem csak átmeneti és nem rövid távú állapot lesz. A vasfüggönyt kulturálisan, mentalitás-történeti szempontból, és politikailag sikerült volna újra felhúzni? Nem a német lengyel határon húzódik végig, hanem az úgynevezett belső német határon, vagyis az NDK korábbi államhatárán, ahogyan azt az SED rezsim hívta.

Milyen pozitívumról lehet beszámolni? Ha megkérdezzük a történészeket, hogy mit kellett volna jobban csinálni, vagy milyen tanácsot lehetne adni a politikusoknak, nehezzé válik a dolog. Már az időben visszafelé irányuló jóslatokkal is gondjaink vannak, hogy megtaláljuk azoknak a forrását és értelmezzük őket és érveljünk. Három dolog jut az eszembe: Először is: A politikai uralomnak,

mindegy, hogy milyen jellegű, és milyen kormányzási rendszerben – legyen szó monarchiáról, arisztokráciáról, diktatúráról vagy demokráciáról – politikailag kommunikálnia kell. Politikai kommunikáció nélkül nincs hatalmi legitimitáció. Ez a mai időkben abszolút elsődleges kérdés. Itt a médiák fontos, központi szerepet játszanak. Ha Angela Merkel szövetségi kancellárnak egy évre van

szüksége ahhoz, hogy egy mondatot, ami lehet, hogy félrevezető volt, ami már nyilvánvalóan néhány hónap múlva sem volt elfogadott, ha neki egy év kellett ahhoz, hogy ezzel a mondattal kapcsolatban állást foglaljon, akkor a politikai kommunikáció megbukott. A politikai mandátummal rendelkező képviselőknek a némasága jelentős probléma.

Második pont: A szavakat tetteknek kell követniük. Ha ez nem történik meg, akkor jelentkezik a következő elfogadási és legitimitációs probléma. A politika még sokkal inkább, mint valaha rá van kényszerülve arra, hogy anélkül, hogy populistává válna, meggyőző legyen a szavaiban és a tetteiben is. Harmadrészt: Mit mondhatok még a dolgok közép-európai dimenziójáról? A Duna partján vagyunk. A dunai térségnek a stratégiája egy fontos, jövőbe irányuló szempontnak tűnik nekem. A folyók összekötik a nemzeteket, a népeket és az államokat és ebben én nagy reményt látok a jövőre nézve. Ne felejtjük el: A Dunai Hajózási Bizottság, amit 1815-ben alapítottak, az első olyan nemzetközi szervezet, ami célul tűzte ki a nemzeti szuverenitási jogok gyakorlását – a Szén- és Acélközösség előtt 140 évvel. Már ez a Dunai Hajózási Bizottság is abban látta a feladatát, hogy szabályozza a nemzeti szuverenitásra vonatkozó jogokat a hajózásnak a szabályozása érdekében. Ez kísérjen bennünket optimista hangulatban a szünetre, köszönöm szépen a figyelmet.

→ **Gerald Schubert:**

Ez egy csaknem ideális átvezetés volt, és nem csak az ebédszünetre, hanem a délutáni panelre is, amit majd a kolléganőm, Dr. Inotai Edit fog moderálni, már előre örülök neki. Köszönöm szépen, és később találkozunk.

Téma II

**Együtt ma és holnap:
A jelenlegi érdekek és ezek
jövőbeni kihatásai a bizalomra
Közép-Európában**

Az Európai Unió a 21. század elején

Dr. Ludger Kühnhardt professzor

» Nagyon figyeljünk az utolsó szavakra: „Caveant consules“, „A konzulok legyenek éberek“. Az ókori Rómában ezt a kifejezést mindig vészjelző figyelmeztetésként értelmezték, vagy első lépésként, még mielőtt kihirdették volna a szükségállapotot. Alkalmanként „caveant consules“-ot kiáltottak a javíthatatlan optimisták a kormányzóknak, mint utolsó figyelmeztetést az éberségre és az ésszerűsésre, hogy az állami szükségállapot ne következzen be. „A konzulok legyenek éberek“, vagyis „caveant consules“, annak ér-

dekében – és az ókori Rómában ez így folytatódott – „ne quid respublica detrimenti capiat“, „hogy a közügyek kárt ne szenvedjenek.“ Figyelmeztetés ez a mi számunkra is, fel kell hogy rázzon, hogy Jeszenszky Géza az esszéjét a jelentős magyar folyóiratnak a Magyar Szemlének a 2016 márciusi számában ezekkel a „caveant consules“ szavakkal zárta. Jeszenszky Géza, az Antall-kormányzás éveinek nagy magyar személyisége, külügyminisztere, nagykövet és történész az esszéjében arra szólított fel, hogy szüntessük

meg Európában a megosztottságot – határozottan és jóindulatúan. Az euro-atlanti közösségnek Jeszenszky szerint muszáj hosszú távra terveznie, és egy tényleg jó és humánus kivezető utat kell találnia Európának a mai válságából. Sokakról és sok mindenről van szó. A szűken értelmezett politikai és gazdasági érdekek és a rövid távú gondolkodás tönkre tehetik az utolsó 25 év minden sikerét. A „Caveant consules“, vagyis hogy a konzulok legyenek éberek, – hiszen Európa megint az uralkodó elitjének egy igen veszélyes tesztje előtt áll.

Már a régi római felhívás is az uralkodó elitnek szólt, és jelentős részben az ő kezében van az a kérdés is, hogy az EU a következő években miként fejlődik majd. A probléma, ami mindenkit foglalkoztat, messze túlmutat azokon az egyedi témákon, amiket mindenki ismer. Európa többszörös válsággal áll szemben, az intézmények válságával, a bizalmi válsággal és a saját eszméjének a válságával. Ne akarjuk magunkat áltatni: Európa most olyan válságban van, ami súlyosabb, mint a hidegháború volt. A vezető elitet egy rendszer-probléma érte utol, rázta és bénította meg; ennek keletkezésében azonban ők maguk voltak a leginkább hibásak. Az EU-ban a döntéshozatali folyamatok a nagykoalíció kritériumai szerint történnek, ami Európa lehető legnagyobb koalíciója. Az EU-ban valóban uralkodó megakonszenzus a demokratikus képviselő elvére hivatkozik. De menet közben már olyan sok reális megakonszenzus volt az EU-ban, hogy már nem is igazán tudjuk megválaszolni azt a kérdést, hogy mire szeretnénk, hogy jó legyen ez a megakonszenzus. Halljuk, hogy a kompromisszumok erőt próbálók, és tapasztaljuk, hogy a károk enyhítése újra meg újra működni látszik. Hála Istennek elmondhatjuk azt is, hogy a dolog lehetne ennél is rosszabb. Szinte diákos a

kérdés, ami mindig a fülemben cseng, amit a korábbi spányol EU-biztos, a bölcs Marcelino Oreja, 1998-ben egy olyan konferencián megfogalmazott, amit egy kutatóintézetrel közösen szerveztem: „Hová tartunk? Mit akarunk tenni mi európaiak közösen? Mit tehetünk annak érdekében, hogy közösen előre léphessünk és szembenézzünk azokkal a kihívásokkal, amelyek a 21. században várnak ránk?“

Lassan a 21. századnak a második évtizede is a vége felé közeledik, de ez a kérdés még soha nem volt olyan drámai, mint most:

„Hová tartunk? Mit akarunk tenni közösen, mi európaiak? Mit tehetünk annak érdekében, hogy közösen előre léphessünk?“

Ha őszinték vagyunk magunkhoz, a 21. század kezdete óta hiányoznak a jövőbe mutató víziók, ötletek és kezdeményezések, hogy megküzdhessünk egymással ezeknek a kérdéseknek a megoldásáért. Ehelyett válságkezelést tapasztalunk, kárenyhítést, egymás okolását, bénultságot. Csodálatra méltó, hogy az EU konstrukciója mindenképpen ellenállónak mutatkozott mindeddig, de hallgassunk Jeszenszky szavaira: „caveant consules“.

Engedjék meg, hogy azt a sokféle irányt, ami az EU-ban néha keresztezi egymást, néha meg egymástól távolodik, egy hangsúlyos pontba összehozzam: Alapjában véve az EU-ban a populizmusnak két formájával állunk szemben: Az egyik oldalról a sok cselekvő politikai elitnek a populizmusát tapasztaljuk, akik ugyan ragaszkodnak a vezetői

szerepük delegálásához, és a választóiknak azzal akarnak tetszeni, hogy gyakrabban odafigyelnek a közvélemény-kutatási eredményekre, mint az ötletekre, tartalmakra és a vezetni akarásra. A nem igazán indokolt brit EU-s tagságról szóló népszavazás ezt a zavarodottságot a válság csúcsán mindenki számára még csak tovább fokozta. A másik oldalon áll azoknak a populizmus, akiket csak simán populistáknak hívunk, akik ennek a követelésnek a direkt voltát hangsúlyozzák, azt, hogy ők a nép akaratát képviselik az elszálltnak bélyegzett politikai elittel szemben. Németországban rosszindulatúan régi/ősdi pártokról beszélnek, mint a weimari köztársasági áldatlan időkben. Rövidre fogva: Európa új rendszerválságban van: Az elithez tartozók sokszor nem akarnak úgy cselekedni, ahogyan cselekedhetnének, míg a populisták esetében mi azt szeretnénk, ha nem úgy cselekedhetnének, ahogyan akarnak. Európa jelenleg a populista egymás túllicitálásnak az idejét éli. Mindenki a saját híveire sandít és úgy cselekszik, mintha a világ komplexitását olyan egyszerűen fel lehetne oldani, mint a jó minőségű tejszínhabot a kávéban. A valós és a hamis erkölcs állnak egymással szemben, a valós népfelfogás a nép hamis értelmezésével.

Három probléma mutat rá az EU mai rendszerválságának mélységére: A valóságban nem a populizmus önmaga a probléma, hiszen a demokráciában a népről, a populus-ról kell, hogy szó legyen. A mélyebb és komolyabb probléma mindazoknak a viszonya a pluralizmushoz, akik a köz dolgaiban részt kívánnak venni: elfogadják-e azt vagy sem? És azzal a pluralizmussal fogadják-e el, hogy a többségi véleményről és nem az igazságról van szó? A mélyebb probléma mindazoknak az általános hozzáállása a döntéshozatal módjához, akik a köz dolgaiban részt kívánnak vállalni. El-

fogadják-e azt vagy sem? És elfogadják-e azzal a képvisleti elvvel együtt, hogy tényleg dönteni és cselekedni kell, ahol a többség ezt lehetővé és a problémák szükségessé teszik? A harmadik mélyebb probléma annak a kérdése, hogy a mindenkori nemzeti demokratikus megbízatást, és a közös európai politikai elvárást hogyan lehet úgy összhangba hozni egymással, hogy a kérdés feltevése újra lehetséges legyen, hogy mit is akarunk közösen csinálni az Európai Unióban.

Jelenleg az Európai Unió a félig-képviselő és a pseudo-demokratikus elképzelés nehezen szétválasztható elegyével kapcsolatos idea foglya. Vannak, akik konszenzusra törekkenek az indirekt népképviselőről. Mások a közvetlen demokráciáról akarnak dönteni és népszavazást tartani mindenről és mindenkinek a részvételével. A kettő együtt azonban aligha megy, legalábbis nem ellentmondásoktól mentesen úgy, hogy ez az EU-ban a lakosság egyik csoportjára érvényes lehessen, másokra pedig ne. Jelenleg azon-

ban a kint az nem kint van és a bent nem bent van, hogy Schäuble sokat emlegetett mondását idézzem, amit a brit népszavazás előtt fogalmazott meg. A népszavazásokat a kormányon lévőknek meg kellene erősíteniük, de sok esetben éppen ellenük irányulnak, anélkül, hogy arról a kérdésről szólnának, ami megfogalmazódott. Ez mindig is így volt. Az Európai Unió egészére gondolva azonban súlyosabb a következő megállapítás: A nemzeti szintű népszavazások az európai témákkal kapcsolatosan akarva vagy akaratlanul úgy hatnak, mint ha a lakosság egy része vétőt mondana ki a lakosság egészével szemben. Úgy tesznek, mintha ettől komolyabb európai demokrácia lenne. Demokratikus értelemben viszont ez mindaddig nem jár plusz hozadékkal, amíg az unió polgárai véleményét nem ugyanakkor és ugyanarról a kérdésről kérdezik meg. Nem félek megfogalmazni az alábbi ötletet: ha egyáltalán akarunk népszavazásokat, akkor közösen kellene gondolkodnunk az európai népszavazásokon, helyett, hogy nemzeti népszavazásokat tartanánk egymás között, sőt egymás ellen. Ezeknek a hatása egymásra kiszámíthatatlanabb, mint amiben bármely EU-tagállam reménykedik. Egy ilyen egymást túllícitáló láncolatnak a végén megmérni a polgároknak a pulzusát lenne a teljes izgatottság és ötlettelenség közepette a legrosszabb ötlet, hogy ha a következő, 2019-es európai parlamenti választás egyfajta negatív népszavazássá válna arról, hogy mi mindent nem akarunk az EU-ban.

Ebben a pillanatban mindenesetre itt ülünk együtt az Európai Unióban egy fölöttébb komplex és csak részben cselekvőképes rendszernek a csapdájában. Az Európai Unió polgárai, és ezt több közvéleménykutatás és vizsgálat mutatja, sokkal többet vár el az EU-tól, mint amennyi kompetenciát készek lennének rá átruházni. A legtöbb tagállam poli-

tikusai kárhozzátják az EU-t, ha bűnbak kell, hogy a saját érdekeiket a saját hazájukban megvédjék, és túl gyakran határoznak el az EU-s grémiumokban dolgokat közösen, amiknek a végét következetesen nem gondolják végig és nem tartják be.

A hiba a rendszerben van, gyártási hibáról van szó: az EU-t államok alkotják, de az Európai Uniónak vannak polgárai is. De nincs olyan Európai Unió, ami azon társadalmakat egyesítené, amelyekben a társadalmi élet különböző modelljeiről folyik a vita és megállapodás születne az olyan témákról, amelyek mindenkit érintenek.

Így szakadék marad az európai politika absztraktnak tűnő, könnyelműen bürokratikusnak mondott határozatai, és az érzelmek szintjén tapasztalt, az egyéneket felkavaró és könnyen felkorbácsolható ösztönök között. Hiányzik a közvetítő közeg, hiányoznak az európai politikai pártok, az európai politikai viták és beszélgetések, hiányoznak az olyan európai szimbólumok, mint a közös olimpiai csapat, hiányoznak az olyan európai intézmények, mint a tényleg masszív határvédelem és az európai békefenntartók. És hiányoznak az egész Európára kiterjedő ötletek, mint például az európai beruházási terv Afrikára, és Nyugat-Ázsiára, ami tényleg kiérdemelné a Marshall-terv nevet és méltó lehetne egy Nobel-békedíjashoz. Rövidre fogva: Mindannyian, ki-ki Európához tartozunk, de csak együtt tudhatjuk meghatározni, hogy mit akarunk Európától hosszú távon. Mindenki nevében senki nem dönthet egyedül Európában, és senki sem vonulhat ki Európából, ha nem akarja tartósan

saját magát megbénítani. Ezért legfőbb ideje az EU-ban a „Mit” kérdést erőltetni a reformokról szóló vitákban, aminek a végén, és nem az elején fel lehet tenni a „Hogyan” kérdést is.

Ahhoz, hogy az európai „res publica”, az európai közérdek ne szenvedjen még több olyan csorbát, ami tartósan kihatással bír, az azzal kapcsolatos vitát, hogy mi is zajlik most Európában, úgy kell lefolytatni, hogy a jelenlegi válságból való kiútra vonatkozó javaslatok legyenek a fő feladat. Összefoglalva úgy hangsúlyoznám ki ezt a feladatot: Az Európai Unió a politikai válasz a régi kulturális problémára, és ez egy visszatérő kulturális probléma: Európának megint problémája van a sokféle identitásával, amelyek kicsit elhagyatottan és túlzott elvárásokkal szembesülve keresik a maguk politikai útját.

Ellentétben azzal, ami az erősödő európai nacionalizmus idejében és a két világháború között volt, a mai identitással kapcsolatos vita egy teljesen másik, globális kontextusban zajlik. Az Európai Gazdasági Közösség a hidegháború hátterével született meg és a gyarmatbirodalmak széthullása idején. Európa békét akart és belső megújulást. Ma az Európai Uniónak sok hadakozó polgárral konfliktusban állva kell a be nem fejezett globalizáció hátterével és a világdimenziókat öltött szociális kérdéssel megbirkózni. A globális nyomás, ami Európára nehezedik, tovább fokozódott a menekültekkel, de nem ők váltották ki. Az instabil államok, a polgárháborúk, a szegény országok feltörekvő középrétegei, az iszlám gondolkodás radikalizálódott formái, ami a dzsihadista változatában öngyilkos terrorizmusba csap át, a mindenütt jelen lévő kommunikációs formák és a szociális médiák hatalma, amely az egyént közvetlenül meg-

mutatja a világnak: ezek azok az okok, amelyek Európába instabilitásként importálódnak. Gazdasági értelemben a globalizáció versenyfutás és esély is, de más térségek gyors innovációja és ezáltal a munkahelyekre, valamint a szociális sztenderdekre a nehezedő nyomás is. Ma Európának a világ békéjén kell dolgoznia és világszerte aktívan hozzá kell járulnia a stabilitás, a rend és a szabadság megújulásához. AZ EU-nak nem csak az altruizmusból, a humanitárius ideálokból, és felebaráti szeretetből kell állnia. Világszerte készen kell állnia a stratégiai cselekvésre – a jól felfogott saját érdekében. Csak így alakulhat ki az Európai Unió lakosságában az a tudat, hogy miként kapcsolódunk mi európaiak akarva-akaratlanul a világ fejlődéséhez, és függünk annak kedvező alakulásától.

De mit is akarjon az Európai Unió? Még ha jelenleg úgy is tűnik, hogy legfeljebb a kárenyhítés ideje van itt a sok múltbéli hiba és mulasztás miatt, akkor is meg kell fogalmazni, hogy mi lenne objektíven az EU értelme és célja. Az a földrész, amelynek a lakossága a világ lakosságának 25 százalékát tette ki 1900-ban és mára 7 százalékra csökkent, amely a Föld erőforrásainak negyven százalékát fogyasztja el, és a világ szociális kiadásainak hatvan százalékát költi el, nos egy ilyen földrész nem szabad hogy csodálkozzon, ha a világból sok ember csodálja, de legalább ugyanolyan sokan irigylik, vagy kisebbségi érzésekkel kritikusan tekintenek rá. Az Európára nehezedő nyomás meg fog maradni, és még nőni is fog, ez különösen a migráció területén lesz érezhető. Pedig az EU tartósan csak akkor tud fennmaradni, ha a 2015. évi válság-katasztrófából levonja a megfelelő tanulságokat: Feltétlenül kell a kompromisszum a közös határőrizettel kapcsolatos akarat terén – és amíg ez nem jön létre, megmarad a határőrizet kinek-kinek saját nemzeti

felelőssége, mint ahogy Magyarország ezt jogosan vállalja fel a polgárai védelmében – ez az egyik oldal, a másik pedig a közös, önkéntes, de ettől kezdve mindenkire kötelező menekült-politika, a legális migráció, valamint a menekült-áradat okainak megszüntetése.

Ha igaz az, hogy Európa számára az egyén méltósága a központi politikai érték, akkor a világon minden egyes embernek a méltóságára meg kell tanulnunk gondolni. Ez viszont azt jelenti, hogy minden ember ott keresi a saját életesélyeit, ahol él. És csak akkor marad meg ott, ahol született, ha ott életesélyeket lát. Különben elindul az életesélyek felé, vagy amit annak gondol, és senki nem tudja feltartóztatni. Ezért muszáj előzetesen gondoskodó politikát folytatni az irányítatlan migráció helyett. De ez csak ott tud sikerülni, ahol megvannak erre a politikai peremfeltételek, hogy a magángazdaságban munkahelyek teremthetők – és a ránk érvényes logika abszolút igaz Afrikára is. Ez feltételezi az európai cégek befektetéseit, amelyeket megtámogatnak a bankok és állami garanciák. Ehhez együttműködés szükséges Kínával, de Indiával, Brazíliával is, valamint a Perzsa-öböl államaival. Az afrikai és nyugat-ázsiai életesélyek azonban attól is javulhatnak, ha a technológiai transzfer mellett sokféle módon támogatjuk a képzési lehetőségeket – ott a helyszínen és nálunk is. Ezért a migrációs programokat az EU-ban úgy kell kialakítani, hogy azok támogatási programok is legyenek az egész déli félteke képzésének és technológiai kompetenciájának az erősítésére. Ezzel együtt továbbra is lesznek majd zavargások itt-ott. A szíriai és iraki konfliktus még sokáig foglalkoztatja majd a világot. Ezért aztán Európának meg kell erősítenie a menekülteknek nyújtott humanitárius támogatását, – emberi módon és olyan intézkedésekkel, amelyek a hazájuk közelében történnek,

ugyanakkor megakadályozzák, hogy az emberek továbbra is nekiinduljanak, szervezetlen és életveszélyes módon embercsempészek közvetítésével. Ahhoz, hogy ez a hozzáállás – jól felfogott saját érdekből az egész déli félteke globális érdekeit az európai akcióprogram prioritásává tegye – és működni tudjon, és ne legyenek további identitás-konfliktusok, Európának közösen kell cselekednie. A Lisszaboni Szerződésben lefektetett játékszabályokat nem csak alkalmazni kell, hanem a felelős politikusoknak

érdemben az emberek számára először is érthetővé kell tenniük. Különben csak kényszernek élik meg a határozatokat, amelyeknek hiányzik az alapja, a közös meggyőződés, ahogyan azt nem túl meglepő módon megtapasztalhattuk a kényszer-betelepítési kvóták kapcsán.

Gondolataim végén egyértelmű az adódó következtetés: Európa csak akkor tudja biztosítani a saját önrendelkezését, ha az EU szintjén visszaállítja azt, amit a 28 állam

külön-külön nem tud biztosítani saját magának. A szuverenitást.

Az európai szintű szuverenitás helyreállítása az egyetlen plauzibilis megközelítés, ami a nemzetek sokszínűségének és minden európainak az önrendelkezésének a biztosítására képes abban a világban, amelyben élünk.

Ezt az alapelvet a vonzataival együtt közösen át kell gondolni, és végül önkéntes alapon közösen megállapodni róla. Mert különben Európa rossz állapotú marad, még akkor is, ha végeredményében mégiscsak sikerül kialakítani egy közös alkotmánynak a szövegét.

Az EU keleti bővítésekor az a fajta gondolkodás működött, amit így foglaltam szavakba: az EU területe azért lett kibővítvé, hogy a normák, jogszabályok, és intézmények közös területén biztosítsuk mindenkinek az önrendelési jogát, és a kommunizmusnak és Európa geopolitikai megosztottságának a következményeit megszüntessük. A határvédelem kérdésében az a gondolkodásmód, amely mellett kardoskodom – az EU összes állama által közösen megszervezett szuverenitás – mindenesetre eddig nem működött. A belső határokon belüli szabadság kombinálása a külső határok masszív védelmével hiányzott akkor, amikor az Európai Unió 2015-ben megtapasztalta, hogy az ellenőrzés jelentős csorbát szenvedett, és ennek a következményei még nagyon sokáig fognak foglalkoztatni bennünket. Talán a mindenféle viták felett konszenzus uralkodik egy

tanulssággal kapcsolatban, hogy a masszív határvédelem hozzátartozik a szabad államok fennmaradásához. Sőt még azt is hozzáteszem: A nem teljes globalizáció körülményei között az államok saját területének a biztosítása az előfeltétele annak, hogy az embereknek a saját hazájukon kívül segíteni tudjunk, és méltóságukat és biztonságukat erősíteni tudjuk.

Végül pedig egy harmadik példa, amikor az a megközelítés, hogy a szuverenitásunk összeadódásával biztosítsuk mindenki számára az önrendelkezést még eddig nem került megfelelően megvitatásra köztünk, európaiak között: A tulajdonképpeni hatalmi kérdés elől az Európai Unió és annak egyes tagállamai – együttesen – eddig kitértek. Hogyan lehet olyan demokratikusan és átláthatóan dönteni, hogy végül a tényleges elszámolás megtörténhessen és megkövetelhető legyen, ahogyan az a jogállamiságot valló EU-ban illendő. Ma sokféle felelősség ködbe vész, mivel az egyes nemzetállamok az EU-ban a saját lakosságuk felé úgy tesznek, mintha azok végeredményben saját maguk azt tehetnék, amit jónak tartanak, pedig tudják, hogy a legtöbb esetben jó okból már rég megszületett a döntés. A ködösítés erős Európában, mivel minden olyan alkalommal, amikor a nemzeti kormányok számára alkalmasnak tűnik az időpont, a mulasztásokat, amelyek szükségszerűen vannak az életben, az EU intézményeire kenik, egyszerűen fogalmazva Brüsszelre. Ennek kapcsán a nemzeti kormányok többnyire maguk tagadták meg korábban ezektől az intézményektől a szükséges kompetenciák és források megadását, hogy azok teljesíthessék feladataikat, amelyeket számukra egyértelműen megfogalmaztak és az európai szerződésekben behatárolt módon rájuk ruháztak. Ennek a hatalommal és kiszolgáltatottsággal kapcsolatos zavarodottságnak a tala-

ján mindenütt felütötte a fejét a nemzeti identitási romantika, anélkül, hogy bárhol bárki is bizonyította volna, hogy ez a célok elérését szolgálja.

Közösen újra meg kell tanuljuk, hogy az a módszer, ahogy az Európai Unóban a hatalom szerveződik, az egy kulturális kérdés, a politikai kultúra kérdése. Ennek a politikai kultúrának a jelmondata, ami mutatja Európának a jövőbe vezető útját, már rég megfogalmazódott: Az egység a sokszínűségben rejlik. Ez volt az eszme tegnap, ez ma is és ez lesz holnap is. Úgy is fogalmazhatnánk, hogy minden olyan ponton, ahol az EU nem rendelkezik a megfelelő hatalommal, ami szükséges lenne a mai világban való fennmaradáshoz, és beleszóljon annak alakításába, végül veszélybe kerül maga a kultúra is, fenyegetettség vár azokra az értékekre és normákra, életstílusokra és az emberi szellem kifejeződési formáira is, amelyeket mint speciális nemzeti, regionális vagy helyi identitást és a mi közös európai életmodellünket őriznünk kell.

Az a feladat áll előttünk, hogy az EU-t újra megindokoljuk. Ez csak akkor fog sikerülni, ha a feladatot minden európai társadalom emberei felvállalják, ha előre gondolkozunk és vitákat folytatunk róla minden európai társadalomban. És akkor, ha az európai államok és az EU intézményei közötti kölcsönhatások révén politikailag támogatjuk és jogérvényesen megvalósítjuk.

Én nem tettem mást, mint hogy beszéltem a keretekről, hogy az Európa Unió újra-indoklása sikerülhessen. Nem biztos, hogy sikerül, de erre szükség lenne, mert úgy, ahogy

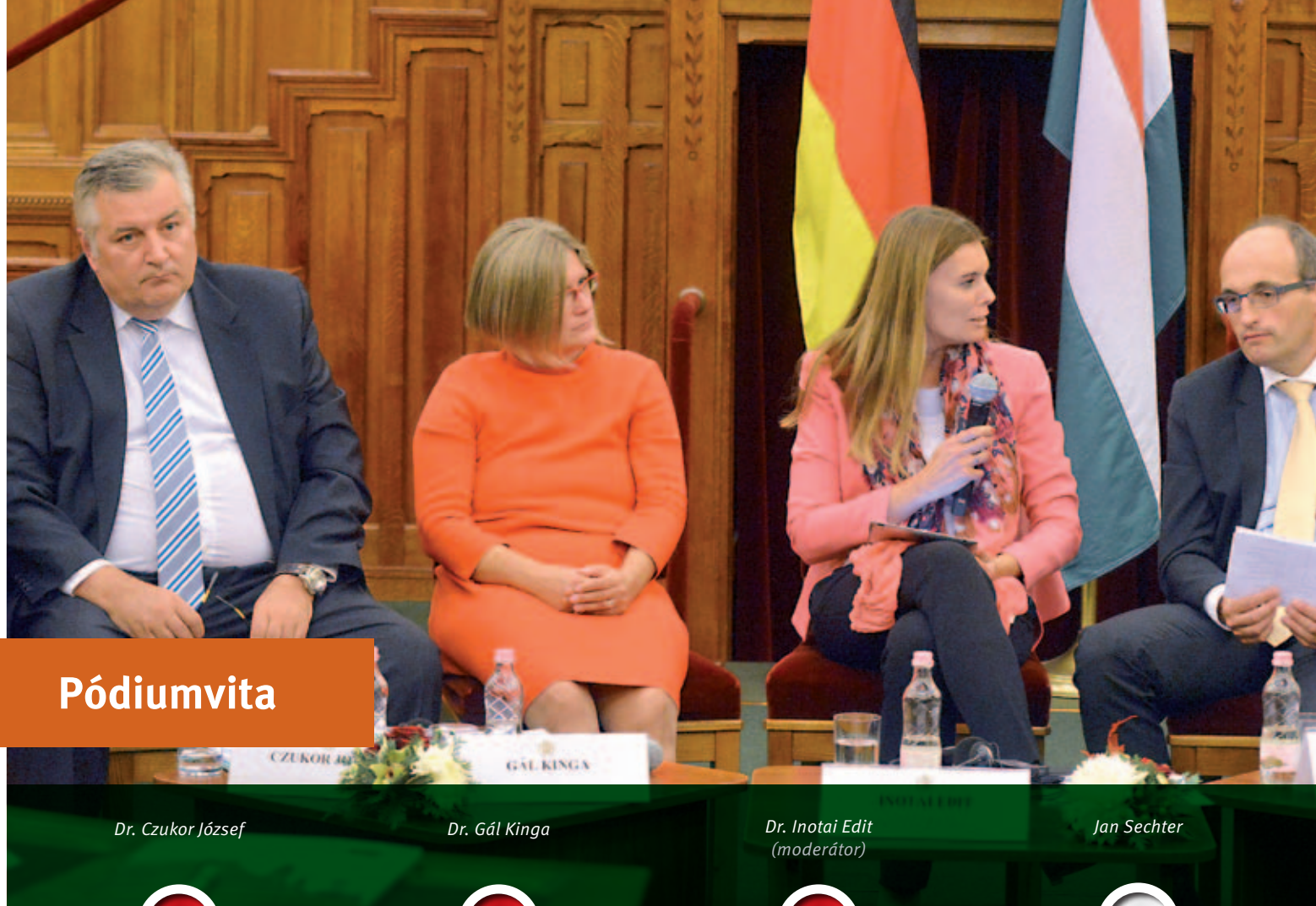

az elmúlt években, nem mehet tovább. Ha hagyjuk, hogy az európai szellemiség megvalósításához az akarat elpárologjon, a bennünket körülvevő világ kényszeríteni fog bennünket, hogy úgy éljünk, ahogyan garantáltan nem szeretnénk.

Amikor Robert Schuman 1950. május 9-én előadta az Európai Szén- és Acélközösség ötletét, az nagyon műszaki dolognak tűnt. De komoly erőket mozgósított. A valós szolidaritás azon cél mellett, ami mellett érvelt, okos és egyértelmű elemzésen alapult. Schuman amellett állt ki, hogy kreatív módon gondolkodjunk Európa jövőjéről, amely gondolkodásnak, ahogy mondta, a feladat nagyságához kell igazodnia. Ma sincs kevesebbéről szó. Az EU megújításában való közreműködésnek sok útja lehet. A „Közép-Eu-

rópa Fórum“, különösen idén és ezen a helyen az EU megújításának egy építőköve. Ezért nemcsak saját magunkról beszélünk, amikor büszkék vagyunk a hazánkra; hanem a hazánkon kívülre is mutatunk minden alkalommal, amikor jó hazafinak mutatkozunk, és csak akkor beszélünk Európának a jövőjéről, ha különböző származású és különböző országokból jövő európaiak módjára, egymás álláspontja iránt tiszteletet mutatva együtt tovább gondolkodunk.

Ezért Közép-Európa a komplett Európai Unió laboratóriuma. A „Közép-Európa Fórum“ pedig ennek a legjobb kémcsöve!«

Pódiumvita

Dr. Csukor József

Dr. Gál Kinga

*Dr. Inotai Edit
(moderátor)*

Jan Sechter

→ **Dr. Inotai Edit** (moderátor):

Szívből üdvözlöm Önöket. A nevem Inotai Edit. Én vagyok a második pódiumvita moderátora. Újságíró és tudományos munkatárs vagyok itt Budapesten. Kühnhardt professzor az előadásában azt állapította meg, hogy az Európai Unió válságban van, és ami még

ennél is rosszabb, hogy különböző válságokban van – pénzügyileg, intézményileg politikailag és kulturálisan. Talán nem túlzás a részemről, ha azt mondom, hogy az Európai Unióban egyfajta kulturális háború zajlik. A régi elítéltek, a hagyományos pártok elveszítik a széles rétegek támogatását és új mozgalmak igénylik maguk-

*Dr. Ireneusz Pawel Karolewski
professzor*

nak a hatalmat és kérdőjeleznek meg eddig támadhatatlan igazságokat.

Brüsszel, illetve az európai intézmények lettek az örök bűnbakok. Én még emlékszem rá, amikor Magyarország 2004-ben optimistán és komoly elvárásokkal lépett be

az Európai Unióba. Az volt az érzésünk, hölgyeim és uraim, hogy sikerült. Sikerült a demokratikus és fejlett Európa részévé válnunk. Ez nem olyan rég történt. Remélem, hogy visszanyerhetjük ezt az optimizmusunkat és ezzel Európát újra megalapozhatjuk.

Ami most ránk vár, az az izgalmas vitának a lefolytatása a jelenünkről és a jövőnkről. Együtt, vagy külön-külön. Mit tud kínálni Közép-Európa az Európai Unió számára? Szeretném Önöknek bemutatni a pódiumvitának a résztvevőit. Jobbomon üdvözlöm Dr. Gál Kingát. Ő tíz év óta magyarként tagja az Európai Parlamentnek az Európai Néppárt frakciójában. Dr. Gál Kinga a polgári szabadságjogokkal, az igazságüggyel és belügyekkel foglalkozó bizottság alelnöke. Mellette Dr. Czukor József ül, korábbi berlini magyar nagykövet, most pedig Orbán Viktor miniszterelnök kül- és európa-politikai tanácsadója.

Bal oldalamon a legszélen Dr. Ireneusz Pawel Karolewski professzor van, aki Lengyelországban politológusként dolgozik. Kutatási tevékenységének a súlypontja az Európai Unió és érdekes módon a disszertációját az alábbi témáról írta: Milyen lesz Európa a jövőben? Funkcionalitás lesz, vagy föderalizmus? Doktori munkájának témája a „Citizenship and collective identity in Europe”. Azt gondolom, hogy ez mindkettő nagyon aktuális téma. Közvetlen balomon Jan Sechter úr ül. Ő Csehországnak a nagykövete Ausztriában. Sechter úr is kicsit szakértője az európai kérdésnek, korábban ugyanis Varsóban volt nagykövet, és követként dolgozott Berlinben is.

Első kérdésemet Dr. Gál Kingához intézem. Ön tíz éve ott ül az Európai Parlamentben. Elég jól kiismeri magát Brüsszelben, Strasbourgban és Budapesten is. Ez a szakadék Kelet és Nyugat között új jelenség, vagy csak amiatt van, hogy kialakult ez a jelenlegi menekült-válság? Ilyen jellegű vélemény-különbségek voltak korábban is? Lehet, hogy korábban csak nem igazán érzékeltük őket.

→ Dr. Gál Kinga:

Azt gondolom, ez a megosztottság és meg nem értettség a régi és az új tagállamok között, ahogyan azokat még néhányan mindig emlegetni szokták, mindez létezett a múltban is. Amikor 2004-ben először kerültem be a magyar parlamentbe, akkor felismertem, hogy a közép-európai új csatlakozó országok nagyon jól felkészültek az Európai Unióra. Már tudták, hogy mit jelent az Európai Unió, és hogy az egy csodálatos dolog, ahhoz csatlakozni. Ezzel szemben a régi EU-s tagállamok polgárai erre kevésbé voltak felkészülve. Tényleg még éveken keresztül kérdezték tőlünk, hogy akkor mi most tagjai vagyunk-e az Európai Uniónak, vagy még kintről várjuk, hogy bekerüljünk. Volt egy különös meg nem értettség, illetve egy különös szemlélet ebben a tekintetben, és pedig nem csak a normál hétköznapi emberekben, hanem legfőképpen a a politikai elit körében, a politikai hadszíntéren is. Ez volt az egyik tapasztalat.

A másik tapasztalat, amit szereztem, hogy a közép-európai polgárok – tehát mindazok, akik végig élték a kommunista időket és tudták, hogy mit jelent Európáért harcolni – ők sok esetben fontosabbnak tartották Európát és az Európai Uniót, mint azok a polgárok, akik benne éltek és mindig is, és az EU tagjai voltak és azok a mai

napig is. Tehát más volt a megközelítés, és ez biztosan a mai napig is tart. Itt sokkal nagyobb volt a ragaszkodás. Mi erősebben Európa mellett voltunk, mint azok, akik úgyszólván beleszülettek az Európai Unióba.

A harmadik szempont, amit meg szeretnék említeni: A közép-európai polgárok nem ismerték fel, hogy Európa, hogy az Európai Unió közben megváltozott. Voltak annak idején ötletek, léteztek ideálok, amelyekhez csatlakoztak, de amelyek hamarosan megváltoztak. Nagyon sokszor a meg nem értettség onnan indult ki, hogy közben elmozdult az a pont is, amihez viszonyulni akartunk, amire hivatkozni akartunk és amihez egykor vonzódtunk.

A negyedik szempont, és ez nem csak a régi vagy az új tagállamokra igaz, nem csak Közép-Európára, vagy Nyugat-Európára, hanem általában, illetve az európai elittel folytatott vitákban is felmerült, hogy hiányzott az új cél, az új vízió. A régi alapító tagoknak a víziója eddig mindent belengett. A kérdés most az, hogy lesz-e, születik-e egy új cél, egy új vízió, és lesznek-e olyanok, akik ezt képviselik és lesznek-e újra olyan komoly politikai szereplők, akik átsegítik a nehézségeken ezt az egész rendszert. Az aggodalom abban áll, hogy – és erről már beszéltünk a nyitó előadáson – a viták kizárólag arról szólnak, hogy „Mivel szemben”, és a „Nem” mellett. Ehelyett az embereknek fel kellene mutatni, hogy „Miért” és hogy „Igen”. De az a látszat, hogy ez ma még hiányzik – gyakorlatilag az egész Európai Unióban.

→ Dr. Inotai Edit:

Köszönjük szépen ezt a nagyon világos állásfoglalást. Erre azonnal vissza fogunk térni. Előtte még meg akar-

tam kérdezni Karolewski professzor urat: A nyugati sajtóban manapság azt lehet olvasni, hogy Magyarország és Lengyelország, vagy a Visegrádi Országok együttesen fellázadtak az Európai Unió ellen. Az nem lehet, hogy az új tagállamok csak most találták meg a saját hangjukat és ezt Nyugaton nem tolerálják olyan jól?

→ **Dr. Ireneusz Pawel Karolewski professzor:**

Mielőtt a kérdésre reagálnék, szeretnék egy rövid előzetes megjegyzést tenni, és pedig a „nagy válság” koncepciójáról. Azt hiszem ugyanis, hogy sokszor túlzásba esünk, amikor nagy válságról beszélünk. Túlságosan arra koncentrálunk, hogy most éppen mi történik, anélkül, hogy megnéznénk, hogy az európai integráció eddig hogyan működött. Alapvetően az európai integrációra a jelen időpontig a válságok voltak a jellemzők, súlyosabb válságok, mint a jelenlegiek. Vegyük az üres szék válságát az ezerkilencszázhatvanas évekből. Az súlyos volt. Egy éven keresztül Franciaország az Európai Uniónak, illetve az Európai Közösségeknek minden döntését blokkolta. Ma ez már nincsen. A különbségek, a konfliktusok, valamint a véleménykülönbségek ellenére az összes tag együttműködő és részt vesz az Európai Unió egyes intézményeinek a döntéseiben. Nincsenek kirekesztett országok, akik ebben nem vennének részt. Az, amit pillanatnyilag tapasztalunk, hogy bizonyos nehézségek, amelyek egyfelől a politikai megoldásokban jelentkező különbségek, másfelől a BREXIT-nek a bizonytalan következményei – szerintem – inkább magának az integrációs folyamatnak a részei, mintsem annak a tagadása.

Azt hiszem, hogy talán, ha nem is lazán, de bizonyos távolságtartással megpróbálhatjuk megvizsgálni mindazt,

ami manapság történik. Merthogy tíz, vagy tizenkét évvel ezelőtt már volt hasonló helyzet. Az európai alkotmányra irányuló szerződést elutasították, az Európai Unió sem tudta annak idején, hogy mi lenne a teendő. Két éves reflexiók fázist iktattak be, és csak 2007-ben indították újra a tárgyalásokat, amelyek aztán a lisszaboni szerződés megkötéséhez vezettek. Mi sokszor hajlamosak vagyunk arra, hogy a kihívásokra negatívan reagáljunk. Lehet, hogy ezek mind csak olyan kihívások, amelyekkel mind meg tudunk birkózni, de nem azonnal, hanem egy bizonyos időn belül.

És hogy a kérdésre reagáljak: A vitákban gyakran elfelejtik azt, hogy az Európai Unió 2004 óta nagyon erőteljesen megváltozott. Nem ugyanaz az EU már, amit megismertünk az 1990-es évek elején. Ez a változási folyamat már korábban kezdődött, körülbelül 1995-ben Ausztriának, Svédországnak és Finnországnak a csatlakozásával. A sokszínűség nagyobb lett az Európai Unióhoz való csatlakozásokkal és azok az országok, amelyek komolyan törekedtek a 2004-es EU-ba való becsatlakozásra, 2007-ben Bulgáriát és Romániát követően – azóta már teljes jogú tagokká váltak és természetesen megpróbálják az érdekeiket is képviselni – néha rosszabb, néha meg jobb magyarázatokkal és érveléssel. Azt ugyanis nem szabad elfelejtenünk, hogy az EU érdekközösség is, nem csak egy identitási és értékközösség. Összességében hosszadalmas folyamatról van szó, és én úgy gondolom, hogy a pozsonyi EU-csúcstalálkozó néhány jó ötlettel szolgált, mint például a rugalmas szolidaritás. Ebbe most nem megyek bele mélyebben. Később még kitérhetünk rá újra.

→ **Dr. Inotai Edit:**

Köszönöm szépen. Sechter nagykövet úr, ezekben a régiókban, ha most Közép-Európáról beszélünk, sok rivalizálást tapasztaltunk az EU-s csatlakozás előtt. Most, hogy már tényleg szövetségesek lettünk, milyen szerepet játszhatna esetlegesen Ausztria Közép-Európában? Ön bécsi nagykövet és ha megnézzük a Közép-Európa Fórumot, akkor Ausztria is Közép-Európa része.

→ **Jan Sechter:**

Én egy kicsit csatlakoznék a Karolewski professzor által elmondottakhoz. Ha visszatekintünk az elmúlt huszonöt évre, akkor a polgáraink és a tagállamok, valamint a régiók – és ezek között voltak olyanok, akik nagyobb mértékben sok terhet vállaltak magukra, tényleg sokat is értek el. Itt különösen Szászországra gondolok. És ez csak egy tartománynak a példája, amely Németország újraegyesítése kapcsán az EU-ba való nagyon gyors becsatlakozás miatt hirtelen megtapasztalta, hogy milyen jólébeli különbségek alakultak ki a lengyel határnál. Ezzel együtt a mindenkori kormányok, Kurt Biedenkopf-tól kezdve a maiakig soha nem tévesztették szem elől, hogy összetartozunk és ezt a belső perifériás helyzetet Közép-Európában meg akarjuk szüntetni. Tehát köszönjük szépen, hogy létrehozták ezt a fórumot. Nagyon örülök neki, hogy az oszt rák szomszédaink, valamint a szlovákok és a lengyelek is jelen vannak. Szászország nekem, mint diplomatának Németországnak egy olyan részét jelenti, amely elveszítette a kapcsolatát a mi országaink felé.

Ausztria is viszonylag új tagja az Európai Uniónak – 1995 óta tag. Az ő csatlakozásuk időszaka és az azt megelőző időszak sem volt egyszerű. A csatlakozás után pedig

megmutatkozott, hogy ezt a változást nem mindenki jól vészelte át. Ezzel együtt meg vagyok győződve róla – és most már két és fél éve Ausztriában lakom – hogy Ausztria a különböző érdekeket és tárgyszerű problémákat újra meg újra jelzi, hogy velünk együtt partneri alapon megoldást találjon. Ausztria képes rá, hogy az érdekeinket közösen is képviselje az EU-ban. Semmiképpen nincs olyan érzésünk, hogy ez az EU ellen irányulna, hanem hogy ezáltal az EU erősödik.

Az elmúlt években újra meg újra az EU déli részén tapasztalható pénzügyi válság került a fókuszba. Ez így rendjén is volt. De a mi országainknak is sok strukturális problémát kell leküzdeniük. Miért csak a földközi tengeri országok pénzgazdálkodásával voltak elfoglalva például az európai intézmények? A mi gazdaságainknak is szükségük lenne impulzusokra és kedvező hatásokra. Ebben a tekintetben Ausztria a vitában szövetségesként nyilatkozott meg, bár nem mindegyik ország tartozik az euró zónához. Nagyon érdekesnek találtam, hogy azon a felosztáson túlléptünk, hogy vannak a fejlettebb államok, ahol euró van, és vannak azok, akik még csak törekszenek rá. Itt világossá vált, hogy akkor is lehet támogatni a stabilitást és a gazdaság dinamikus fejlődését, ha valamely országban még nincs euró. Megfordítva azok, akik potyautasként vannak az euró-zónában, a többiek számára féket jelenthetnek. Észak és Dél, a Baltikum és az Adria között Ausztria a mi irányunkban, az infrastruktúra, a piacoknak az energetikai integrálása terén, különösen a gázgazdálkodásban abszolút elkötelezett. Ezen gyakorlati példák alapján szerettem volna kicsit élénköteni ezt az elméleti síkon folytatott vitát. Ez is Bécsben a munkám, hogy a Visegrádi Csoportban, valamint Cseh-

ország és Ausztria között feltárjam a közös érdekeket, és időben jelezzem a kormányok felé, hogy Ausztriával lehetséges-e az együttműködés, vagy sem.

→ Dr. Inotai Edit:

Köszönöm. Most Czukor úrhoz fordulok az egymillió dolláros kérdéssel. Újra meg kell indokoljuk Európát. Halottuk Kühnhardt professzornak az előadását. De milyen Európai Uniót kellene megindokolnunk? Milyen jellegű Európai Unióra van szükségünk?

→ Dr. Czukor József:

Mielőtt ezt az egyszerű kérdést egy nagyívű előadás keretében megpróbálnám megválaszolni, szeretném egy kis helyesbítéssel kezdeni. Még ha szeretném is, nem én vagyok a miniszterelnökünknek a legjobb európai tanácsadója. Én elsődlegesen a kül – és a biztonságpolitikáért vagyok felelős, ezzel együtt törekedni fogok arra, hogy az Európa jövőjére vonatkozó kérdést úgy megválaszoljam, ahogyan én látom.

Az első tézisem az, hogy nem hiszem azt, hogy Európát újra meg kellene indokolni. Ezt az újra-indokolás kifejezést sokszor hallhattuk az amszterdami szerződés előtt, a nizzai szerződés előtt, illetve azon kísérlet előtt, hogy Európának alkotmányt adjunk. Én sajnos jogász vagyok és ezt csak úgy tudom értelmezni, ahogyan mi jogászok szoktuk. Európa tulajdonképpen egy jogközösség, még akkor is, ha újra-indokolásról beszélünk, olyan jog felett törünk pálcát, amit mi valamikor közösen elfogadtunk. Ez a jog nem egy vízió. Egyébként nem is egy szakrális eszközről beszélünk, hanem egy szerződésről, amit működtetünk. Ez egy olyan szerződés, ami csak akkor mű-

ködik jól, ha mindannyian a legkisebb közös nevezőhöz tartjuk magunkat.

Nem a jövőről van szó, nem az ebben a szerződésben megfogalmazódó nagy ideákról. Sokkal inkább szó van az együttműködésnek a jogi kereteiről, amelyeket kemény tárgyalások révén alakítottunk ki. Mindenkinek vissza kell térnie ehhez a közös joghoz és ezt a közös jogot úgy kell alkalmaznia, ahogyan az a szerződésekben le van írva. Európának ugyanis főleg akkor van problémája – és ezt tapasztalhatjuk manapság – ha ezt a közös jog által jellemzett térséget elhagyjuk, például a közös valutára vonatkozó előírásokat megkerüljük vagy a schengeni egyezménynek az előírásait nem tartjuk be. Hála istennek Magyarországot ezért még nem tették felelőssé. Ez azt jelenti, hogy ne beszéljünk újra-indokolásról, vagy vízióról, hanem arról kellene beszélnünk, hogy ahhoz tartsuk magunkat, amit közösen elfogadtunk.

Második pont: Feltették nekem a kérdést, de mivel itt e körben közép-európaiak vagyunk, szeretnék némi szemrehányást tenni a mi nem közép-európai polgárainknak. Mi, vagyis Szászország tartomány, a többi keleti tartományok, Ausztria egyes részei, de definitíven Csehország, Szlovákia és Magyarország is nagy előnnyel rendelkezünk egymásnak a kölcsönös interkulturális alapú megértése tekintetében. Mi jobban ismerjük egymást. Vannak reflexek, amelyeket azonnal felismerünk. Nem állítanám, hogy közép-európai identitással rendelkezünk, de közelebb állunk egymáshoz, mint az EU néhány régi tagállama. Ez a többlet-tudás, az interkulturális képességek természetesen abban is segítenek bennünket, hogy az Európai Uniónak a gyengeségeit azonos módon értel-

mezzük. Ez nem jelenti azt, hogy a négy visegrádi ország azonos módon látná a problémákat minden kérdésben. De a gondolkodásmódunk, hogy miként kellene Európát másként alakítani, hol kellene a szerződéseket másként értelmezni, abban jobban értjük egymást. Ez felhívást is jelent a magunk, a Közép-Európa Fórum számára. Köszö-

nöm, hogy itt vannak. Tisztelt elnök úr, ez az Ön érdeme.

Ez azt is jelenti, hogy a partnereinket arra biztatjuk, hogy szakítsanak a szellemi lustasággal és egy kicsit kezdjék megtanulni azt, hogy mit is jelent Közép-Európa. Ha megnézzük ennek a csodálatos parlamentnek az épületét. Itt nem csak magyar királyok láthatók – mindegyikük volt magyar király – de olyan királyok is, akik lengyel származásúak. Minden magyar általános iskolás gyerek tudja, hogy I. Ulászló, a várnai csatában, mint lengyel-magyar király halt meg az oszmánok elleni csatában. Ez nem része az európai tudatnak. Az interkulturális jelleg számunkra fontos és Közép-Európa országai számára előnyt jelent. Ez azt jelenti, hogy ha Európán valamit is változtatnánk, akkor nem az újra- indokolással. Sokkal inkább egy olyan folyamatot kellene elindítani, aminek során megállapíthatnánk, hogy mondjuk Szászországot vagy Bajorországot több dolog köti Ausztriához, Magyarországhoz és Csehországhoz, mint Nyugat-Európa egyes részeihez, vagy Dél-Európához. Ez nem veszélyt jelent, hanem esélyt.

Ez átvezet egy olyan ponthoz, ahol megint csak nem az újra-alapítást követelem. Le kell tudnunk szögezni, hogy az a poszt nacionális konstelláció, amiből az 1990-es évek elején kiindultunk, nem következett be. Vagyis az Európai Unió a tagállamainak a szövetsége és az is marad. Az Európai Föderációt egy Európai Egyesült Államok formájában nem indokoljuk, hanem itt egy erős szövetség keletkezik a 21. századi erős nemzetállamok között. Nem is kell újra indokolni, hanem a definíciókat és a jogokat kell másként értelmezni. A szerződéseinket kell modern formában értelmeznünk. Ezt az utat kelle-

ne járnunk, mert ténylegesen válságban vagyunk. Múlt pénteken ezért Pozsonyban úgy határoztunk, hogy egy olyan folyamatot indítunk el, amit szeretnénk 2017 márciusában lezárni. Aztán majd meglátjuk, hogy szükség van-e újra-indokolásra, vagy, ahogy én szeretném, hogy legyen, hogy elég az eddig elérteket újra értelmeznünk.

→ Dr. Inotai Edit:

Köszönöm szépen. Szeretném megkérdezni a vita többi résztvevőjét is. Szükség van-e újra-indokolásra, kell-e új vízió? Vagy jobb, hogy ha a fennálló szerződéseinket megtartjuk és betartjuk, annak érdekében, hogy kijussunk a válságból?

→ Dr. Ireneusz Pawel Karolewski professzor:

A víziók mindig jók, azt hiszem, hogy ha alapul szolgálnak valamilyen vitához. Soha nem szoktak megvalósulni egy az egyben. Ez teljesen világos, mivel különböző víziók léteznek, amelyeket először a vitákban át kell fordítani kompromisszumokká. Ami az Európai Unió esetében fontosnak tűnik, az először is az a feltételezés, hogy az EU-nak az újra megindokolása csak egy új szerződés révén történhet meg. Pillanatnyilag nincs meg az arra vonatkozó akarat, hogy egy új szerződésről tárgyaljanak, mivel pont ez eredményezne kaotikus állapotokat. Ez azt jelenti, hogy az Európai Unióban nincs meg a többségünk ahhoz, hogy egy új szerződéstől tárgyaljunk. A Lisszaboni Szerződésnek a végig-tárgyalása 2007-ben is elég nehéz volt már. Nagyon sok konfliktussal és elmentmondással járt. Annak idején Lengyelország állt ezen konfliktus közepén és annak idején az EU új döntési mechanizmusáról volt szó.

A jelenlegi vitákban a közös problémák megoldásáról én azt az megközelítést hiányolom, amivel az Európai Unió mindig nagyon jól tudott működni, és amit alapvetően majdnem minden tárgyalás során bevetett, és ez a csomagban való megoldás. Ez azt jelenti, hogy ha nagyon komplex tárgyalásokat kellett folytatni, akkor leültek és különböző területeket összekombináltak. Soha nem volt szó csak a migrációs politikáról, a belső piacokról vagy a külpolitikáról. Megpróbálták a problémás területeket összehozni, hogy ilyen módon csomag-megoldásokat

alakítsanak ki és egyúttal másoknak úgynevezett mellék-kifizetéseket teljesítsenek. A mellék-kifizetéseket nem kell mindig szó szerint értelmezni, sokszor ezek bevállalt engedmények.

Azt gondolom, hogy a visszatérés a tárgyalásnak ehhez a módszeréhez ténylegesen több sikerrel kecsegtetne, mint ha nyomást gyakorolnának a többi országra, mivel a nyomás mindig ellenállást is keletkeztet. Vannak ugyan esetek az Európai Unió történetéből, amelyeknél

a nyomás sikeres tudott lenni, de ehhez szükséges, hogy legyen egy ország, vagy maximum kettő, akiket el lehet szigetelni. Ilyen esetről beszéltünk Lengyelország esetében a Lisszaboni Szerződés tárgyalásai során, amikor Lengyelországot el tudták szigetelni, ez volt Nagy-Britannia esetében amikor a bizottságnak a biztosáról, Jean-Claude Junckerről volt szó. Ha azonban több ország tanúsít ellenállást, akkor tényleg strukturális változásokra van szükség és csomag-megoldásokra, és nem nyomás-gyakorlásra. A nyomás-gyakorlás a problémák megoldását inkább csak elodázza.

Víziók kellene, de az Európai Uniónak az újra megindokolása, amire az EU 2000 és 2005 között kísérletet tett, szerintem nem kecsegtet sikerrel. Ugyanis pillanatnyilag nincs ilyen irányú impulzus arra, hogy új alkotmány szülessen. Én nagyon fontosnak és nagyon jónak is tartanám, ha ilyesmi lenne. Azonban jelenleg nincsenek forrásaink arra, nincs arra irányuló többség, hogy egy új, alkotmányozási folyamatot elindíthassunk. Alapjában véve nagyon fontosnak és nemesnek is tartom az elképzelést, hogy egy hasonló föderációt hozzanak létre, mint az Amerikai Egyesült Államok. De fel kell ismerni azt a valóságot, ami jelenleg Európára jellemző, és egy olyan folyamat, ami a törvényhozás szempontjából nagyon üdvözlendő lenne, nincs a láthatáron.

→ Jan Sechter:

Ez igaz, de kívülről hatnak olyan folyamatok, amelyek bizonyos dinamikát váltanak ki. Ilyenek az előttünk álló, a BREXIT-tel kapcsolatos tárgyalások. Mi, csehek és szlovákok ugyancsak megéltünk egy időszakot, amikor a széthúzás és ugyanakkor az integráció is műkö-

dött. Egyfelől az ország kétfelé szakadt, másfelől ezzel párhuzamosan százával jöttek létre apró szerződések, hogy mindent megtarthassunk, ami a csehszlovák föderációban jó volt. Ez sok munkát jelentett – a nyugdíj-rendszereknél, a társadalom-biztosítási rendszereknél, a munkaerő szabad áramlásánál, a diákoknak a szabad egyetem-választásánál, satöbbi. A BREXIT kapcsán most mindez előttünk áll. Azt viszont nem tudjuk, hogy mindez a jövőben hogyan fog kihatni a bizalomra. Ha a Nagy-Britanniával kapcsolatos folyamatot jól megoldjuk, akkor új bizalom alakulhat ki, nem csak Nagy-Britannia és az EU többi része között, hanem a tagállamok egymás közötti viszonyában is.

Mostanában különféle álláspontokat lehet hallani: ne csipegethessék ki a „mazsolákat”, vagy minden szabadságjog, vagy semmi. Amikor Csehország és Szlovákia szétváltak, az ilyen jellegű kijelentésektől a bizalom azonnal nullára csökkent volna. Most 27 tagállammal van dolgunk, és az nem teremt bizalmat egymás iránt, ha ilyen erős mondások hangzanak el. Tényleg stabilizálnunk kell és arra koncentrálnunk, hogy mik ezek közül a szabadságjogok közül azok, amiket feltétlenül szeretnénk, és melyek azok, amelyeknek nem kell feltétlenül részének lennie a csomagnak. Például a diákoknak a szabad egyetem-választása. És ezt nem kellene becserélni arra, hogy a mezőgazdaságban legyenek valamiféle kvóták. Ezt az európai szellemet kellene pont ezen gyakorlati dolgoknál fenntartani. De ez most csak egy érzés a részemről. Ugyanakkor úgy gondolom, hogy a Németország részéről mindig is nyitva tartott bővítési lehetőséget életben kellene tartanunk. A balkáni államoknak szükségük van erre a perspektívára, és az egyértelmű

irányra, amely felé fejlődni akarunk. És még akkor is, ha szükségünk lesz hozzá bizonyos időre, nem szabad elfelejtenünk ezeket az országokat. Ebbe feltétlenül beletartoznak a keleti szomszédainknak, úgymint Ukrajnának és Oroszországnak a stabilizálódása is. Nekünk ugyan a saját dolgainkra kell koncentrálnunk, ugyanakkor a többiekéről sem szabad elfelejtkeznünk.

→ Dr. Inotai Edit:

Köszönöm szépen. Gál Kingát kérdezem: Sechter úr szájából elhangzott itt egy fontos szó, „a bizalom”. Azt gondolom, hogy jelenleg szakadék húzódik a Visegrádi Országok és Nyugat-Európa között. Most visszanyerhetjük ezt a bizalmat. Ezzel kapcsolatban van egy gyakorlatias kérdésem: Az Európai Parlamentben egyszerűbb-e az együttműködés a közép-európai politikusokkal és képviselőkkel? A hétköznapiakban vannak-e közös pontok?

→ Dr. Gál Kinga:

Először is kiegészítést szeretnék tenni az előttem szólóhoz. Az európai politikai elit egy része a föderális Európa koncepciójával nyomult, forszírozta és hangsúlyozta azt, és közben nem vette észre, hogy az európai polgárok ez ügyben még messze nem tartanak ott. Sokszor még messze nem tartanak ott és sok esetben nem is értik, hogy miért kellene már ott tartaniuk. Ezért jelenleg nem látok reális lehetőséget arra, hogy új szerződéseket hozzunk létre. Az európai polgárok még nagyon messze vannak attól a ponttól, ahol egyes vezető politika erők az Európai Unión belül tartanak. Itt nagy szakadék tátong.

De hogy válaszoljak a konkrét kérdésre: Érdekes módon az van, hogy a közép-európai országok az Európai Parla-

mentben is mintegy magától értetődően együtt működnek. Ebbe azonban beleértem Ausztriát és Németországot is. Az együttműködés a német kollégákkal nagyon jó. Kapásból értjük egymást, tehát lényegesen gyorsabban, mint az északi és a déli kollégákkal, akiknek bizonyos szempontokat először el kell magyarázni. Közép-Európában van egyfajta azonosság az identitások tekintetében

és fedésben vannak az érdekek. Az identitások és érdekek ezen azonossága a közép-európai politikában az Európai Parlamentnek az ülésoraiban is visszaköszön és meghatározza az egymás közötti kapcsolatokat.

→ **Dr. Inotai Edit:**

Czukor úr, én rögtön csatlakozni szeretnék a bizalom témájához. Mi a helyzet Ön szerint a bizalommal Közép-Európában és Európa egészében?

→ **Dr. Czukor József:**

Némi ellentmondással kezdem. Teljesen biztos vagyok benne, hogy mi az európai vitákat pontosabban elemezzük, és hogy nincs nagy ellentmondás a Visegrádi Országok és Nyugat-Európa között, Kelet és Nyugat között. Annál inkább létezik viszont ellentmondás Észak és Dél között. És ez az ellentmondás nem csak azóta létezik, amióta 12 évvel ezelőtt csatlakoztunk ez Európai Unióhoz, hanem már az előtt is megvolt.

2014-ben a német autógyártás – nem csak az autógyártó cégek, hanem a beszállítók is – nagyságrendileg 13 milliárd eurót fektettek a Visegrádi Országokba. Ugyanabban az évben a Németország által eszközölt teljes kutatási és fejlesztési beruházások Franciaországban mindösszesen nyolcmilliárd eurót tettek ki. A németek egyébként nem azért fektettek a Visegrádi Országokba, mert hálásnak mutatkoztak a Szolidaritás történelmi érdemeiért, vagy azért, mert Magyarország 1989-ben megnyitotta a határait. Valószínűleg Franciaországban sem csak azért volt nyolcmilliárd eurós a beruházási összeg, mert nem hittek már a német-francia megbékélésben. Nyilvánvalóan ennek más okai voltak.

Ez azt jelenti, hogy az aktuális politikai vitákat el kell választanunk attól a kérdéstől, amit közös érdekeknek nevezünk. Ez Európában meglehetősen normális dolog, de nem az a Visegrádi Országok tekintetében. Ha a négy Visegrádi Országban vagy talán Szászországban, vagy Mecklenburg-Elő-Pomerániában folytatunk vitát Európáról, akkor szinte automatikusan olyan érzésünk támad, amit legjobban a francia elnöknek az egyik kijelentésével tudnék szemléltetni: „Jobb, ha befogjátok a szátokat”! Mintha nekünk még jogaink sem volnának, miután már beléptünk az Európai Unióba, hogy Európáról, erről az európai projektről mi is elmondjuk a véleményünket. Ha megmondjuk a véleményünket, akkor az populista, akkor az nem számít olyan értékesnek, akkor az felveti a nacionalizmus veszélyét stb. Azt hiszem, sokan közülünk ismerik ezt az érzést. De amit mondani akarok, az az, hogy alapjában véve nem egymástól különbözők az érdekei a Visegrádi Országoknak és az Európai Unió többi részének általában, vagy kifejezetten Németországnak és Ausztriának, illetve a Visegrádi országoknak, sőt ellenkezőleg. Ezért meg kell tanulnunk közösen felfedezni a közös pontjainkat. Ezzel nagy problémáink vannak.

Szeretnék még valamit szóba hozni: A Visegrádi Államok úgy gondolják, hogy Európa túlságosan centrális berendezkedésű, és hogy Európában túl sok mindent Brüsszelben döntenek el. Nincs az Európai Bíróságnak egyetlen olyan döntése sem, amiben kimondta volna a szerződésszegést a szubszidiaritás elvének megsértése miatt. 1951 óta az Európai Bíróságnak csak három olyan ítélete volt, ami azt mondta ki, hogy az adott ponton az Európai Uniónak nem lett volna joga valamit szabályozni. A túlzott centralizmusra vonatkozóan több ilyen példa is

van. Ezért vissza kell térnünk ahhoz, amit a Lisszaboni Szerződés kimondott. Az intézmények között új egyensúlyt kell teremtenünk. Hiszen nincs európai szintű kormányunk. A bizottság az definitíven nem az. De ha ezt egy magyar mondja ki, akkor az populistá és Brüsszel elleni támadás, ha viszont magas rangú német jogtudósok képviselik ugyanazt a véleményt, akkor az egy valódi európai vita.

Még valami, amit a pódium résztvevői szempontjából fontosnak tartok: Nem mindenre igaz, amiről otthon azt mondják nekünk, hogy Európa érdekében történik, tényleg Európa érdeke. Sőt néha a fordítottja igaz. Ha nagy európai tagállamok azt mondják, hogy valami Európa érdekében van, akkor én, mint magyar kisember rögtön azon kezdek gondolkodni, hogy az vajon ténylegesen európai érdek-e, vagy valami másról van szó. Ezért kíváncsi vagyok, hogy lazábbak tudjunk lenni, nyugodtabbak, és több bölcsességet tanúsítsunk a vitában. Nem mindent, amit mondunk, kellene rögtön lesöpörni. Érdekes lenne egyszer nyugodtan meghallgatni a dolgokat és nem eleve felemelt mutatóujjal mutogatni a többiekre.

→ Dr. Inotai Edit:

Ez a beszélgetés az európai kérdésekről nagyon érdekes volt. Mik az európai érdekek, és mik nem azok? Amikor egy magyar politikussal készítettem egy interjút, megkérdeztem tőle: Mik Magyarországnak a nemzeti érdekei? Többször is rákérdeztem. A végén kiderült, hogy Magyarország érdekei a valóságban a kormány-érdekek. És akkor ez egy kicsit problémás dolog. Mindig nagyon világosan ki kell domborítani, hogy milyen érdekek léteznek és milyen csoportosulások milyen érdekeket követnek.

Mielőtt fogadnánk a résztvevők kérdéseit, szeretnék még kitérni Németországnak a szerepére. Szó volt itt a német befektetésekről. A Visegrádi országok az export és a beruházások tekintetében nagymértékben függenek Németországtól. Volt egyszer egy magyar külügyminiszter, aki azt mondta: Most nagyobb a gazdasági függőségünk Németországtól, mint annak idején a Szovjetuniótól volt. Milyen szerepet tölthetne be Németország az Európai Unióban a BREXIT-et követően, és milyen érdekek fontosak tényleg a mi régiókban?

→ Dr. Ireneusz Pawel Karolewski professzor:

Németország fontos szerepet játszik és mindig is fontos szerepet játszott az Európai Unióban. Ez különösen akkor látszik, ha megnézzük az Európai Uniónak az utolsó válságát, a pénzügyi válságot és a többi válságokat is, például a migrációs válságot, ami még mindig tart. Tehát a görögországi válság még nem múlt el, még nem vagyunk túl rajta, vissza fog térni, mivel az euró zónában vannak olyan strukturális deficitjeink, amelyeket nem oldottunk meg. Németország a legtöbb válsággal kapcsolatos megoldási kezdeményezésben maga is meghatározó szerepet töltött be. Egy ideje a politológiában is vita folyik arról, hogy Németország egyeduralkodó (hegemón) -e. Itt megoszlanak a vélemények. Már létezik az a fogalom, hogy vonakodó hegemonia, vagyis azon feltételezés, hogy Németország ténylegesen rendelkezik azzal a potenciállal, hogy egyeduralkodó legyen. Ugyanakkor még vonakodik, hogy a súlyát érvényre juttassa. Ezzel kapcsolatban megint megoszlanak a vélemények. Mit jelent ez? Van egyfelől Németországnak egy önkéntes elkötelezettsége, másfelől viszont a cinikus hangok azt mondják, hogy az egyeduralkodó ne csak a felelősséget

vállalja be, hanem fizessen is. Ha valaki egyeduralkodóként cselekszik, akkor nem csak a döntésekbe kellene beleszólnia, hanem a költségeket is vállalnia kellene. Itt különbségek vannak például a percepcióban is, hogy Németország ténylegesen vállalja-e a megoldásoknak a költségeit is. Ez a vitának az egyik oldala.

A vitának a másik oldala az, hogy az ember jogosan hisz abban, hogy azon sokszínűség mellett, amit jelenleg tapasztalunk az Európai Unióban, egyfajta vezetésre is

szükség lenne. Nem tudjuk, hogy ez milyen irányt vesz, hogy ezt egy ország, vagy két ország végezné-e. Klaszikus módon mindig abból szoktak kiindulni, hogy Franciaország és Németország vállalnák ezt a szerepet. Alapvetően – azt gondolom – ez már a múlt, mivel az Európai Unió azóta már olyan különbségeket mutat, olyan sokszínű, hogy a megoldási javaslatok, illetve az integrációs impulzusok más országoktól is kiindulhatnak. Ez azt jelenti, hogy abból indulhatunk ki, hogy nem csak az alapító államok kínálnak megoldásokat az Európai

Uniónak. Van egyfajta együttműködés, ami minden tekintetben viszonylag sikeresen működött és ami Lengyelország és Svédország kezdeményezésére jött létre, az úgynevezett Keleti Partnerség, amit 2008-ban hívtak életre, hogy Kelet-Európa országait bevonják, főleg Ukrajnát, Fehér-Oroszországot, Grúziát és a Moldáviai Köztársaságot. Ez azt jelenti, hogy ilyen kezdeményezések lehetségesek, és ezek befolyásolják az Európai Uniónak a feladatait is.

→ **Jan Sechter:**

Szeretnék röviden kitérni a gazdasági összefonódásokra. Országainkban a külgazdaságnak való kitettség viszonylag egyformán magas. Néhány ágazatban még tovább is nő. Az autógyártásban ez magasabb szintű az átlagosnál. De nem elég azt kijelenteni, hogy függünk, és hogy mindent el kell követni annak érdekében, hogy Közép-Európában egyfajta homogenizálódás következzen be. Itt Németországtól nagyfokú tiszteletet várnék el azon vállalatok felé, akik ebből a különbözőségből és sokszínűségből kiindulva külkereskedelemmel és befektetésekkel foglalkoznak. Ha minden egyforma lenne, senki nem üzletelne. Ha minden homogén és egyforma, akkor nincs értelme a különböző versenytársak ajánlataival foglalkozni. Ez egy nagy érték, ami a korábbi vasfüggöny mentén a kereskedelemben és a befektetésekben kialakult. Nekem újra meg újra van olyan érzésem, hogy ezen számok révén, amelyek tények, hamis következtetéseket vonnak le – például minden lehetséges dolognak a harmonizációjára nézve, ami viszont megint csak EU-ellenes reflexeket vált ki a polgárokból. Egy kicsit el kellene gondolkozni ezekről a gazdasági összefonódásokról és értékelni kellene őket.

→ **Dr. Gál Kinga:**

Én azt gondolom, hogy Németországnak a szerepében még komoly potenciálok rejlenek. Nagy lehetőség van abban, ahogy Németország ezt a szerepet felvállalja és ahogyan mondjuk Szászország is vállalja a szerepét. Nagy esélyt látok abban, hogy Szászország jobban képes megérteni, hogy milyen helyzetben vannak a társadalmink és milyenben voltak a kommunizmust követő időben. Ha Németországnak ezen része megért bennünket, akkor az országnak ez a része támogatni is tud bennünket és hidakat verhet, hogy Németországnak más részei is és Európa is jobban értsen bennünket. Ennek a következő években fontos szerepe lehet. Van egy közös hagyomány és van a közös történelmünk. Ezen közös dolgok alapján lehet új, közös jövőnk is. Ilyen módon meg tudhatjuk értetni magunkat másokkal is, akiknek más európai történelmi tapasztalataik vannak.

→ **Dr. Czukor József:**

A jelenlegi helyzet jó. Németországnak partnerei a Visegrádi Országok. Angela Merkel szövetségi kancellár aszszony 2016. augusztus 27-én, mikor találkozott velünk, a következőket mondta: Végre megérkeztem egy egészséges Európába, amelyben mind a négy ország betartja a deficitre vonatkozó szabályokat, ahol az átlagos gazdasági növekedés három és öt százalék közötti, ahol nem nőnek tovább az állami adósságok és ahol többé-kevésbé, még ha ezt Európában nem mindenki szereti is, politikai és gazdasági stabilitás uralkodik és a munkanélküliségi ráta egyértelműen tíz százalék alatt van. Az iparnak a részaránya a bruttó nemzeti termékben mintegy harminc százalékot tesz ki a cseheknél, a magyaroknál 26 százalék, a szlovákoknál körülbelül ugyanennyi

és Lengyelországban is húsz százalék körül van. Tehát ez Európának az egészséges része, legalábbis gazdasági értelemben.

És ezt nem szabad kockáztatni. Itt én Németországtól remélek és várok valamit.” Köszönöm Dr. Gál Kinga képviselő asszonynak, hogy ezt szóba hozta. Abban az öt évben, amikor Németországban lehettem szolgálatban, sajnos ezekből a hangokból keveset hallottam. Németország az egyetlen olyan alapító tagja az Európai Uniónak, amely ugyanakkor átalakuló ország is. Ezeket az átalakulással kapcsolatos ellentmondásos tapasztalatokat az új tartományokban, akik végül is sikeresek, ezeket Németországban is és azon kívül is nyilvánosságra kellene hozni.

Soha nem értettem, hogy ha valamely negatív jelenségekről számolnak be, amelyeket persze meg kell szüntetni, legelőször mindig egy kelet-németországi kisvárost vagy települést mutatnak. Ez az, amit kicsiben meg tapasztalunk Németországban és ami alapján meg kell érteniük, hogy mi ugyanazt tapasztaljuk meg nagyban is. Először is: Mi a Visegrádi Országok jól vagyunk és azt kívánjuk az európai partnereinknek, hogy önekik is ugyanolyan jó legyen. Nekünk Németországgal együtt megy jól. Mi közösen fejlesztünk valamit, ami képessé tesz bennünket arra, hogy például azokat, akik nem képesek velünk lépést tartani, azokat a jövőben segítsünk finanszírozni, hogy Európát gazdaságilag is erősítsük. Ezek fontos értékek.

Ami pedig Németországnak a vezető szerepét illeti, ezzel kapcsolatban szólnom kell egy szót a migrációról. Ha Né-

metország határozatot hoz egy bizonyos politikai irányvonalról, akkor az azt jelenti, hogy európai szintű politikai helyzet alakul ki. Ez akkor nagyon veszélyes, ha ilyen módon válság jön létre. Vagyis, ha utólag belátják, hogy nem volt minden döntés perfekt. Ha a következtetések definitíven nem voltak jók, még Németország tekintetében sem, akkor gondolni kell arra, hogy Németország, akinek vezető szerepe van, arra is kész kell legyen, hogy szóba hozza a hibákat, korrigálja azokat és a következményeket a partnerekkel közösen dolgozza fel. Ebben Németország nagyon sokat tud segíteni.

Szeretnék még egy dologról beszélni, ami Németországban nem olyan hétköznapi dolog, ez a népszavazás. Ha a polgároknak, és itt most Peter M. Hubertnek, a szövetségi alkotmánybírósnak a bíróját idézem, olyan érzésük van, hogy nem képesek a hatalmat ellenőrzésük alatt tartani, nem tudják megváltoztatni, leváltani, akkor az a rendszer, amiben a polgárok már nem érzik jól magukat, az nem demokrácia. Tehát ha Magyarországon olyan népszavazást tartanak, ahol erről is szó van, akkor a szuverenitás kérdéseit újra akarják definiálni. Miről dönthet Európa és miről dönthetünk csak mi? Ha egy ilyen népszavazást tartunk, akkor az nem demokrácia-ellenes és nem Európa-ellenes. Sokkal inkább arról van szó, hogy a demokráciában fontos, hogy megpróbáljunk erről vitát folytatni. Tehát Németország ezért nagyon sokat tehet, éspedig nem csak hatalmpolitikai eszközökkel, hanem jó viták révén is. Azokban az években, amikor Németországban dolgozhattam, megtanultam, hogy az ehhez szükséges erő rendelkezésre áll és hatalmas. Én nagyon pozitívan látom a jövőt, ami Németországnak a vezető szerepét illeti Európában.

→ Dr. Inotai Edit:

Köszönöm szépen. Most a közönséget kérdezem. Vannak-e kérdések az Önök részéről? Azt gondolom – egész jól sikerült provokálni Önöket. Remélem legalább is. Parancsoljanak.

→ Kérdés (a közönség soraiból):

Dr. Stefan Troebst professzor vagyok, a lipcsei egyetemen oktatok és a Közép-Európa Fórum kuratóriumának tagja vagyok. Az egész pódiumhoz van egy kérdésem, éspedig a Visegrádi Államcsoport jövőjét illetően, vagyis az érdekekkel, a versennyel és a divergenciával kapcsolatban. Mi az, ami itt hangsúlyosabb? Hallottuk, hogy az eredetileg hármas, és most már négyes csoport az 1990-es években olyan közös érdekekkel rendelkezett, hogy a NATO tagja legyen, és annak idején azt a nézetet vallották, hogy ha összefognak, akkor gyorsabban bekerülhetnek. Ez három visegrádi ország esetében sikerült is. Szlovákia esetében tovább tartott a dolog. Az EU-s csatlakozásnál, 2004-ben aztán mind a négy Visegrádi Országot egy időpontban vették fel az EU-ba. Azt követően nekem volt egy olyan érzésem, hogy a Visegrádi Országcsoport elveszítette a létjogosultságát és Csipkerózsika-álmát aludta. A tavalyi évben aztán a menekült válsággal összefüggésben ismét előkerült a süllyesztőből. Egyértelmű a dolog: Megint volt egy közös érdek, éspedig annak az elkerülése, hogy a négy országban nagyobb mennyiségben kelljen fogadni a világ minden tájáról származó menekülteket.

Kérdésem: Mi történik, ha elül a menekült-válság? Továbbra is lesz majd egy erős közös érdek, vagy akkor majd az érdekelletétek egyértelműbben a felszínre jönnek? Éppen az autógyártást említették. Itt ugye mind a négy Vi-

segrádi állam egymás versenytársa. De azt hiszem, még fontosabb Oroszországnak a katonai agressziója a szomszédos államokkal szemben, ami olyan fejlemény, amit főleg Lengyelországban, amely közvetlenül szomszédos Oroszországgal, nagy aggodalommal figyelnek. Ehhez képest nyilvánvaló, hogy a jelenlegi magyar kormány meglehetősen oldott viszonyban van az Orosz Föderációval. Tehát úgy gondolom, hogy az érdekek tekintetében szakadék tátong. Hogy szól a prognózis? Mi lesz a Visegrádi Országokkal a továbbiakban?

→ **Dr. Inotai Edit:**

Köszönöm. Néhány kérdést összeváruunk.

→ **Kérdés (a közönség soraiból):**

A nevem Antje Hermenau. Czukor úr, Ön nagyon világosan elmondta, hogy Európa egy jog-közösség. Ezt a britekkel közösen akár rögtön alá is lehetne írni, akik az egyéni szabadságjogok, a liberalizálás és a jogközösség mellett vannak. Aztán mondta azt is, hogy a szerződésekhöz való ragaszkodás elégséges lenne ahhoz, hogy minden európai tag vonatkozásában egyelőre egy alapvető konszenzust fogalmazzanak meg. Én osztom a véleményét. Néhányak számára Nyugat-Európában ez visszalépésnek tűnik. Most Önöket kérdezem: Osztyák-e az én nézetemet, hogy Nyugat-Európában néhány állam, ha mindenféle új víziókat akarunk felvázolni, egészen „Latin-Európáig” terjedően, elmenekül a valóság elől és nem akarják ezt az alapvető konszenzust sem?

→ **Kérdés (a közönség soraiból):**

Joachim Klose vagyok, a szászországi Konrad Adenauer Alapítvány képviselőjében. Kérdésem lenne Czukor

úrhoz. Ön szépen elmondta, amikor az egészséges államokról és a kritikáról beszélt, hogy a kelet-európai államoknak a műszaki előfeltételei minden szempontnak megfelelnek és hogy jogilag az Európai Unió is összetart. De az is kiderült, hogy ettől függetlenül vannak deficitek a dolgok emocionális észlelésében. Kühnhardt professzor úr az előadását a haza kérdésével fejezte be. Mindenkinek emberi joga, hogy legyen hazája, és hogy a hazáját ne kényszerüljön elhagyni, valamint, hogy hazát teremtsen magának úgyszólván. Az első kérdésem: A kelet-európaiaknak az az érzésük, hogy – és ebbe beleértem Szászországot is- az európai folyamat keretében elvesztették a hazájukat, és hogy a fejlődési folyamat túl gyors volt? Lehetővé kell-e tenni az EU-ban a különböző sebességeket, amelyek visszafogottabbá tehetnék a haza elvesztését, ami bizonyos fokig normális. A második kérdés a hazára találás jogára vonatkozik. Hogyan bánunk azokkal az emberekkel, akik nálunk komolyan gyökeret szeretnének verni, és meg akarnak honosodni? Ez opció-e a társadalmaink számára, vagy Ön azt mondaná, hogy ez inkább problémás?

→ **Dr. Inotai Edit:**

Most azt gondolom, válaszoljuk meg az első kört, és aztán folytathatjuk további kérdésekkel. Tehát az első kérdés az volt: Mi tartja össze a Visegrádi Országokat és mi történik a menekült-válság után, ha az valamikor megoldást nyer?

→ **Dr. Ireneusz Pawel Karolewski professzor:**

A Visegrádi Csoport az 1990-es években tényleg nem működött különösebben jól. Sokkal inkább versenyeztek egymással a befektetőkért és alapvetően az Európai Uni-

óba való becsatlakozásért is. A Csoport az EU-val folytatott tárgyalások során soha nem lépett fel egy tömbként, mivel az országok külön-külön – és egyébként nagyon különböző stratégiával – tárgyaltak. A lengyel tárgyalási stratégia az EU-val teljesen más volt, mint a cseheké. Mindketten nagyon sikeresek voltak, de nagyon erősen különböztek. A lengyel tárgyalási stratégia inkább arro-

gáns volt, tehát az a feltételezés vezérelte, hogy nélkülnk úgysem lesz bővítés. A cseh tárgyalási stratégia nagyon offenzív és aktív volt. Például nagyon sokat utaztak az EU-országok fővárosaiba.

Ma a Visegrádi Csoport újra feléledését tapasztaljuk. Azt, hogy ez meddig fog működni, nem lehet igazán tudni. A

Visegrádi Négyek csoportja egy idő után újra szét is eshet. Az érdekek ugyanis változnak. Ha a tömb-képzésnek, a szervezet-alakításnak vagy a csoport-alakításnak az alapja az érdek, és ebből kell kiindulni, akkor ezek az érdekek változhatnak is és öt év múlva teljesen mások is lehetnek. Én nem indulnék ki abból, hogy létezik egy természetes harmónia, illetve egy harmonikus képződmény. Ez gyorsan és alapvetően megváltozhat. Vannak továbbra is különbségek az egyes országok között, amelyek inkább eszköz-szintű kapcsolatokat eredményeznek.

Példa erre Lengyelország és Magyarország. A két ország nagyon szorosan együttműködik, ami a migrációs politikát vagy az EU migrációs politikájával való ellenállást illeti, de a két országot különbözőképpen érinti a migrációs válság. Magyarország a migrációs útvonal mentén fekszik és alapvetően az az ország, amit 2015-ben a leginkább érintett a migráció. A legtöbb menekült-kérelmet – 100.000 lakosra vetítve – Magyarországon nyújtották be, és nem Németországban. Lengyelországot ezalatt a migrációs válság alig érintette. Ez a dolog egyik oldala. Ez volt az egyik tapasztalás. A másik oldal az, hogy Lengyelország pillanatnyilag ténylegesen keresi Budapestnek a támogatását, az EU bizottságának a kormánya elleni, a Lisszaboni Szerződés 7. cikkelye szerinti esetleges eljárással kapcsolatban. Pillanatnyilag alkotmányos válságról van szó Lengyelországban, amit kritizál az Európai Bizottság és különböző vélemények vannak azzal kapcsolatban, hogy miként kell leküzdeni a válságot. Azt hiszem, hogy a Budapest és a Varsó közötti együttműködésre is bizonyos pragmatizmus jellemző, ami a két ország érdekeinek megfelelő.

Az, hogy ezek az érdekek átvészelik-e a következő öt évet, még nyitott kérdés. És az érdekek el is mozdulhatnak. Ugyanakkor azt is megállapítottam, hogy kívülről bizonyos nyomásnak, illetve az európai integráció dinamikája fokozódásának a tanúi is vagyunk, ami fokozza a regionális tömbök képződését, amit felerősít a BREXIT-es népszavazás. És ez nem csak Közép-Európában jellemző, nem csak arra vonatkozik, hogy visszanyúlnak Franciaországban és részben Németországban is az alapító országokhoz, ez egy Skandináviában is jelen lévő fejlemény. Terjednek a regionális identitások. Elsődlegesen a BREXIT-referendumot követően mutatkozott ez meg az egyes olyan országokban és régiókban, amelyeknek különösen erőteljes a gazdasági összefonódása Nagy-Britanniával. Az EU-nak a régiókra való fragmentálódása fokozottan valóssággá válhat. Ha ez a nyomás erősödik, akkor elképzelhető, hogy a Visegrádi Csoport is szinte kényszerűen megerősödik strukturálisan.

→ Dr. Czukor József:

Szeretnék valamit mondani a Visegrádi Országok jövőjével kapcsolatban. Ennek az együttműködésnek a jövőjét mindig a gyakorlati oldalról közelítjük meg. Nincsenek problémáink. 1993 óta létezünk. Voltak olyan időszakok, amikor az együttműködés kifelé nem mutatott ilyen fényes képet. De voltak és vannak is – és most éppen ilyen fázist élünk meg – olyan időszakok, amelyekben nem csak úgy néz ki, hogy az erőteljes együttműködés létezik, hanem amikor ténylegesen erős volt és most is erős a Visegrádi Csoport. Vegyük példaként a pozsonyi csúcstalálkozót: A Visegrádi Országok az EU-n belül egyedüli csoportként egy külön anyagot tettek le az asztalra, amit előzetesen be is jelentettek és amit a part-

nerek előtte meg is ismerhettek. Ebben az anyagban az állaspontunkat négy pontban ismertettük.

Vannak erőteljes gazdasági érdekek, és itt megint a tartományi parlament elnökére nézek. Ez Önnek ismerős lesz. Amit a Visegrádi Országok el szeretnének érni, és ez erősít bennünket, hogy szeretnénk az észak-déli kapcsolatokat fokozni ebben a kelet-közép-európai térségben. Azt akarjuk, hogy a kikötőinket autóval vagy vonattal éppen olyan gyorsan el lehessen érni, mint az keleten és nyugaton lehetséges. Olyan energia-politikát akarunk, amelynél nem kizárólag egy szállítótól függünk. Még akkor is, ha Németország megépítette az Északi Olajvezetékét, mi azt gondoljuk, hogy van más opció is, és ezen munkálkodunk. Munkamegosztásban dolgozunk. Lengyelország foglalkozik a Keleti Partnerséggel. Magyarország egyébként osztja a lengyel barátaink aggodalmait, ami az országnak a biztonságát és a katonai fenyegetettségét illeti. Mi támogatjuk őket. Magyarország Szlovákiával együtt intenzívebben foglalkozik többek között a Nyugat-Balkán államaival. Vannak olyan közös projektek, mint pl. a Visegrádi Alapítvány. Ez ugyan nem rendelkezik olyan sok pénzzel, mint az Európai Unió, de akkor is finanszírozzuk diákoknak az oktatását és vannak különböző programjaink. És legalább annyit elértünk, hogy nem kellett hozzá 30.000 tisztviselő, mint bizonyos nagy, centrális szervezetek esetében.

Tehát a Visegrádi Csoport az együttműködésnek egy pragmatikus formája. Emellett természetesen van a Visegrád Plusz program. Nemrégiben az ukrán miniszterelnök járt nálunk, előtte a német kancellár-asszony, előtte pedig a koreai elnök-asszony tett látogatást Prá-

gában. Találkozunk a kínaiakkal is. Nem csak a németek számára áll nyitva az a lehetőség, hogy nagy létszámú delegációkkal Pekingbe utazzanak, hanem időnként a Visegrádi Csoport számára is. És ez jó is így. Ez egyfajta egyenjogúság a posztkommunista országok egy csoportja számára. Ezt nem szabad mindig csak fenyegetésként értékelni.

Még egy általános megjegyzés a Visegrádi Csoporttal kapcsolatban. Fennáll annak a veszélye, hogy a kommunista időkből eredő tapasztalatainkat eltanulják tőlünk, illetve elfelejtjük őket. Európának kötelessége az, hogy ezt a tudatot megőrizze. Most még jó helyzetben vagyunk, a választóknak a fele Magyarországon élt a kommunizmus és a szocializmus idején. El kell mesélnünk a történelmünket a nyugat-európai partnereinknek.

Nagyon nehéz a víziókról beszélni. Az én személyes véleményem: Mielőtt a víziókat kidolgoznánk, először a problémát kellene megfelelően elemezni. Ha közelebről megnézzük magunknak a migrációs témát, akkor szemembe ötlük – és ez a miniszterelnökünk álláspontja is – hogy mi Európában még a diagnózis tekintetében sem vagyunk egy véleményen. Milyen jelenséggel is állunk szemben? Kik jönnek hozzánk? Csak ha ezt már megállapítottuk, hogy ez az újkori népvándorlás veszélyt jelent, illetve, hogy miként lehet irányítani, megszüntetni, vagy megakadályozni, csak akkor lehet meghozni a döntéseket a politikai eszközök használatáról. Ebben a kontextusban talán kevésbé a vízióknak, hanem sokkal inkább a diagnózisoknak és elemzéseknek, illetve a megfelelő döntéseknek kellene előtérbe kerülniük.

→ Dr. Inotai Edit:

Hölgyeim és Uraim, kérem az elnézésüket, de már nagyon kevés időnk van. Zárásképpen Dr. Gál Kingát szeretném megkérdezni, hogy a szóba hozott „haza” témához kíván-e szólni. Elvesztettük volna a hazánkat? Túl gyors volt a bővítés, az integráció folyamata?

→ Dr. Gál Kinga:

Nem, mi a nemzeti identitásunkat az EU-hoz való csatlakozás révén nem veszítettük el. De Európának egy része egy olyan szakaszba lépett, amelyben a nemzeti identitást – ami szerintem minden posztkommunista országban gyakorlatilag egy visszanyert identitást jelent, amit büszkén fel is vállalnak – túl erőteljesnek tekinti. Ezért van egy fázis-eltolódás. Ugyanakkor azt is látjuk, hogy mindkettő, az európai és a nemzeti, illetve regionális

identitás nagyon jól megférhetnek egymás mellett. Hiszen éppen ez Európa lényege. Nagyon jól lehetünk európaiak is és ugyanakkor megmaradhatunk magyarnak, vagy szlováknak, vagy németnek vagy franciának. Identitási szempontból az egyik nem zárja ki a másikat. Csak azt kell megértenünk, hogy ez adja Európának a lényegét és nem kell lemondanunk az identitásunkról.

Ami itt ezzel kapcsolatban még elhangzott: A Visegrádi Államok együttműködése jó. Jelenleg a migrációs válság határozza meg az együttműködést, de a Visegrádi Államok ötlete ennél sokkal korábban keletkezett. Ez éppen hogy az identitásoknak és az érdekeknek az azonosságából adódik – függetlenül attól, hogy 2004 előttől, vagy utánról beszélünk. Én az Európai Parlamentben számos vitát kísértem figyelemmel az európai belső pi-

acról. Ezek során kifejeződésre jutott, hogy sok tekintetben lényegesen egyszerűbb lett volna, hogy ha megpróbálnak egyenként kijátszani bennünket. Ez a mindmáig érvényes alapja az együttműködésünknek, még akkor is, ha nem mindig tudtunk egy irányba szavazni. Az Európai Parlamentnek az egyik ülésén, ami nemrégiben volt, olyan döntés született, amit mi, a Visegrádi Államok is befolyásolni tudtunk. Itt tehát segít a Visegrádi Együttműködés. Ezzel együtt sokan még mindig nem értik, hogy miről van szó és hogy honnan jöttek a tagállamaink és mik a céljaik.

Még egy szót a víziókról. Tudják a vízió azt jelenti, hogy közös elképzelésünk van a jövőről. Mit kezdjünk Európával? Mit lehet tenni Európában? És ezután majd jobban tudunk foglalkozni a migráció kérdésével is. Milyen Európát szeretnénk? Ha tudjuk, hogy milyen Európát szeretnénk kialakítani, akkor helyes választ tudunk adni a migráció kérdésére is. Szeretnénk-e, hogy az európaiság megszűnjék, vagy inkább szeretnénk megőrizni? Ehhez különböző válaszokat kell találni. Szerintem ez a lényeg.

→ Dr. Inotai Edit:

Sajnos, most be kell fejezzük a vitát. A következő előadónk már készenlétben áll. Azt gondolom, valamiképpen visszatértünk ahhoz a kérdéshez, hogy milyen Európát szeretnénk kialakítani. És mivel ez még nem olyan világos számunkra, nagyon sokat kell vitatkoznunk róla és még többet kell dolgoznunk rajta. Köszönöm a résztvevőknek a szókimondó és jó véleménycserét.

Zárszó

A nemzeti sokszínűség Európában

Dr. Gulyás Gergely

» Tisztelt Elnök Úr!
Hölgyeim és Uraim!

Szeretettel köszöntöm Önöket itt, a magyar Országgyűlés épületében. Egy hosszú konferenciának utolsó előadójaként a legjobb, hogyha az ember röviden és összeszedetten beszél, úgyhogy mindenkinek ígérem, hogy a budapesti

városnézéstől és az egyéb budapesti kulturális és gasztronómiai élményektől semmiféleképpen nem fogom elvonni az időt.

Mégis az ok, amely miatt itt találkoztunk – a Közép-Európa Fórum – mindenféleképpen megérdemli, hogy folytassuk a hagyományt és megtaláljuk azokat a pontokat, amelyek egy

gyorsan változó világban és azon belül egy gyorsan változó Európában erősítik a Közép-Európa népei között fennálló történelmi kapcsolatot. Ez a kapcsolat és egymásrautaltság hosszú múltra tekint vissza. Hogyha csak ha a 20. századot nézzük, akkor Közép-Európa szenvedett a legtöbbet a kommunista rémuralom alatt; Közép-Európa volt az, amelyet a Berlini Fal kettéválasztott, nálunk húzódott a Keletet a Nyugattól elválasztó határvonal. Magyarországról Ausztriába, Sopronból Burgenlandba eljutni lehetetlen feladat volt évtizedeken keresztül. Itt húzódott a vasfüggöny és a vasfüggöny lebontásáig azt a szerves történelmi, földrajzi és kulturális egységet, amelyet Európa jelentett, nem lehetett a maga teljességében megismerni. A vasfüggöny rab és szabad nemzetekre osztott bennünket, európaiakat. Ezért mi nyertünk a legtöbbet a rendszerváltozással és amikor a jelenlegi európai problémákkal szembesülünk, akkor gyakran elfeledkezünk arról, hogy milyen áldásai vannak annak, hogy már 27 éve Európán belül szabadságban élhetünk, hogy mennyire más lehetőségei vannak egy olyan generációnak, amely a rendszerváltozás környékén született, mint azoknak a nemzedékeknek, amelyeknek a napi realitása a vasfüggöny világa volt és akik számára az Ausztriába való eljutás reménytelenebb volt, mint ma a világ legtávolabbi pontjára eljutni.

Ilyen értelemben tehát ne felejtjük el és ne hagyjuk magunkat befolyásolni a negatív véleményektől: az, ami 1989-90-ben Európában történt, az történelmi igazságtétel, a csodák kategóriájába tartozik. Ami akkor történt, valóra váltotta azoknak a szabadság-küzdelmeknek a követeléseit, amelyeket az előttünk járó nemzedékek 53. júniusában Németországban, 56. októberében Magyarországon, 68-ban Prágában, majd a 80-as években Lengyelországban

élet- és véráldozatot vállalva folytattak. E szabadság-küzdelmek megszolgált és megérdemelt jutalma, hogy 89-90-ben a vasfüggöny megszűnt létezni, leomlott a berlini fal, Németország, majd Európa újraegyesülhetett.

Ha azt a kérdést tesszük föl, hogy az elmúlt 26-27 év lehetőségeivel milyen mértékben tudtunk élni, akkor már kevésbé egyértelmű a válasz. Azonban e különböző válaszlehetőségek optimista vagy pesszimista volta nem szabad, hogy eltérítsen bennünket attól, hogy felismerjük annak az értékét, hogy ebben a térségben 1989-90 óta újra szabadság és alkotmányos rend uralkodik és a hagyományos történelmi kapcsolatok - amelyek sok esetben akár egy évezredre is visszanyúlnak - újra élők, közvetlenek és szabad akaratunk szerint alakíthatóak.

Az 1990 utáni 26 éves időszak két részre osztható: Az első 13 évben Közép-Európa államai - melyeket korábban a kommunista zsarnokság elzárt az európai integrációtól, azt a helyes célt tűzte ki, hogy intézményesen is vissza akarnak térni Európába, csatlakozni akarnak az Európai Unióhoz. Ugyan ez a folyamat hosszabb ideig tartott és nehezebb volt, mint ahogyan azt a rendszerváltozás pillanataiban feltételeztük, de közös siker, hogy 2004-re valósággá vált. 2004 óta egy minden korábbinál nagyobb Európai Unió tagjai vagyunk valamennyien. Közösén kell döntenünk számtalan kérdésben – ideértve komoly nehézségeket is –, melyeket az élet állít elénk. Ennek a második időszaknak, az uniós csatlakozásunk óta eltelt bő évtizednek a mérése sokkal ellentmondásosabb. Mindezen ellentmondások

azonban nem teszik kétségesé, hogy az Európai Unióhoz való csatlakozás célkitűzése helyes volt és az EU-tagság Magyarország és térség egésze számára ma is komoly értéket képvisel.

Megingathatatlan meggyőződésünk, hogy a nemzeti sokszínűség olyan értéke ennek a kontinensnek, amely nélkül nem ismerhetnénk rá Európára, amely nélkül Európa nem lenne ugyanaz, mint ami évszázadokon keresztül volt.

Nemzeti sokszínűség nélkül Európa nem lehet a miénk. Sem magyaroké, sem németeké, sem lengyeleké. Vagy megfordítva: csak magyarként, németként, lengyelként érezhetjük magunkat európainak. Napjaink úniós vitáiban azt is látjuk, hogy a közép-európai régió társadalmi Európa jövőjéről is hasonlóan gondolkodnak.

A határ nem feltétlenül a kommunizmus által uralt országok és a szabad világ korábbi határvonala, a határ sokkal inkább egy közép-európai határvonal, ahol az emberek hasonlóan gondolkoznak az európai értékekről, ahol ha az önazonosságtudatot meg akarjuk fogalmazni, akkor hasonló válaszokat kapunk. És itt Gál Kingának, az Európai Néppárt alelnökének az előbbi előadásában elhangzott gondolatára szeretnék utalni. Messzemenőig egyetértek azzal, hogy a bevándorlási válság ugyan rendkívül sok nehézséget okozott, az európai elit első reflexből a lehető legrosszabb választ adta a kihívásra, de mégis, hogy koromból adódóan optimista legyek, az európai elit által elkövetett súlyos hiba ellenére a bevándorlási válság lehetőség is. Hi-

szen nem csupán arról van szó, hogy vissza kell szerezniünk a külső határvédelem képességét, hanem arról is, hogy az a vita, amely megkezdődött a tavalyi bevándorlóáradat következtében, az valójában egy régóta időszerű, mégis ezidáig elhallgatott értékvita.

Az a kérdés, hogy milyen Európát akarunk. Fenn akarjuk-e még tartani azt az Európát, amely egyébként egy évezreden

keresztül létezett és amely a nemzetállamokon alapul. Fenn akarjuk-e tartani azt az Európát, amely – ahogyan Theodor Heuss a második világháborút követő első német államelnök fogalmazott – a görög filozófián, római jogon és a kereszténység alapértékein nyugszik. És úgy látjuk, hogy vannak olyan államok is Európában, akik ettől a hagyománytól távolodni szeretnének, vagy már visszafordíthatatlanul el is távolodtak. Ők ezzel ellentétes világnézetet és politikai véleményt is értéknek tartanak, sőt egyre inkább csak azt tartják értéknek. Az a kérdés, hogy ez kizárja-e a jövőbeni együttműködést?

Az Unió egységét csak akkor tudjuk fenntartani, ha a létező különbségek nem képezik áthatolhatatlan akadályát a jövőbeli együttműködésnek.

Ehhez viszont toleránsnak kellene maradni. A jelenlegi Európa legnagyobb hibája, hogy intoleráns, nem fogadja el a másképp-gondolkodókat, és érdekes módon az intolerancia nem az Európa hagyományos értékeit képviselőket jellemzi, hanem elsősorban azokat, akik Európa hagyományos értékeit ősdi, avítt, idejétmúlt, konzervatív gondolatoknak, értékeknek tartják. Ők nem tudják elfogadni, hogy vannak még Európában olyanok, akik ezeket az értékeket képviselendőnek tartják, sőt saját jövőjük sarokköveiként tekintenek rájuk.

Én mégsem azt javasolom, hogy velük ne működünk együtt. Az együttműködésre azonban az ő részükről elfogadásra van szükség. A toleranciába pedig az is beletartozik, hogy el tudjuk fogadni, hogy mások másként gondolkoznak

a világról, másként gondolkoznak a keresztényi értékekről, másként gondolkoznak a bevándorlásról, másként gondolkoznak a párhuzamos társadalmakról, a házasság fogalmáról. Mi a saját társadalmunk számára keresztényen értékeket mércének tekintjük, ellenezzük a bevándorlást, elutasítjuk a multikulturalizmust és a párhuzamos társadalmakat és nem gondoljuk, hogy két férfi vagy két nő is köthet egymással házasságot.

Én ugyan nem értek egyet azokkal, akik a miénktől eltérő állásponton vannak, de nem érzem úgy, hogy feladatom a más tagállamokban megszületett, a mi véleményünkkel ellentétes döntések felülbírálata. Cserébe a sokat hangoztatott tolerancia jegyében mi is ugyanezt várjuk. Ezek az ellentétek nem akadályozzák meg azt, hogy az Európai Unió intézményi keretei közt együtt éljünk, ha jól meg tudjuk határozni azokat a pontokat, ahol több Európára, mélyebb integrációra van szükség, és jól meg tudjuk határozni azokat a pontokat, ahol már most is túlléptünk azon, ami feltétlenül szükséges lett volna. Ebben az értelemben a nemzeti és a tartományi parlamentek szerepe – megítélésem szerint – óriási.

Az Európai Unió alapértékeit, különösen a szubszidiaritást a törvényhozó testületek jeleníthetik meg a leghitelesebben és a leghatásosabban, hiszen egy döntés hatását senki nem tudja jobban megítélni vagy minősíteni, senki nem képes megalapozottabban meghatározni, hogy egy döntést helyben érdemes meghozni, vagy magasabb szinten, mint a helyi képviselők közül álló tartományi vagy nemzeti parlamentek. A Lisszaboni Szerződés új rendelkezése, amely az európai nemzeti parlamenteknek a szubszidiaritás vizsgálatára lehetőséget adott, mindenféleképpen helyes és indokolt változtatás volt, még akkor is, ha eddig nem társultak hozzá olyan jogosítványok, amelyek a Bizottságot valóban meghátrálásra kényszerítenék a szubszidiaritást sértő javaslatok esetén. Mindenesetre a jelenlegi szabályok mellett is a parlamenti diplomácia fejlesztésére van szükség a képviselőink között, az országgyűlések között, a helyi és országos képviselőtestületek között ahhoz, hogy étellel töltsük meg a Lisszaboni Szerződésnek ezt a rendelkezését.

Végül zárszóként azt tudom mondani, hogy Budapesten mi mindig is vendégszeretőek voltunk, és ugyan az elmúlt években, különösen az elmúlt hónapokban lehetett ezzel ellentétes állításokat is hallani és – különösen a külföldi sajtóban – olvasni, de mi mindig szeretettel láttuk a külföldről hozzánk érkező vendégeket, mindig büszkék voltunk arra, ha a magyar kultúrát, magyar történelmet, Budapestet vagy az Országház csodálatos épületét közkinccsé tehattük. Úgyhogy mi a jövőben is nem csupán részesei kívánunk lenni a közép-európai együttműködésnek, hanem – ha van rá lehetőség – mindig örömmel vagyunk házigazdái is az eseménynek. Köszönöm, hogy eljöttek és köszönöm, hogy meghallgattak.«

Nem szabad, hogy Közép-Európában az integráció dinamikája csökkenjen

Dr. Matthias Rößler

» Mélyen Tisztelt Elnök Úr, Kedves Gulyás Kolléga!
Mélyen Tisztelt Hölgyeim és Uraim!

Mindenkinek köszönöm, hogy ennek a konferenciának, aminek a mottója „Együtt Közép-Európában: tegnap, ma és holnap” a megszervezésében részt vettek, és hogy ehhez az aktuálisan és történelmileg is nehéz témához közeledtek, ami világossá tette számunkra, hogy nem csak a történelmünk, a szabadságunknak a története közös, hanem hogy

az érdekeink is közösek. Ráadásul itt Közép-Európában szó van a bizalomról is. Aki a vitát ebben a körben megélte, láthatta, hogy közöttünk bizalom uralkodik. Az ilyen bizalom az előfeltétele annak, hogy újra együtt haladjunk előre.

Megtanultuk, és ezért külön köszönet illet mindenkit, akik részt vettek az első panel munkájában, hogy – történelmi vetületben – a forradalmaknak is megvan a maguk ideje. És ha az idő még nem érett meg, akkor 1956-hoz, a magya-

rok nagy szabadságharcához és forradalmához hasonlóan a forradalmak akár tragikus módon meg is hiúsulhatnak. Ha nem kapják meg a remélt támogatást a Nyugattól. Vagy, ahogy Michael Gehler felmutatta, akkor, amikor a szuezi válság a világ nyilvánosságának a figyelmét végső soron inkább lekötötte, mint arra a magyar szabadságharc képes volt. Vagy azért, mert Jalta még működött. Még évtizedekig eltartott, amíg eljött az ideje a sikeres forradalomnak.

1989-ben jó volt a történelmi konstelláció, azt ma hallhattuk is. És mindegy, hogy az a brit vagy a francia barátainknak tetszett vagy sem, az idő megérett, és a nagyhatalmaknak érdekében állt, hogy túllépjenek a német megosztottságon. Érdeke volt Mihail Gorbacsov vezetése alatt a Szovjetuniónak, mivel az újraegyesített Németországra szüksége volt partnerként az ország szükséges modernizálásához. Az Egyesült Amerikai Államoknak George Bush alatt geostratégiai érdekek alapján ugyancsak nem volt kifogásuk az újraegyesítés ellen. És aztán itt voltak még a keleti szomszédaink. Ők természetesen tudták, hogy Európának a megosztottsága csak akkor szüntethető meg, ha Németországnak a megosztottsága is megszűnik. A két dolgot nem lehet egyszerűen elválasztani egymástól. Ezt ma többen is nyomatékosan hangsúlyozták.

Pillantásukat most előre vetjük: Mi lesz Európával a jövőben, aminek a keretei között eddig olyan csodálatosan fejlődtünk. Kedves Czukor úr, Önnek teljes egészében igaza van, nem csak az identitásunkról van szó, amihez mindig is ragaszkodtunk, hanem kézzel fogható érdekek is vannak, amelyek Németországot és a közép-európaiakat összehozzák. Gazdaságaink között az összefonódás szoros, és az iparnak és az ipari jellegű gyártásnak a részaránya magas

– 30–40 százalék között van. Franciaországban az ipari termelésnek az aránya a bruttó nemzeti termékből alig éri el a tíz százalékot.

Nagyon szorosa az egymáshoz fűződő kapcsolatok – Németország és közép-európai, kelet-európai szomszédai között. Mi lehet ennél szorosabb érdekszövetség? Annál is inkább gondoskodnunk kell arról, hogy az integrációnak a dinamikája nem csökkenjen le itt Európa közepén.

Engedtesse meg nekem itt még egy megjegyzés Németországnak a szerepéről Európában. A berlini politológus, Herfried Münkler „Közép-Birodalomról beszél, Ireneusz Pawel Karolewski arról beszélt, hogy lassan mozduló hegemon, sőt van aki szelíd hegemonnak mondja. Ez az ország Európa közepén és a lakossága tulajdonképpen nem törekszik hegemoniára. Németország sokáig volt a boldogok szigete, minden jól működött, a gazdaság virágzott, a jólét fokozódott. Aztán történt meg Németországnak a visszalépése a történelembe. Wolfgang Schäuble ezt találóan a „globalizációval való randevúnak” nevezte. A menekültválság ennek csak az egyik aspektusa. Ludger Kühnhardt a vitaindító előadásában ezt nagyon jól kidomborította.

Az tényleg egy komoly kérdés, hogy Németország hogyan látja magát ebben a folyamatban. Miként látja ezt a lakosság? Hogyan látja ezt az elit? Hogyan látják ezt a barátaink Közép-Európában?

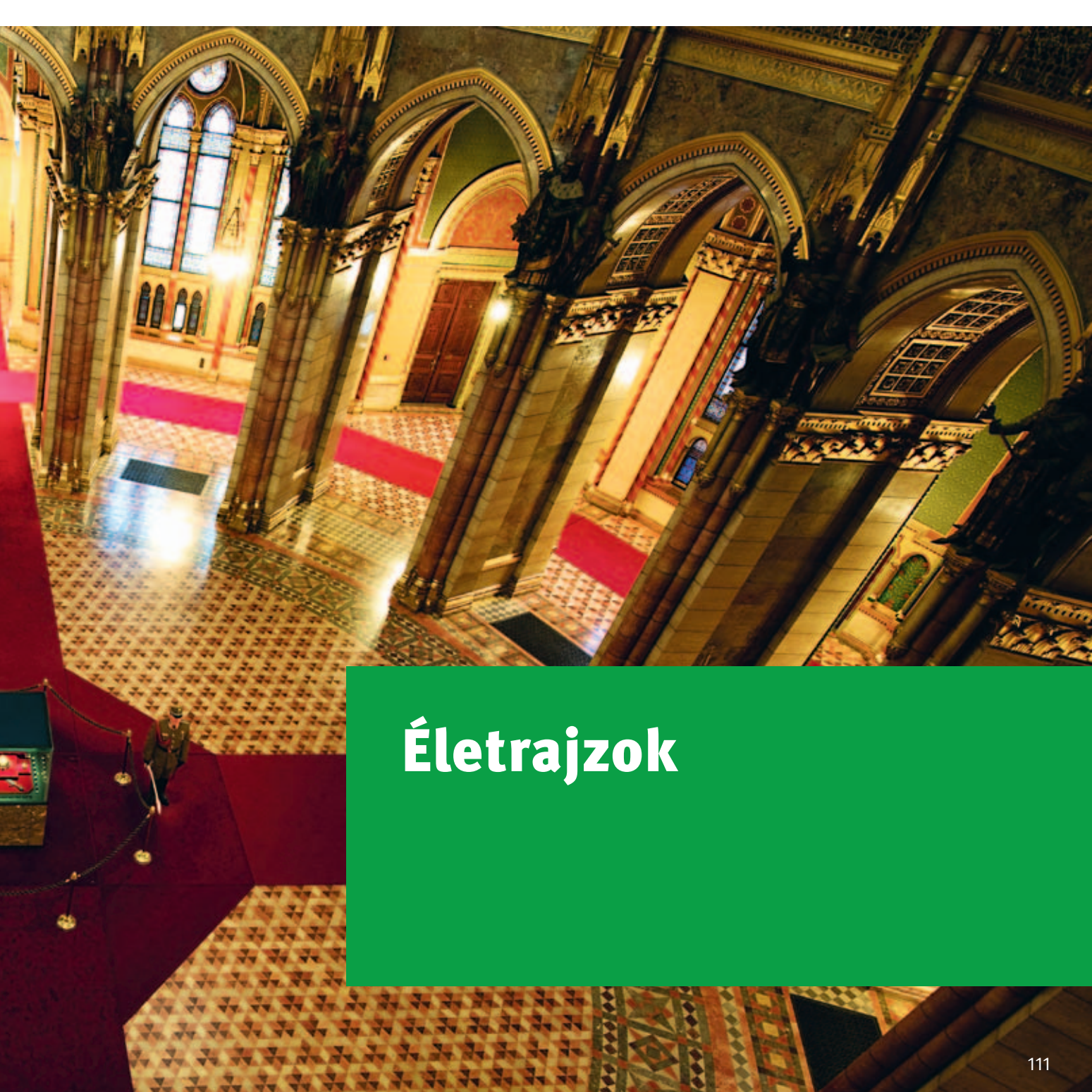
Ezt a témát ma csak körvonalazni tudtuk, de biztos vagyok benne, hogy ezt a témát még egy másik Közép-Európa Fórum alkalmával újra felkaroljuk. Nagyon örülnék neki, ha a vita, amit itt ebben a csodálatos parlamentben folytathattunk, rövidesen egy másik helyen folytatható lenne. Tudja alelnök úr, én már itt a délelőtti folyamán kiöntöttem a szívemet. Arról, hogy majd itt állok, és mindannyiójukhoz szólhatok, erről álmodni sem mertem volna, amikor 18 éves NDK-s állampolgárként először jártam Budapesten.

Ha viszont mindez lehetségessé vált, ahogyan ezt mindannyian, akik itt vagyunk, megtapasztalhattuk, akkor miért ne sikerülne nekünk az is, hogy az Európa előtt álló problémákat közösen megoldjuk? Vitassuk meg közösen, esetleg legyenek vízióink, de mindenestre fogalmazzunk meg célokat és aztán cselekedjünk közösen.

Különösen a cselekedeteket várják el tőlünk, a politikától – és pedig Európa érdekében éppúgy, mint az egyes nemzeteknek az érdekében, mert enélkül az államszövetség nem tud működni. Erre a következő Közép-Európa Fórumon közösen ismét fókuszálni fogunk.

Erre ezúton szeretettel meghívom Önöket. Köszönöm szépen.◀

Életrajzok

Petr Brod

(született 1951-ben Prágában)

A Prágai Tavasz keretében 1969-ben emigrált Németországba, ahol Münchenben politika-tudományt tanult. Nyugat-Európában az újságírói tevékenység állomásait követően többek között Angliában, 1990-ben tért vissza a Szabad Európa Rádió tudósítójaként szülővárosába, Prágába, és figyelemmel kísért a csehszlovákiai, illetve később a csehországi demokráciának a kiépítését. A Bársonyos Forradalom, 1989/1990 óta a legfontosabb véleményhordozók és legkarakteresebb szereplők közé tartozik a német-cseh kapcsolatokban.

Dr. Czukor József

(született 1958-ban, Győrben)

Jogtudományt tanult és 1982-től először a magyar belügy-, majd a külügy-minisztériumban dolgozott. Karrierje során különböző magyar nagykövetségeken dolgozott. 1992-től 1993-ig, illetve 1997-2002-ig Magyarországnak a németországi nagykövetségén dolgozott. 2010-től 2015-ig Magyarország berlini nagykövete volt. 2015-ben a Németországi Szövetségi Köztársaság

ság érdekében szerzett különleges érdemei elismerésül a Nagy Érdemkeresztrel tüntették ki. Ma ő a magyar miniszterelnöknek az első számú kül- és biztonságpolitikai tanácsadója.

Dr. Erdődy Gábor professzor

(született 1951-ben Budapesten)

Történelem és német szakon végzett Budapesten az Eötvös Lőránt Tudományegyetemen 1978-tól itt volt az európai történelem professzora. 1992-től 1996-ig a Magyar Köztársaságnak a nagykövete volt Berlinben, 2002-2009 között vatikáni magyar nagykövet volt. 2010 óta az Eötvös Lőránt Tudományegyetem rektorhelyettese és történelem-professzora, és többek között ő irányítja a modern kori magyar történetírás doktorandusz-programját. 2011 óta a Közép-Európa Fórum kuratóriumának a tagja.

Dr. Gál Kinga

(született 1970-ben Kolozsváron).

Budapesten és Strassbourgban jogtudományt tanult. Ezt követően a Magyar Kisebbségek Kormányhivatalá-

ban elemzőként dolgozott. 1997-2000 között a Kisebbségi ügyek Európai Központjában dolgozott és a Magyar Tudományos Akadémia elnökének tanácsadója volt. 2004 óta tagja az Európai Parlamentnek és ott a polgári szabadságjogok, az igazságügy és a belügyek bizottságának elnökhelyettese.

Dr. Michael Gehler professzor

(született 1962-ben Innsbruckban)

2006 óta vezeti a Történelmi intézetet és birtokosa a Jean-Monet európai modern-kori összehasonlító történetírási és európai integráció-történeti tanszék vezetője a hildesheimi alapítványi egyetemen. Gehler professzor emellett 2013 óta az Oszták Tudományos Akadémia Újkori és Modern Kori Történelemkutatási Intézetének igazgatója. Közép-Európa történetének, és kifejezetten az európai integrációnak, valamint a 20. századi európai forradalmaknak is elismert szakértője.

Dr. Gulyás Gergely

(született 1981-ben Budapesten)

Jogtudományt tanult a Katolikus Pázmány Péter Egyetemen Budapesten és először ügyvédként dolgozott. 2005-től 2008-ig emellett jogot oktatott a Károli Gáspár Egyetemen, Budapesten. 2010-ben választották be először a magyar parlamentbe és 2014-ben a parlamentnek az alelnöke lett. 2015 óta a FIDESZ alelnöke.

Dr. Inotai Edit

(1970-ben született Budapesten)

Budapesten, a Corvinus Egyetemen tanult. Ezt követően egy magyar napilapnak, a Népszabadságnak volt a berlini tudósítója, majd azután 2010-től 2014-ig ő vezette a külpolitikai rovatot. Fő területei Európa és Latin-Amerika. Ma újságíróként dolgozik, illetve mint „senior fellow” az Euroatlanti Integrációs és Demokrácia Központban (CEID), ahol súlypontilag a kelet- és nyugat közötti nemzetközi kapcsolatokkal foglalkozik.

Dr. Ireneusz Pawel Karolewski professzor

(született 1971-ben Varsóban)

A politika-tudományi tanszék vezetője a breslaui Willy Brandt központban. Miután politika-tudományi tanulmányait befejezte a Potsdami Egyetemen, az ottani politika- elméleti tanszéken dolgozott tudományos munkatársként. 2008-ban nyújtotta be a doktori dolgozatát, melynek címe: „Citizenship and collective Identity in Europe”. Kutatási munkájának a súlypontjai az Európai Integráció, Németország és Lengyelország az Európai Unióban, az EU megalakulása, és a nacionalizmus Európában.

Dr. Kövér László

(született 1959-ben Pápán)

2010 óta a magyar parlamentnek az elnöke. Budapesten, az Eötvös Lőránt tudományegyetem jogtudományi és Politika-tudományi tanszékén végzett. 1990-ig újságíróként, tudósként és oktatóként dolgozott. 1988-ban a Fidesz alapító tagja volt, és többször is magas pozíciókat töltött be (1996-tól 200-ig alelnök, 2000 és 2001 között elnök volt). 1989-ben tagja volt az

Ellenzéki Kerekasztalnak, és 1990 óta tagja a magyar parlamentnek.

Dr. Ludger Kühnhardt professzor

(1958-ban Münsterben született)

Történelmet, filozófiát és politika-tudományokat hallgatott Bonnban, Genfben, a Harvardon és Tokióban. 1983 óta doktor, 1986 óta professzor, mindkét fokozatát Bonnban szerezte a politika-tudomány terén. Rövid időszakot követően, amikor is a szövetségi elnöki hivatalnak a beszéd-írója volt, 1991-től 1997-ig vezette a freiburgi Tudományos politikai tanszéket az Albert-Ludvigsról elnevezett egyetemen. 1997 óta az Európai Integrációkutató Központ (ZEI) igazgatója a bonni egyetemen. Tudományos munkájának a súlypontját az európai integráció kérdései adják, illetve Európa szerepének a kérdése a világban. 2011 óta a Közép-Európa Fórum kuratóriumának a tagja.

Dr. Matthias Rößler

(1955-ben született Drezdában)

A Szász Tartományi Parlament elnöke 2009 óta. 1975-től 1979-ig gépgyártást tanult a drezdai Műszaki Egyetemen, és azt követően asszisztensként és fejlesztő mérnökként dolgozott a drezdai Közlekedési Főiskolán. 1990-ben tagja lett a Koordinációs Bizottságnak a Szász Szabad Állam Újra-létrehozásáért, és 1990 óta tagja a Szász Tartományi Parlamentnek. A CDU-s politikus Szász Szabad Államban, 1994-2002 között kultuszminiszter és 2002 és 2004 között tudományügyi és művészet-ügyi tartományi miniszter volt. Ő a Közép-Európa Fórum Kuratóriumának az elnöke.

Dr. Richard Schröder professzor

(született 1943-ban, Frohburgban)

Teológiát és filozófiát hallgatott egyházi főiskolákon Naumburgban (an der Salle), valamint Berlinben. Először plébános volt, aztán filozófiát oktatott Naumburgban és Berlinben. 1990-ben tagja lett a szabadon választott NDK-s Népi Kamarának, egy ideig ő volt az elnöke az SPD-frakciónak és 1990-ig

képviselő volt a német Bundestagban. 1991-től 2009-ig teológiát oktatott a berlini Humboldt Egyetemen. 1993-tól 2009-ig Brandenburg tartományban alkotmánybíró volt. A publikációk szempontjából továbbra is nagyon aktív teológus többek között a Német Nemzeti Alapítvány (Deutsche Nationalstiftung) igazgatóságának az elnöke.

Gerald Schubert

(született 1968-ban Bécsben)

Kommunikációt és színházi tudományokat hallgatott az egyetemen. 2001-ben Prágába költözött és 2002 óta a Prágai Rádió német szerkesztőségében dolgozott, 2006-tól kezdődően annak a főszerkesztője volt. 2015-ben az osztrák napilaphoz, a Standard-hoz szegődött csehországi külpolitikai szerkesztőként és helyszíni tudósítóként. Újságírói munkájának súlypontja a külpolitika és Németországnak, Ausztriának, Csehországnak és az Európai Uniónak a kétoldalú kapcsolatai.

Jan Sechter

(született 1968-ben Prágában)

Gazdaságtudományokat hallgatott Prágában, Németországban és Svájcban. A Cseh Köztársaság külügyminisztériumában folytatott tevékenységét követően 2002-től 2007-ig a Cseh Köztársaság németországi nagykövetségének volt követségi tanácsosa, illetve követe. Több éves lengyelországi követi munkája után 2013 óta ő a Cseh Köztársaság rendkívüli és meghatalmazott nagykövete Ausztriában.

A 2011. szeptember 29-i alakuló ülésen

Dr. Matthias Rößler, a Szász Tartományi Parlament elnöke,

Dr. Erhard Busek, az Osztrák Köztársaság volt alkancellárja,

Prof. Dr. Stefan Troebst, a kulturális tanulmányok professzora a Lipcsei Egyetem Kelet-Európa tanszékén,

Prof. Dr. Beate Neuss, professzorasszony a Chemnitz-i Műszaki Egyetem Nemzetközi Politika tanszékén,

Prof. Dr. Gábor Erdödy, a Magyar Köztársaság volt nagykövete,

Jiří Gruša †, író és diplomata, Cseh Köztársaság,

Magdaléna Vášáryová, a Szlovák Nemzeti Tanács képviselőnője,

Prof. Dr. Ludger Kühnhardt, a Bonni Egyetem Európai Integrációkutatási Központjának (ZEI) igazgatója,

Ryszard Król, a Lengyel Köztársaság volt főkonzulja

a Szász Tartományi Parlament által életre hívott Közép-Európa Fórum kurátoraként aláírták a Drezdai Nyilatkozatot.

A Közép-Európa Fórum kurátorai (2016. szeptemberi állapot):

Dr. Matthias Rößler, a Szász Tartományi Parlament elnöke,

Dr. Erhard Busek, az Osztrák Köztársaság volt alkancellárja,

Prof. Dr. Stefan Troebst, a kulturális tanulmányok professzora a Lipcsei Egyetem Kelet-Európa tanszékén,

Prof. Dr. Beate Neuss, professzorasszony a Chemnitz-i Műszaki Egyetem Nemzetközi Politika tanszékén,

Prof. Dr. Gábor Erdödy, a Magyar Köztársaság volt nagykövete,

Prof. Dr. Jan Sokol, a Prágai Károly Egyetem filozófia professzora

Magdaléna Vášáryová, a Szlovák Köztársaság volt nagykövetasszonya

Prof. Dr. Ludger Kühnhardt, az Európai Integrációkutatási Központ (ZEI) igazgatója a Bonni Egyetemen

Ulf Großmann, a Szász Szabadállam Kulturális Alapítványának elnöke

Dr. Rafal Dutkiewicz, Boroszló (Wrocław) város elnöke

Dr. Jarmila Krejčíková, a Cseh Köztársaság volt főkonzul-asszonya

Hans Penz, Alsó-Ausztria Tartományi Parlamentjének elnöke